

Teemu Nieminen

**Välitystuomion mitättömyys ja kumoaminen
kotimaisessa välimiesmenettelyssä**

Helsingin yliopisto
Oikeustieteellinen tiedekunta
Prosessioikeuden OTM-tutkielma
Ohjaaja: Professori Dan Frände
Huhtikuu 2017

Tiedekunta/Osasto Fakultet/Sektion – Faculty		Laitos/Institution– Department	
Oikeustieteellinen tiedekunta			
Tekijä/Författare – Author			
Teemu Nieminen			
Työn nimi / Arbetets titel – Title			
Välitystuomion mitättömyys ja kumoaminen kotimaisessa välimiesmenettelyssä			
Oppiaine /Läroämne – Subject			
Prosessioikeus			
Työn laji/Arbetets art – Level	Aika/Datum – Month and year	Sivumäärä/ Sidoantal – Number of pages	
OTM-tutkielma	Huhtikuu 2017	XI + 93	
Tiivistelmä/Referat – Abstract			
<p>Välimiesmenettely on etenkin elinkeinoelämässä erittäin käytetty riidanratkaisun muoto, joka tarjoaa vaihtoehdon riidan ratkaisemiseksi kansallisessa tuomioistuimenmenettelyssä. Välimiesmenettelyn käyttö perustuu osapuolten väliseen välityssopimukseen, ja se on lähtökohtaisesti sallittu kaikissa yksityisoikeudellisissa riidoissa, joissa sovinto on sallittu. Menettelyn etuihin tuomioistuimen prosessiin verrattuna kuuluvat muun muassa menettelyn nopeus, joustavuus ja yksityisyys. Oikeudenkäymiskaaren säännökset riita-asian oikeudenkäynnistä eivät koske välimiesmenettelyä. Riidan osapuolilla on melko vapaasti valta sopia siitä, miten he haluavat välimiesmenettelynsä järjestää, joten menettely voidaan räätälöidä vastaamaan asianosaisten toiveita ja ratkaistavana olevan riitakysymyksen tarpeita.</p> <p>Onnistunut välimiesmenettely päättyy välimiehen antamaan välitystuomioon, joka on lopullinen ja täytäntöönpanokelpoinen ratkaisu. Välitystuomioon ei saa hakea muutosta tuomioistuimesta tai muualtakaan. Välitystuomiota ei myöskään voida kumota sillä perusteella, että se olisi, esimerkiksi välimiehen virheellisen lainsoveltamisen takia, sisällöltään virheellinen. Välitystuomion lopullisuus on voimakas lähtökohta, joka merkittävästi vaikuttaa välimiesmenettelyn joutuisuuteen ja käyttökelpoisuuteen riidanratkaisukeinona. Välimiesmenettelyn tulee kuitenkin täyttää tietyt, lähinnä muodollista laatua olevat oikeusturvan vähimmäisedellytykset, jotta sen tuottamaa ratkaisua voidaan oikeusvaltiossa kunnioittaa ja asettaa se viime kädessä pakotäytäntöönpanon perusteeksi. Mikäli vähimmäisvaatimukset eivät täyty, välitystuomio on katsottava pätemättömäksi.</p> <p>Välitystuomion pätemättömyys jakautuu kahteen osaan. Pätemättömyys voi olla itsestään vaikuttavasti pätemätön, eli mitätön. Mitättömyyden voivat aiheuttaa vain raskaat ja olennaiset puutteet, joihin usein liittyy voimakas julkinen intressi. Mitättömyysperusteista on säädetty välimiesmenettelylain 40 §:ssä. Välitystuomio on katsottava mitättömäksi esimerkiksi silloin, kun sillä on ratkaistu kysymys, jota ei voida Suomen lain mukaan välimiesmenettelyssä ratkaista, tai kun välitystuomio on ristiriidassa Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden kanssa. Toinen pätemättömyyden laji on moitteenvaarainen pätemättömyys, josta on säädetty 41 §:ssä. Siinä on kysymys vähemmän merkittävistä virheistä, joihin ei yleensä liity ainakaan niin vahvaa julkista intressiä. Välitystuomio voidaan asianosaisen määräjän puitteissa nostaman moitekanteen perusteella kumota esimerkiksi silloin, jos välimiestä on pidettävä esteellisenä, tai jos hän ei ole varannut asianosaiselle riittävää tilaisuutta asiansa ajamiseen.</p> <p>Tässä tutkielmassa käsitellään sitä, minkälaisin edellytyksin lähtökohtaisesti pysyvä ja lopullinen välitystuomio voidaan julistaa mitättömäksi tai kumota. Voimassaolevan lainsäädännön lainopillisen tarkastelun ohella erityistä huomiota kohdistetaan siihen, miten kansalliset tuomioistuimemme ovat mitättömyys- ja kumoamisperusteita oikeuskäytännössään tulkinneet. Toisena pääkysymyksenä käsitellään sitä, minkälainen tuo moiteprosessi on menettelynä, sekä minkälaisen edellytysten on täyttyttävä, jotta välimiesmenettelyn asianosainen voi moitekanteen ylipäänsä nostaa. Välimiesmenettelyä koskevaa korkeimman oikeuden ratkaisukäytäntöä on varsin niukasti, etenkin välitystuomion mitättömyys- ja kumoamisperusteiden osalta. Merkittävän osan tutkielman lähdemateriaalista muodostaa hovioikeuskäytäntö, josta olen käynyt läpi noin 50 nykyisen välimiesmenettelylain voimassaolon aikana annettua välitystuomion mitättömyyttä ja kumoamista koskevaa ratkaisua.</p> <p>Välitystuomio on tarkoitettu lopulliseksi ratkaisuksi asianosaisten välisessä riitakysymyksessä. Mitättömyys- ja kumoamisperusteet on tarkoitettu vain varmistamaan julkisen intressin ja asianosaisten oikeusturvan vähimmäistason toteutuminen, joten niitä on tulkittava tiukasti. Näin on myös oikeuskäytännössä tehty, ja ehdottomasti suurin osa moitekanteista päätyykin kantajan tappioon. Välitystuomion pätemättömyys on hyvin harvinaista. Oikeuskäytännöstä voidaan myös havaita, että monet moitekanteista ovat perusteiltaan varsin heikkoja tai hyvin mielikuvituksellisia. Vaikuttaakin siltä, että todellinen syy kanteen nostamiseen on usein yksinkertaisesti tyytymättömyys välitystuomion aineelliseen sisältöön, ja välimiesmenettelyssä hävinnyt osapuoli pyrkii vain keinolla millä hyvänsä saamaan itselleen kielteisen välitystuomion kumotuksi.</p> <p>Tutkielman lopuksi arvioidaan vielä välitystuomion pätemättömyysperusteiden ja moiteprosessin mahdollisia kehityskohtia, sekä pohditaan lyhyesti välimiesmenettelyn tulevaisuudennäkymiä yleisemminkin.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords			
Välimiesmenettely, vaihtoehtoinen riidanratkaisu, välitystuomio, välitystuomion pätemättömyys			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

Sisällys

Lähteet	V
Kirjallisuus	V
Virallislähteet	IX
Oikeuskäytäntö	X
Lyhenteet	XI
1 Johdanto.....	1
1.1 Johdatus välimiesmenettelyyn.....	1
1.2 Välitystuomion mitättömyys ja perusteet kumoamiselle	4
1.3 Tutkimuskysymykset ja käytettävä aineisto.....	6
1.4 Tutkielman rakenne	7
2 Välimiesmenettely riidanratkaisuna	9
2.1 Välimiesmenettelyn kulku.....	9
2.2 Välimiesmenettelyn keskeiset menettelyperiaatteet ja käsitteet	11
3 Moitekanne prosessina	13
3.1 Kanteen nostaminen edellytykset.....	13
3.1.1 Yleistä	13
3.1.2 Moiteoikeuden säilyminen.....	14
3.1.3 Osittainen tai kokonaisvaltainen pätemättömyys	20
3.2 Mitätön välitystuomio ja täytäntöönpano	21
3.3 Välitystuomion omatoiminen korjaaminen	24
3.3.1 Välitystuomion oikaiseminen (VML 38 §)	24
3.3.2 Lisätuomio (VML 39 §).....	25
3.3.3 Asian palauttaminen välimiehille (VML 42 §)	27
3.4 Moitekanteet tuomioistuimissa	31
3.5 Välitystuomion pätemättömyyden seuraukset.....	33
4 Välitystuomion mitättömyys VML 40 §:n mukaan.....	39
4.1 Välitysmiesmenettelyyn kelpaamaton kysymys (40 § 1 mom. 1-k).....	39
4.2 Ristiriitaisuus Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden kanssa (40 § 1 mom. 2-k).....	45

4.3	Välitystuomion sekavuus ja epätäydellisyys (40 § 1 mom. 3-k)	51
4.4	Välitystuomion muotovirhe (40 § 1 mom. 4-k ja 2 mom.)	56
5	Välitystuomion kumoamisperusteet VML 41 §:n mukaan	58
5.1	Välimiehen toimivallan ylittäminen (VML 41 § 1 mom. 1-k)	58
5.2	Välimiestä ei asetettu asianmukaisessa järjestyksessä (VML 41 § 1 mom. 2-k)	65
5.3	Välimiehen esteellisyys (VML 41 § 1 mom. 3-k)	70
5.4	Asianosaisella ei riittävää tilaisuutta asiansa ajamiseen (VML 41 § 1 mom. 4-k)	78
6	Lopuksi	88
6.1	Moitekankeista ja niiden käsittelystä tuomioistuimissa	88
6.2	Mitättömyys- ja kumoamisperusteista	88
6.3	Välimiesmenettelyä koskevan lainsäädännön uudistustarpeista	90
6.4	Välimiesmenettelyn tulevaisuudesta	93

Lähteet

Kirjallisuus

Buure-Hägglund & Esko 1980

Buure-Hägglund, Kaarina – Esko, Timo: Ulkomaisen välitystuomion tunnustaminen ja täytäntöönpano New Yorkin konvention mukaan. Helsinki 1980.

Guttorm 2005

Guttorm, Aimo: Välimiesmenettelyn pääpiirteet. Edilex 2005.

Havansi 2012

Havansi, Erkki: Välimiesmenettely. Teoksessa Prosessioikeus, neljäs uudistettu painos. Helsinki 2012, s. 1277-1309.

Havansi 2005

Havansi, Erkki: Näkökohtia legaalista välimiesmenettelystä. Teoksessa Prosessioikeudellisia erityiskysymyksiä. Juhlajulkaisu Antti Jokela 26.1.2005. Turku 2004.

Hemmo 2000

Hemmo, Mika: Välimiehen vahingonkorvausvastuu. Defensor Legis 3/2000, s. 397-412.

Hemmo 2003

Hemmo, Mika: Sopimusoikeus II. Jyväskylä 2003.

Hemmo 2008

Hemmo, Mika: Välimiesmenettely tuomioistuinkäytännössä. Lakimies 7-8/2008, s. 1058-1076.

Heuman 2003

Heuman, Lars: Arbitration law of Sweden: Practice and Procedure. New York 2003.

Hoppu 2000

Hoppu, Esko: Täydentäviä näkökohtia välimiehen vastuusta. Defensor Legis 3/2000, s. 413-415.

Hoppu 2008

Hoppu, Esko: Voidaanko välitystuomio purkaa? Defensor Legis 6/2008, s. 877-882.

Kaisto 2007

Kaisto, Janne: Pätemättömyys ja sovittelu prosessuaaliselta kannalta. Teoksessa Business Law Forum 2007. Helsinki 2007, s. 45-128.

Koulu 2007

Koulu, Risto: Välimieslainkäytön oikeudellinen kontrolli. Helsinki 2007.

Koulu 2008a

Koulu, Risto: Väilyssopimus välimiesmenettelyn perustana. Helsinki 2008.

Koulu 2008b

Koulu, Risto: Kuka kaipaa välimiesmenettelyä? Oikeus 4/2008, s. 494-503.

Koulu 2009

Koulu, Risto: KKO 2008:77 Välimiestentoimivallan ylitys moiteperusteena. Oikeustapauskommentti. Teoksessa KKO:n ratkaisut kommentein II 2008. Toim. Pekka Timonen. Helsinki 2009, s. 15-27.

Koulu & Turunen 2017

Koulu, Risto – Turunen, Santtu: Välimieslainkäyttö. Teoksessa Prosessioikeus, viides uudistettu painos. Helsinki 2017, s. 1298-1334.

Kurkela 1996

Kurkela, Matti: Välimiesmenettelylaki. Helsinki 1996.

Kurkela & Uoti 1995

Kurkela, Matti – Uoti, Petteri: Välimiesmenettelystä. Helsinki 1995.

Lappalainen 1995

Lappalainen, Juha: Siviiliprosessioikeus I. Helsinki 1995.

Lappalainen 2005

Lappalainen, Juha: Välimiesmenettelyn kustannukset ja välitystuomion pätemättömyys. Teoksessa Juhlajulkaisu Esko Hoppu 1935–15/1–2005. Helsinki 2005, s. 183-191

Lindholm 2005

Lindholm, Tomas: Näkökohtia välimiehen esteellisyydestä – erityisesti asianajajan näkökulmasta. Teoksessa Juhlajulkaisu Esko Hoppu 1935–15/1–2005. Helsinki 2005, s. 192-218.

Madsen 2006

Madsen, Finn: Commercial Arbitration in Sweden: A Commentary on the Arbitration Act (1999:116) and the Rules of the Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce. Oxford 2006.

Mikkola & Puhakka 2002

Mikkola, Tuulikki – Puhakka, Pekka: Välimiesmenettelyn etiikasta. Defensor Legis 1/2002, s. 82-96.

Möller 1997

Möller, Gustaf: Välimiesmenettelyn perusteet. Helsinki 1997.

Möller 2005

Möller, Gustaf: Todistelusta välimiesmenettelyssä. Teoksessa Juhlajulkaisu Esko Hoppu 1935–15/1–2005. Helsinki 2005, s. 248-262.

Möller 2007

Möller, Gustaf: Menettelystä välimiesoikeudessa. Teoksessa Juhlakirja Juha Lappalainen 60 vuotta: Oikeudenkäyntejä ja tuomioistuimia. Helsinki 2007, s. 339-354.

Möller 2015

Möller, Gustaf: Behovet av en översyn av Finlands lag om skiljeförfarande. JFT 5-6/2015, s. 408-419.

Ojanen 2005

Ojanen, Tuomas: EU:n kilpailuoikeus välimiesmenettelyssä. Defensor Legis 3/2005, s. 556-573.

Ovaska 2007a

Ovaska, Risto: Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin periaatteesta välimiesmenettelyssä.

Teoksessa Juhlakirja Juha Lappalainen 60 vuotta: Oikeudenkäyntejä ja tuomioistuimia. Helsinki 2007, s. 371-397.

Ovaska 2007b

Ovaska, Risto: Välimiesmenettely – kansallinen ja kansainvälinen riidanratkaisukeino. Helsinki 2007.

Peltonen 2005

Peltonen, Jukka: Pakottavista oikeusohjeista välimiesmenettelyssä. Teoksessa Juhlajulkaisu Esko Hoppu 1935–15/1–2005. Helsinki 2005, s. 298-315.

Peltonen 2007

Peltonen, Jukka: Oikeustositseikoista oheisineen. Teoksessa Juhlakirja Juha Lappalainen 60 vuotta: Oikeudenkäyntejä ja tuomioistuimia. Helsinki 2007, s. 421-441.

Rautio 2017

Rautio, Jaakko: Ylimääräinen muutoksenhaku. Teoksessa Prosessioikeus, viides uudistettu painos. Helsinki 2017, s. 1205-1255.

Salminen 2013a

Salminen, Jaakko: Sopimustulkintaa ja prosessiväitteitä: Välimiesmenettely hovioikeuksien ratkaisukäytännössä 2008-2012. Oikeustieto 3/2013, s. 18-23.

Salminen 2013b

Salminen, Jaakko: Sopimustulkintaa ja prosessiväitteitä: Välimiesmenettely hovioikeuksien ratkaisukäytännössä 2008-2012, osa II. Oikeustieto 4/2013, s. 17-23.

Ståhlberg 1996

Ståhlberg, Kaarlo J.: Näkökohtia välimiehen esteellisyydestä välimiesmenettelystä 23.10.1992 annetun lain mukaan. Defensor Legis 4/1996, s. 451–456.

Tirkkonen 1943

Tirkkonen, Tauno: Välimiesmenettely: Prosessioikeudellinen tutkimus. Porvoo 1943.

Tulokas 2005

Tulokas, Mikko: Välimiesmenettely ja tuomioistuimet. Teoksessa Riidanratkaisun uusi maailma. Helsinki 2005, s. 87-96.

Turunen 2005

Turunen, Santtu: Välimiehen riippumattomuus ja puolueettomuus – käsitteellinen mahdollisuus. Teoksessa Riidanratkaisun uusi maailma. Helsinki 2005, s. 99-178.

Virolainen 2007

Virolainen, Jyrki: Väittämistaakasta välimiesmenettelyssä. Teoksessa Juhlakirja Juha Lappalainen 60 vuotta: Oikeudenkäyntejä ja tuomioistuimia. Helsinki 2007, s. 563-582.

Virolainen 2009

Virolainen, Jyrki: Väittämistaakan keventäminen välimiesmenettelyssä ei ole perusteltua: ratkaisun KKO 2008:77 kriittistä tarkastelua. Teoksessa Kovia aikoja: riitoja ja maksukyvyttömyyttä. Juhlakirja Risto Koulu 60 vuotta. Helsinki 2009, s. 691-705.

Virolainen & Vuorenpää 2017

Virolainen, Jyrki – Vuorenpää Mikko: Periaatteet prosessioikeudessa. Teoksessa Prosessioikeus, s. 117-235.

Waselius & Jussila 2011

Waselius, Jan – Jussila, Tanja: Does the Adversial Principle Prevail in Arbitration? – An analysis of Case KKO 2008:77. JFT 4-5 2001, s.732-745.

Virallislähteet

Laki välimiesmenettelystä 46/1928 ja 23.10.1992/967

Lagen om skiljeförfarande 1999:116 (Ruotsi)

Laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista 13.6.1929/228

Oikeudenkäymiskaari 1.1.1734/4

HE 202/1991

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi välimiesmenettelystä sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

HE 109/1999

Hallituksen esitys eduskunnalle tuomareiden nimitysmistä koskevaksi lainsäädännöksi

HE 109/2005

Hallituksen esitys eduskunnalle uudeksi osakeyhtiölainsäädännöksi

LaVM 4 – HE 202/1991

Lakivaliokunnan mietintö nro 4 hallituksen esityksen johdosta laiksi välimiesmenettelystä sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Sopimus Euroopan unionin toiminnasta EYVL C 202, 7.6.2016

Oikeuskäytäntö

KKO 2008:102

KKO 2001:11

KKO 2008:77

KKO 1996:123

KKO 2007:18

KKO 1990:123

KKO 2006:97

KKO 1986 II 162

KKO 2005:14

KKO 1981-II-64

KKO 2003:45

THO 25.1.2017 77 (S 16/279)

HHO 12.6.2009 1524 (S 09/65)

HHO 2016:19 (S 15/2325)

HHO 14.2.2008 341 (S 07/825)

ISHO 31.3.2016 192 (S 15/1477)

HHO 15.2.2007 490 (S 05/605)

HHO 28.11.2013 3122 (S 12/2936)

HHO 28.2.2006 555 (S 05/2194)

RHO 2.7.2013 598 (S 13/234)

HHO 9.12.2003 3700 (S 02/657)

HHO 9.4.2013 1067 (S 12/128)

HHO 26.6.2003 1942 (S 02/3757)

VHO 21.2.2013 241 (S 12/1330)

HHO 26.10.2000 3022 (S 00/210)

VHO 17.8.2012 933 (S 12/652)

ISHO 24.2.2000 198 (S 99/1011)

VHO 2.2.2012 131 (S 11/476)

HHO 10.10.1997 3650 (S 96/1322)

THO 26.8.2011 1803 (U 10/2666)

ISHO 6.5.1999 403 (S 98/330)

THO 13.4.2011 832 (S 10/1847)

THO 12.8.1998 1666 (S 97/1352)

HHO 17.8.2011 2426 (S 10/2248)

NJA 2006 s. 530 (Högsta domstolen / Ruotsin korkein oikeus)

C-126/97, Eco Swiss China Time Ltd v. Benetton International NV, 1.6.1999 (Euroopan yhteisöjen tuomioistuin)

Lyhenteet

HE	Hallituksen esitys
HHO	Helsingin hovioikeus
IHO	Itä-Suomen hovioikeus
KKO	Korkein oikeus
LFS	Lagen om skiljeförfarande
NJA	Nytt juridiskt arkiv
OikTL	Laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista
OK	Oikeudenkäymiskaari
RHO	Rovaniemen hovioikeus
UNCITRAL	United Nations Commission on International Trade
VHO	Vaasan hovioikeus
VML	Laki välimiesmenettelystä
VML 1928	Laki välimiesmenettelystä (vuoden 1928)

1 Johdanto

1.1 Johdatus välimiesmenettelyyn

Välimiesmenettely on vanha riitojenratkaisun muoto, joka on tunnettu jo roomalaisessa oikeudessa.¹ Perusperiaate on edelleen sama: sopimusvapaus. Kun henkilöillä on mahdollisuus tehdä yksityisoikeudellisissa asioissaan mitä erilaisimpia sitovia sopimuksia, on heillä myös oikeus sopia niistä syntyvien riitojen ratkaisusta haluamallaan tavalla.² Tällaista sopimusta kutsutaan *välityssopimukseksi*, tai määräyksen riidanratkaisusta sisältyessä varsinaiseen pääsopimukseen, *välityslausekkeeksi*. Tyypillisesti välimiesmenettelystä mahdollisten riitojen varalle sovitaan etukäteen, mutta siitä on yhtä hyvin mahdollista päättää myös riidan jo aktualisoiduttua.

Nykyinen välimiesmenettelyä Suomessa sääntelevä laki on vuodelta 1992.³ Riidan osapuolet voivat keskinäisellä sopimuksellaan päättää, että tuomioistuinmenettelyn sijaan asia ratkaistaan lopullisesti välimiesmenettelyssä. Tämä on mahdollista kaikissa yksityisoikeudellisissa riidoissa, joissa sovinto on sallittu.⁴ Sopimusvapauden piiriin kuuluu mahdollisuus vapaasti valita asian ratkaiseva *välimies* tai -miehet. Lisäksi asianosaiset voivat varsin vapaasti sopia menettelynsä muodosta ja siinä noudatettavista säännöistä, sillä oikeudenkäymiskaaren säännökset riita-asian oikeudenkäynnistä eivät koske välimiesmenettelyä.⁵

Välimiesmenettelyä käytetään paljon erityisesti elinkeinoelämässä syntyvien riitojen ratkaisuun. Etenkin suurten ja keskisuurten yritysten välisissä sopimuksissa välityslausekkeet ovat käytännössä standardin asemassa. Välimiesten ratkaistavaksi tulevat riita-asiat ovat siten monesti monimutkaisia ja laajoja, ja niiden taloudellinen merkitys saattaa olla hyvin suuri.⁶ Tiettyihin tilanteisiin välimiesmenettelyn ei ainakaan lähtökohtaisesti katsota soveltuvan. Siksi esimerkiksi kuluttajansuojalakiin sisältyy säännös, jonka mukaan ennen riidan syntymistä tehty sopimusehto, jonka perusteella elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välinen riita olisi ratkaistava välimiesmenettelyssä, ei sido kuluttajaa.⁷ Syynä tähän on se,

¹ Tirkkonen 1943, s. 24.

² Peltonen 2005, s. 298.

³ Laki välimiesmenettelystä 967/1992.

⁴ VML 2 §.

⁵ Möller 2005, s. 248.

⁶ Möller 1997, s. 6.

⁷ KSL 12 luvun 1d §.

että kuluttajan ja elinkeinonharjoittajan taloudellista asemaa ja voimavarojen kokoa on ainakin lähtökohtaisesti pidettävä niin epätasapainoisena. Periaatteessa mikään ei kuitenkaan estä kuluttajaakaan riidan aktualisoiduttua vapaaehtoisesti valitsemasta välimiesmenettelyä riidanratkaisukeinoksi.

Arvioiden mukaan Suomessa käydään vuosittain noin 130-150 kappaletta.⁸ Välimiesmenettelyn suosio riidanratkaisukeinona perustuu siihen, että siihen katsotaan sisältyvän useita etuja normaaliin tuomioistuinmenettelyyn verrattuna. Ensinnäkin välimiesmenettely on asianosaisille kuuluvasta sopimusvapaudesta johtuen joustavampaa ja nopeampaa. Menettelyssä on mahdollista ottaa huomioon käsillä olevan riitakysymyksen erityisominaisuudet tuomioistuinprosessia paremmin, ja räätälöidä menettely vastaamaan asianosaisten toiveita.⁹ Välimiesmenettelyssä ei myöskään noudateta normaaliin riita-asian tuomioistuinkäsittelyyn kuuluvaa tiukkaa preklusiota, jonka mukaan asianosainen ei saa enää pääkäsittelyssä vedota uuteen seikkaan tai todisteeseen ilman pätevää syytä.¹⁰ Preklusion on katsottu soveltuvan varsin huonosti monimutkaisiin liike-elämän riitoihin, joissa asia monesti prosessin aikana elää jatkuvasti, ja tarvetta uudelle todistelulle saattaa usein syntyä menettelyn kuluessa.¹¹ Osapuolten on toki halutessaan mahdollista sopia jonkinlaisesta tarkoituksenmukaisesta preklusiosäännöstä sovellettavaksi välimiesmenettelyssään. Joutuisuutta välimiesmenettelyssä lisää myös merkittävästi se, että välitystuomioon ei voi hakea muutosta, vaan tuomio on lopullinen.¹² Välitystuomio on täytäntöönpanokelpoinen. Mikäli tuomion määräyksen toteuttaminen ei onnistu osapuolten välillä vapaaehtoisesti, täytäntöönpanoa on tosin haettava tuomioistuimelta.

Asianosaisten mahdollisuus valita itse riitansa ratkaisija(t) tarkoittaa sitä, että välimiehiksi voidaan valita juuri kyseisen alan erikoisasiantuntijat. Valinnanvapauden on katsottu myös lisäävän todennäköisyyttä sovintoratkaisun syntymiseen prosessin aikana.¹³

Merkittävänä etuna välimiesmenettelyssä voidaan pitää myös sen yksityistä luonnetta. Toisin kuin julkisessa tuomioistuinmenettelyssä, edes tieto riitatilanteen olemassaolosta ei tule

⁸ Koulu & Turunen 2017, s. 1299.

⁹ Möller 2005, s. 248.

¹⁰ VML 25 § 2 momentti. Vertaa OK 6 luvun 9 §.

¹¹ Ovaska 2007a, s. 381.

¹² Möller 1997, s. 7. Möller katsoo joutuisuuden olevan välimiesmenettelyn olennaisin etu tuomioistuimenettelyyn verrattuna. Vaikka etujen keskinäinen arvojärjestys on sinänsä subjektiivista ja tapauskohtaista, voitaneen näkemykseen yhtyä, ainakin mitä tulee kaikilta osiltaan kotimaisiin välimiesmenettelyihin.

¹³ Tirkkonen 1943, s. 11.

sivullisten tietoon, joten asianosaiset välttävät mahdollisen epämieluisan (media)julkisuuden ja imagohaitan. Liike-elämän riidoissa joudutaan myös usein käsittelemään liike- tai ammat-
tialaisuuksia, tai muuta sellaista yritystietoa, jonka tuominen julkiseksi voisi olla osapuo-
lille haitallista.¹⁴

Välimiesmenettely soveltuu erityisen hyvin kansainvälisiin riitoihin, ja nimenomaan niiden ratkaisussa se onkin noussut merkittävään asemaan. Välitystuomiot pääsääntöisesti tunnus-
tetaan ja voidaan panna täytäntöön laajalti muissakin valtioissa, kuin missä se on annettu.¹⁵
Suomi on jo vuonna 1962 ratifioinut ulkomaisten välitystuomioiden tunnustamista ja täytän-
töönpanoa koskevaan New Yorkin konvention (1958). Yleissopimuksen perusteella Suo-
messä annettu välitystuomio on ulosottokelpoinen kaikissa 157:ssä konventioon liittyneessä
valtiossa ympäri maailman.

Kirjallisuudessa on luonnollisesti esitetty myös heikkouksia ja varjopuolia välimiesmenet-
telylle. Merkittävänä haittapuolena asianosaisille on mainittu ensinnäkin menettelyn kal-
leus.¹⁶ Heikkouksina on pidetty myös muun muassa oikeusturvavarmuutta, välimiesten po-
tentiaalista puolueellisuutta ja puuttuvaa asiantuntemusta, ja asianosaisten epätasa-arvoista
asemaa.¹⁷ Menettelyllisen vapauden osalta on huomautettu, että prosessuaalisten etujen saa-
vuttaminen on monilta osin asianosaisten ja välimiesten aktiivisuuden sekä asiantuntemuk-
sen varassa. Myöskään lähtökohtainen ei-julkisuus ja yksityisyys eivät käytännössä aina to-
teudu, sillä välitystuomio tulee täytäntöönpanohakemuksen myötä julkiseksi. Välitystuo-
mion mitättömyyttä- tai kumoamista koskevien kanteiden myötä tämä voi koskea myös
muuta prosessiaineistoa.¹⁸ Esille tuodut seikat ovat erittäin aiheellisia huomioita. On kuiten-
kin myös todettava, että monet niistä johtuvat jossain vaiheessa välimiesmenettelyä teh-
dyistä virheistä, ja olisivat siten huolellisella suunnittelulla ja toteutuksella vältettävissä. Ne
lienevät se riski, joka on tavoiteltujen etujen saavuttamiseksi otettava.¹⁹

¹⁴ Möller 1997, s. 8.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Halila 2012, s.1281, jonka mukaan kalleutta on pidetty välimiesmenettelyn merkittävimpana haittapuolena. Kuten edellä alaviitteessä 11 todettiin vahvuuksien osalta, myös heikkouksien merkittävyys on varmasti osin subjektiivista ja tapauskohtaista.

¹⁷ Tirkkonen 1943, s. 14-15.

¹⁸ Kurkela 2007, s. 64-65.

¹⁹ Täysin riskitön, täydellisen asiantunteva ja erehtymätön riidanratkaisija ei sitä paitsi ole myöskään kansal-
linen tuomioistuin.

1.2 Välitystuomion mitättömyys ja perusteet kumoamiselle

Onnistuneen välimiesmenettelyn lopputuloksena on muutoksenhakukelvoton ja täytäntöönpanokelpoinen välitystuomio. Välitystuomiota ei voida valtion tuomioistuimen päätöksellä muuttaa. Sitä ei myöskään voida kumota sillä perusteella, että se olisi sisällöltään virheellinen.²⁰ Välitystuomion lopullisuus ja täytäntöönpanokelpoisuus ovat olennaisia edellytyksiä välimiesmenettelyn käyttökelpoisuudelle riidanratkaisukeinona.

Yksi välimiesmenettelyn johtavista periaatteista on välitystuomion pysyvyys. Periaatetta ei tosin nimenomaisesti suoraan mainita VML:ssa tai sen esitöissä, vaan se on puhtaasti välimieslainkäytön oikeustieteellisen tutkimuksen tulosta. Joka tapauksessa periaate on hyvin laajasti ja yksimielisesti hyväksytty, joskin sen vahvuudesta on käyty kirjallisuudessa keskustelua.²¹ Pysyvyyden periaatteen asettamiseen ainakin jonkinasteiseksi lähtökohdaksi viittaa sekin, ettei välitystuomiota voida sen aineellisen virheellisyyden perusteella muuttaa tai kumota. On kuitenkin selvää, että myös muille arvoille, etenkin asianosaisten oikeusturvälle, tulee antaa merkitystä. Tästä syystä välimiesmenettelyn tulee aina vähintään täyttää tietyt, lähinnä muodollista laatua olevat oikeusturvan minimiedellytykset, jotta sen tuottamaa ratkaisua voidaan oikeusvaltiossa kunnioittaa ja asettaa se viime kädessä pakkotäytäntöönpanon perusteeksi.²² Vaikka asianosaiset siis voivat edellä esitetyllä tavalla sopia vapaasti myös välimiesmenettelyyn liittyvistä menettelysäännöksistä, eivät he kuitenkaan voi pätevästi sopia sellaisesta menettelystä, joka ei riittävällä tavalla varmista paitsi heidän oman oikeusturvansa, myös yleisen edun toteutumista.²³ Mikäli vähimmäisvaatimukset eivät täyty, välitystuomio on pätemätön.

Välimiesmenettelylaissa on jaettu pätemättömyys kahteen tyyppiin. Välitystuomio voi olla ensinnäkin itsestään vaikuttavasti pätemätön, eli *mitätön*. Välitystuomion mitättömyyden voivat aiheuttaa vain raskaat ja olennaiset puutteet.²⁴ VML 40 §:n mukaan välitystuomio on mitätön, mikäli sitä rasittaa jokin neljästä säännöksessä mainitusta puutteesta. Välitystuomio

²⁰ HE 202/1991, s.8.

²¹ Koulu 2007, s. 116-117. Katso myös Virolainen 2009, s. 703, jossa katsotaan pysyvyyden periaatteen ilmenevän välillisesti VML:sta siinä, että mitättömyys- ja kumoamisperusteita ylipäänsä on vähän, eivätkä ne sisällä aineellisia virheitä, tai kaikkia menettelyllisiä virheitä. Kiistanalaisempi kysymys on se, kuinka suuri painoarvo sille tulee yksittäisissä tulkintatilanteissa antaa verrattuna esimerkiksi aineellisen totuuden, oikeudenmukaisuuden ja prosessuaalisen reiluuden periaatteisiin verrattuna. Kysymykseen palataan tutkielman loppupuolella.

²² HE 202/1991, s.8.

²³ Möller 1997, s. 2.

²⁴ HE 202/1991, s.8.

on mitätön siltä osin kuin, 1) välimiehet ovat välitystuomiossa ratkaisseet sellaisen kysymyksen, jota ei Suomen lain mukaan voida ratkaista välimiesmenettelyssä, tai 2) välitystuomion on katsottava olevan ristiriidassa Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden kanssa. Lisäksi välitystuomion mitättömyyden aiheuttaa se, että 3) välitystuomio on niin sekava tai epätäydellinen, ettei siitä käy selville, miten asiassa on tuomittu; tai 4) välitystuomiota ei ole laadittu kirjallisesti tai se ei ole välimiesten allekirjoittama. Mitättömyysperusteiden itseltään vaikuttava pätemättömyys tarkoittaa käytännössä esimerkiksi sitä, että käsitellessään välitystuomion täytäntöönpanohakemusta, tuomioistuimen on VML 44 §:n mukaan evättävä täytäntöönpano, mikäli se havaitsee välitystuomion mitättömäksi.

Toinen välimiesmenettelylaissa säädetty pätemättömyyden laji on *moitteenvarainen pätemättömyys*. VML 41 §:ssä luetellaan neljä menettelyyn liittyvää moitteenvaraista pätemättömyysperustetta.²⁵ 1) Välimiehet ovat menneet toimivaltaansa ulommaksi. 2) Välimiestä ei ole asetettu asianmukaisessa järjestelyssä. 3) Välimies on esteellinen, eikä asianosainen ole tästä tiedon saatuaan asiaan reagoinut. 4) Välimiehet eivät ole varanneet asianosaisille riittävää tilaisuutta asiansa ajamiseen.

Mikäli jokin näistä virheistä rasittaa välitystuomiota, edellyttää välitystuomion kumoaminen asianosaisen määräajan puitteissa nostamaa *moitekannetta*.²⁶ Lisäksi asianosainen voi jo välimiesmenettelyn aikana omalla toiminnallaan aiheuttaa sen, että hänen katsotaan luopuneen oikeudestaan vedota 1, 2 ja 3 -kohtien mukaisiin kumoamisperusteisiin.²⁷ Moitekanteen menestyksenkäs ajaminen edellyttää siis asianosaiselta aktiivista ja huolellista toimintaa jo välimiesmenettelyn aikana.

Raja mitättömyys- ja moiteperusteiden välillä on usein epäselvä ja edellyttää tulkintaa. Välitystuomiota rasittavasta virheestä voi prima facie olla vaikea sanoa, kumpaan luokkaan se kuuluu. Asianosaisen kannalta tämä rajanveto voi yksittäisessä tapauksessa olla äärimmäisen tärkeä. Tuomioistuin ei esimerkiksi voi hylätä välitystuomion täytäntöönpanohakemusta VML 41 §:ssä säädetyn virheen perusteella, vaikka sellaisen katsoisikin sinänsä välitystuomiota rasittavan.

²⁵ VML 41 §:n mukaisista pätemättömyysperusteista käytetään tässä tutkielmassa nimityksiä *moiteperuste* tai *kumoamisperuste*. VML 40 §:n itsestään vaikuttavat pätemättömyysperusteet ovat luonnollisesti *mitättömyysperusteita*.

²⁶ Moitekanteella tarkoitetaan VML 41 §:n mukaisesti nostettua kannetta. Kanteet sisältävät usein myös mitättömyysväitteitä.

²⁷ VML 41 §:n 2 momentti.

1.3 Tutkimuskysymykset ja käytettävä aineisto

Tämän tutkielman tarkoituksena on tarkastella ensinnäkin sitä, millä perusteilla periaatteellisesti vahvan lopullinen välitystuomio voidaan katsoa mitättömäksi tai kumota suomalaisessa lainkäytössä. Toisena tutkimuksen pääkohteena on se, millainen tuo moiteprosessi on menettelynä, sekä minkälaisen edellytysten on täytyttävä, jotta välimiesmenettelyn asianosainen voi moitekanteen ylipäänsä nostaa. Voimassaolevan lainsäädännön lainopillisen tarkastelun ohella erityistä huomiota kohdistetaan siihen, miten välitystuomion kumoamiseen ja mitättömyyteen liittyviä kanteita on käsitelty tuomioistuimissamme. Lisäksi pohditaan de lege ferenda sitä, onko nykyinen lainsäädäntö välitystuomion moitteen osalta onnistunutta suhteessa tavoitteisiinsa ja oikeuskäytännössä omaksuttuihin tulkintoihin, sekä millaisena välimiesmenettelyn rooli tässä valossa näyttäytyy tulevaisuuden riidanratkaisussa Suomessa.

Välimiesmenettelyä koskevaa KKO:n ratkaisukäytäntöä on varsin vähän, mitättömyys- ja kumoamisperusteiden kattavamman käsittelyn osalta vain parin ratkaisun verran.²⁸ Merkittävän osan tutkielman lähdeaineistosta muodostaakin hovioikeuskäytäntö. Olen käynyt läpi noin 50 nykyisen välimiesmenettelylain voimassaolon aikana annettua välitystuomion mitättömyyttä tai kumoamista koskevaa hovioikeusratkaisua. Näistä relevanteimpiin ja kiinnostavimpiin viitataan läpi tutkielman. Tarkastelun kohteena on se, miten tuomioistuimet ovat perusteisiin näissä käytännön soveltamistilanteissa suhtautuneet ja niistä argumentoineet.

Tutkielmassa rajoitutaan kotimaiseen välimiesmenettelyyn ja ratkaisukäytäntöön. Muutamaa ulkomaista välitystuomiota käsitellään suppeasti siltä osin, kuin niiden täytäntöönpanovaiheessa on jouduttu ottamaan kantaa välitystuomion mitättömyyteen. Ulkomaisesta lähdeaineistosta tarkastellaan vertailevasti Ruotsin välimieslainsäädäntöä sekä joitakin kansainvälisiä mallisääntöjä.

Tutkielman ulkopuolelle jää myös ns. legaalinen välimiesmenettely, jossa välimiesmenettelyn käyttö riidanratkaisukeinona perustuu asianosaisten välisen sopimuksen sijasta poikkeuksellisesti suoraan lakiin. Vaikka legaaliseen välimiesmenettelyyn sovelletaan paljolti VML:n säännöksiä, se eroaa ”tavallisesta” välimiesmenettelystä merkittävästi esimerkiksi

²⁸ KKO 2008:77 (väittämistäakan rikkominen) ja KKO 2001:11 (välimiehen esteellisyys).

siten, että legaalissa välimiesmenettelyssä annettuihin tuomioihin on pääsääntöisesti mahdollista hakea muutosta.²⁹ Tämä johtuu siitä, että siinä missä välimiesmenettely normaalisti perustuu asianosaisten tahtoon ja vapaaehtoisuuteen, on legaalinen välimiesmenettely esimerkiksi vähemmistöosakkeiden lunastamista koskevassa riidassa osakeyhtiölain 18 luvun mukaan ainoa mahdollinen menettely.³⁰ Onkin esitetty, ettei legaalista välimiesmenettelyä ehkä voida edes pitää välimiesmenettelynä sanan varsinaisessa merkityksessä.³¹

Omat erityiskysymyksensä liittyvät myös välimiesmenettelyn laukaisevaan välityssopimuksen tai -lausekkeeseen. Välityssopimuksen ulottuvuutta, kohtuullisuutta ja pätevyyttä on käsitelty myös useassa korkeimman oikeuden ratkaisussa.³² Tapauksissa on kysymys välityssopimuksen sopimusoikeudellisesta tulkinnasta. Vaikka pätevä, riitatilanteeseen asiallisesti ulottuva ja kohtuulliseksi katsottu välityssopimus on luonnollisesti välimiesmenettelyn edellytys, tässä tutkielmassa keskitytään lähinnä VML 40 ja 41 §:n mukaisiin prosessuaalisiin väitteisiin, joissa sopimusoikeudellinen tulkinta ei ole keskeisessä asemassa. Myös välityssopimukseen liittyviä seikkoja sivutaan kuitenkin muutamassa tapauksessa.

1.4 Tutkielman rakenne

Tutkielman aluksi esitellään seuraavassa jaksossa lyhyesti menettely kulku välimiesmenettelyssä. Tämän jälkeen käydään läpi tämän tutkielman kannalta keskeiset, välimiesmenettelyssä noudatettavat perustavanlaatuiset ja olennaiset periaatteet ja käsitteet. Moniin toisessa luvussa hyvin lyhyesti esiteltäviin kysymyksiin palataan tutkielman aikana kattavammin.

Kun asianosainen katsoo, että hänen välimiesmenettelyn lopputuloksena saamaansa välitystuomiota rasittaa jokin mitättömyys- tai kumoamisperuste, näyttäytyy tästä alkava prosessi asiaosaisen näkökulmasta eräällä tapaa kaksiosaisena. Ensimmäisenä harkittavaksi tulee, onko moitekanteen nostaminen ylipäänsä mahdollista. Onhan voinut käydä niin, että oikeus vedota välitystuomiota mahdollisesti rasittavaan kumoamisperusteeseen on jo esimerkiksi ajan kulumisen tai asianosaisen oman toiminnan takia päättynyt. Tämän kaksijakoisuuden mukaisesti tutkielmassa käsitellään ensin mitättömyyttä, moitekannetta ja täytäntöönpanoa prosesseina. Tarkastelun kohteena on, millaisilla edellytyksillä asianosaisten on käytännössä

²⁹ Möller 1997, s. 3.

³⁰ Havansi 2005, s. 49-50.

³¹ Möller 1997, s. 3.

³² Katso esim. KKO 2003:60 ja 1996:27 (välityslausekkeen kohtuullisuus); KKO 2003:45 ja 1997:200 (välityssopimuksen ulottuvuus); KKO 1996:61 (välityssopimuksen pätevyys).

mahdollista nostaa mitättömyyttä tai kumoamista koskeva kanne, ja millaisissa menettelyissä asiaa tuomioistuimissa käsitellään. Samassa yhteydessä käsitellään myös välimiesmenettelylain sallimia välitystuomion itsekorjaamisen mekanismeja, joita käyttämällä moiteoikeudenkäynniltä voidaan välttyä. Lisäksi välimiesmenettelyä koskevia kanteita tarkastellaan tilastollisesta näkökulmasta kotimaisessa hovioikeuskäytännössä, ja luodaan katsaus siihen, mitä seurauksia välitystuomion pätemättömyydellä on asianosaisten näkökulmasta.

Moitekanteen ja täytäntöönpanon menettelyllisen tarkastelun jälkeen käsitellään omissa pääjaksoissaan mitättömyys- ja kumoamisperusteita yksi kerrallaan. Kunkin perusteen kohdalla esitellään oikeustapauksia, joissa niihin on vedottu, ja käydään läpi tuomioistuinien argumentaatiota yhdessä oikeuskirjallisuudessa esitettyjen kannanottojen kanssa. Vaikka hovioikeuskäytännöstä valikoidut ratkaisut ovat julkisia, esitellään oikeustapaukset tutkielmassa anonymisoituna. Luonnollisista henkilöistä käytetään yleisimpiä sukunimiä Virtanen ja Korhonen. Yrityksien ja muiden oikeushenkilöiden niminä käytetään satunnaisia yleisiä sanoja, jotka toisinaan jollain tavalla liittyvät niiden toimialoihin.

Tutkielman lopussa pyritään kokoavasti vastaamaan tutkimuskysymyksiin ja arvioimaan välitystuomion mitättömyyteen ja kumoamiseen liittyvän sääntelyn mahdollisia kehitystarpeita. Lainsäätäjän välimiesmenettelylle asettamien harvojen pakollisten vaatimusten ja standardien valvonta tapahtuu käytännössä moite- ja täytäntöönpanoprosessien kautta. Tämä tarkoittaa sitä, että mitättömyys- ja moiteperusteiden sääntelyllä ja tulkinnalla on suuri vaikutus välimiesmenettelyn käyttökelpoisuuteen ja tulevaisuuteen. Käytännössä kaikesta muusta osapuolten on sopia haluamallaan tavalla. Siksi tutkielman lopussa katson perustelluksi vielä pohtia välimiesmenettelyn tulevaisuudennäkymiä hieman laajemmassakin katsannossa.

2 Välimiesmenettely riidanratkaisuna

2.1 Välimiesmenettelyn kulku

Välimiesmenettelyn lähtökohta on osapuolten välinen välityssopimus, joka VML 5 §:n mukaisesti estää asian ottamisen tuomioistuimessa tutkittavaksi. Mikäli toinen asianosainen välityssopimuksesta huolimatta nostaa kanteen tuomioistuimessa, on hänen vastapuolensa tehtävä sopimuksesta väite, ennen kuin hän vastaa pääasiaan. Viran puolesta tuomioistuin ei ota välityssopimusta huomioon.³³ Välimiesmenettely tulee VML 21 §:n mukaan vireille, kun asianosainen on saanut 12 §:ssä tarkoitetun ilmoituksen riidan jättämisestä välimiesten ratkaistavaksi. 12 §:n mukaisen ilmoituksen tulee sisältää viittaus välityssopimukseen ja mainittava välimiesten ratkaistavaksi tarkoitettu riitakysymys. Lisäksi ilmoituksessa on mainittava ilmoittajan välimiehiksi nimeämät henkilöt, sekä vaadittava vastapuolta nimeämään omat välimiehensä.

Asianosaisten saavat päättää välimiesten lukumäärästä, sekä siitä miten heidät nimitetään. Ellei muuta ole sovittu, noudatetaan VML 7 §:ssä säädettyä ”perustilannetta”, jonka mukaan välimiehiä tulee olla kolme. Tällöin molemmat osapuolet nimittävät VML 13 §:n mukaan yhden välimiehen, jotka valitsevat kolmannen toimimaan puheenjohtajana. Tämä onkin yleinen käytäntö, mutta myös yhden välimiehen käyttäminen on tavallista.³⁴ Tällöin välimiehellä on kuitenkin usein lisäksi apunaan sihteeri, joka ei osallistu päätöksentekoon. Asianosaiset voivat myös ulkoistaa joko kaikkien välimiesten, tai osan heistä valitsemisen jollekin puolueettomalle taholle, esimerkiksi Keskuskauppakamarille. Tämä on yleistä ja tarkoituksenmukaista erityisesti silloin, kun välimiehiä on vain yksi, eivätkä asianosaiset pääse henkilöstä yhteisymmärrykseen. Tällöin asianosaiset voivat myös VML 16 §:n mukaisesti pyytää tuomioistuinta nimittämään ainoan välimiehen.

VML 8 §:n mukaan välimiehenä voi toimia kuka tahansa täysi-ikäinen henkilö, joka ei ole konkurssissa, ja jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu. Välimiehen tulee vain olla tehtävässään puolueeton ja riippumaton (VML 8 §). Välimiehelle ei siis aseteta mitään erityisiä pätevyysvaatimuksia tai edellytyksiä, mutta asianosaiset voivat halutessaan vaatimuksia asettaa. Ylivoimaisesti yleisintä on, että välimiehenä toimii kyseiseen riitakysymyksen alaan erikoistunut juristi, esimerkiksi professori tai meritoitunut asianajaja, mutta myös muiden

³³ Kurkela 1996, s. 28.

³⁴ Möller 1997, s. 39. Yhtenä syynä tähän mainitaan välimiesten suurehkot palkkiot.

alojen erityisasiantuntijoita saatetaan käyttää. Myös yleisen tuomioistuimen virkatuomari voi vapaa-aikanaan toimia välimiehinä.³⁵

Välimiesmenettelyssä noudatettavasta menettelystä ei ole VML:ssa kovin yksityiskohtaisia säädöksiä, joista monet ovat lisäksi tahdonvaltaisia. Oikeudenkäymiskaaren riita-asian oikeudenkäyntiä koskevat säännökset eivät koske välimiesmenettelyä, joskin useat säännökset ovat sovellettavissa välimiesmenettelyyn.³⁶ Asianosaisilla on valta melko vapaasti sopia siitä, miten he haluavat menettelyn etenevän - heidän myös vastaavat täysin sen kustannuksista. Välimiesmenettely voidaan esimerkiksi käydä puhtaasti kirjallisessakin menettelyssä.³⁷ Välimiesmenettelyssä ratkaistavat riidat ovat kuitenkin yleensä melko laajoja, ja ne edellyttävät laajaa kirjelmointia ja lukuisia suullisia käsittelyjä. Yleistä on sopia menettelyssä noudatettavaksi jonkin järjestön, esimerkiksi UNCITRAL:in tai Keskuskauppakamarin, välimiesmenettelysääntöjä.³⁸ Mikäli asianosaiset eivät ole sopineet mitään noudatettavaa menettelystä, VML 23 §:n mukaan välimies päättää siitä tasapuolisuuden ja joutuisuuden vaatimukset huomioiden.

Välimiesten tulee VML 31 §:n mukaan perustaa tuomionsa lakiin. Mikäli asianosaiset ovat niin sopineet, välitystuomio voidaan kuitenkin perustaa myös siihen, minkä välimiehet katsovat kohtuulliseksi (*ex aequo et bono*). Tämän ei kuitenkaan ole katsottu tarkoittavan materiaalsen oikeuden mukaisen lopputuloksen automaattista sivuuttamista vaan ainoastaan mahdollisuutta siihen, mikäli lain mukaista lopputulosta ei ole pidettävä kohtuullisena tapauksen olosuhteet huomioiden.³⁹ Välitystuomiolle asetetut muotovaatimukset ovat hyvin suppeat. VML 36 §:n mukaan välitystuomio on laadittava kirjallisesti ja kaikkien välimiesten on se allekirjoitettava. Laissa ei vaadita välitystuomion perustelemista, mutta perusteleminen on yleisenä käytäntönä itsestään selvää.⁴⁰

Kuten todettua, tässä jaksossa esitellään hyvin välimiesmenettelyn kulku hyvin lyhyesti. Tarkoituksena on helpottaa tutkielman avainkysymysten ymmärtämistä jatkossa. Moniin tässä sivuttuihin menettelyllisiin kysymyksiin palataan vielä tutkielman aikana.

³⁵ Ovaska 2007b, s. 103.

³⁶ Guttorm 2005, s. 12.

³⁷ Möller 2007, s. 341.

³⁸ YK:n kansainvälisen kaupan järjestön UNCITRAL:in mallilaki on kansainvälisesti kenties merkittävin yksittäinen välimiesmenettelyn oikeuslähde.

³⁹ Mikkola & Puhakka 2002, s. 90.

⁴⁰ Möller 1997, s. 74.

2.2 Välimiesmenettelyn keskeiset menettelyperiaatteet ja käsitteet

Vaikka välimiesmenettelyyn ei sovelleta oikeudenkäymiskaaren säännöksiä, ja asianosaisen tahdonvalta on menettelyn järjestämisen suhteen verrattain suuri, tulevat tietyt yleiset prosessioikeudelliset säännöt, opit ja periaatteet myös välimiesmenettelyssä sovellettavaksi.

Välimiesmenettelyn kenties keskeisin normi on VML 22 §, jonka mukaan välimiesten on varattava asianosaisille tarpeellinen tilaisuus ajaa asiaansa. Säännös on pakottava, ja se ilmaisee prosessuaalista oikeudenmukaisuutta varmistavan *kontradiktorisen periaatteen* (*audiatur et altera pars*).⁴¹ Asianosaisille on suotava mahdollisuus esittää omat vaatimuksensa, niiden perusteet ja todisteet, sekä vastaavasti lausua vastineensa vastapuolen vaatimuksista, sekä niiden perusteista todisteista.⁴² Periaate sisältää myös ensinnäkin sen, että välimiehet eivät saa tuomita muuta tai enempää, kuin asianosaiset ovat vaatineet. Asianosaisen näkökulmasta tätä kutsutaan *vaatimistaakaksi*. Jos asianosainen on esimerkiksi vaatinut ainoastaan kaupan purkua, ei välitystuomiossa voida määrätä hinnanalennusta. Toisekseen välitystuomiota ei saa perustaa seikkaan, johon asianosainen ei ole vaatimuksensa tai kiistämisensä perusteeksi vedonnut. Tätä kutsutaan *väittämistaakaksi*.⁴³ Väittämistaakan kohteena voi olla vain konkreettinen *oikeustosisieikka*, tapausta koskeva konkreettinen fakta. Väittämistaakan piiriin ei sen sijaan kuulu oikeustosisieikan juridinen luonnehdinta, eli kysymys siitä, mikä on kyseisen seikan oikeudellinen merkitys. Asianosainen toki saa vedota tiettyyn lakiin tai säädökseen, ja näin käytännössä aina tapahtuukin. *Iura novit curia* -periaatteen mukaan tuomioistuin kuitenkin tuntee lain ja soveltaa sitä viran puolesta, joten välttämätöntä se ei ole.⁴⁴

Väittämistaakasta tuomioistuimessa säädetään OK 24 luvun 3 §:ssä. VML:ssa nimenomaista säännöstä ei ole. Virolainen on hyvin painokkaasti katsonut, että vaatimis- ja väittämistaakkaa on perusteltua soveltaa välimiesmenettelyssä samalla tavalla ja yhtä tiukasti kuin riita-asian oikeudenkäynnissäkin.⁴⁵ Toisaalta välimiesmenettelyssä on katsottu voitavan soveltaa eräänlaista pehmenettyä väittämistaakkaa.⁴⁶ Tähän suuntaan saattaa viitata myös kiistelty ennakkoratkaisu KKO 2008:77. Kysymykseen palataan jaksossa 5.4.

⁴¹ HE 202/1991, s. 19.

⁴² Möller 1997, s. 52.

⁴³ Virolainen 2007, s. 566-568. Erityisesti väittämistaakan soveltamisesta välimiesmenettelyssä on käyty kirjallisuudessa paljon keskustelua korkeimman oikeuden kiistellyn ratkaisun KKO 2008:77 jälkeen.

⁴⁴ Virolainen 2007, s. 571.

⁴⁵ Virolainen 2007, s. 578. Itseasiassa Virolaisen mukaan voisi olla syytä vielä tiukempaan soveltamiseen.

⁴⁶ Koulou 2007, s. 138 ja alaviitteessä 342 viitattu kirjallisuus.

Väittämistaakkaa lähellä oleva kysymys liittyy prosessinjohtoon. Välimiehen tulee VML 27 §:n mukaan edistää riidan asianmukaista ja joutuisaa selvittämistä. 23 §:n mukaan huomiotava on myös tasapuolisuuden vaatimus. Tuomarin prosessinjohtoon osalta sääntönä on, että epäselvissä tapauksissa tuomioistuimen tulee käyttää prosessinjohto-oikeuteensa kuuluvaa kyselyoikeutta sen selvittämiseen, mikä tarkkaan ottaen on kanteen vastustamisen peruste ja vedottavat oikeustositseikat.⁴⁷ Aktiiviseen prosessinjohtoon liittyvä ongelma on se, ettei tuomarin ole syytä avustaa (etenkään vain toista) asianosaista kanteensa laatimisessa ja sen perustelujen harkinnassa. Prosessinjohtoon aktiivisuutta on kuitenkin pidetty tärkeänä asian perusteellisen selvittämisen ja oikeudenmukaisen lopputuloksen kannalta.⁴⁸ Myös välimiesmenettelyssä aktiivinen prosessinjohto on katsottu vähintään yhtä tärkeäksi ja sitä on välimieheltäkin edellytettävä. Kyselyoikeuden käytön tulee luonnollisesti olla aina puolueetonta ja oikeudenhoidollista, eikä sen tule suosia vain toista asianosaista.⁴⁹ On myös huomattava, että tämänkin kysymyksen osalta on ensisijaisesti ratkaisevaa, ovatko asianosaiset sopineet asiasta jotain. Mikäli asianosaiset ovat esimerkiksi sopineet, että välimiehen prosessinjohtoon tulee olla aktiivisempaa kuin tuomioistuimessa, tulee tätä sopimusta noudattaa.⁵⁰

Edellä mainittu joutuisuuden vaatimus on myös merkittävä, sillä nopeutta on pidetty yhtenä välimiesmenettelyn tärkeistä eduista. Välimiehen on otettava menettely heti alussa haltuunsa, ja luotava sille ainakin alustava kokonaisuakataulu. Samoin välimiehen on pyrittävä torjumaan kaikki menettelyn hankaloittamiseen ja hidastamiseen pyrkivät asianosaisen mahdolliset viivyttelyt. Määräaikoja ja muita joutuisuuden varmistamiseen tähtääviä ratkaisuja tehdessään välimiehen on kuitenkin aina varattava asianosaiselle riittävä tilaisuus asiansa ajamiseen. Joutuisuuden ja asianajomahdollisuuden varaamisen ollessa ristiriidassa, on etusija annettava jälkimmäiselle, sillä se on periaatteena painavampi ja sen merkitys asianosaisten oikeusturvan kannalta on suurempi.⁵¹ Asiattomia viivytyksiä ei kuitenkaan ole tarpeen sallia.

Mainittujen periaatteiden tarkoitus on varmistaa asianosaisten oikeusturvan sekä välimiesmenettelyn tavoitteiden toteutuminen. Ne ovat merkittäviä myös välitystuomion moitteen kannalta, sillä esimerkiksi kontradiktorisen periaatteen rikkominen on VML 41 §:n mukainen kumoamisperuste. Raskas rikkominen voi johtaa jopa välitystuomion mitättömyyteen.

⁴⁷ Lappalainen 1995, s. 406.

⁴⁸ Lappalainen 1995, s. 93-96.

⁴⁹ Kurkela 1996, s. 92.

⁵⁰ Möller 1997, s. 59. Möller myös ehdottaa, että välimiehen olisi syytä tätä asianosaisilta tiedustella.

⁵¹ Kurkela 1996, s. 73-74.

3 Moitekanne prosessina

3.1 Kanteen nostaminen edellytykset

3.1.1 Yleistä

VML 41 §:n 3 momentin pääsäännön mukaan kanne välitystuomion kumoamisesta on nostettava kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun asianosainen on saanut kappaleen välitystuomiota.⁵² Oikeuspaikkana moitekanteille toimii VML 50 §:n 1 momentin mukaan sen paikakunnan yleinen alioikeus, jossa välitystuomio on annettu. Välimiesmenettelyyn liittyvän menettelyvapauden hengen mukaisesti asianosaiset voivat kuitenkin sopia asian käsittelemisestä muussakin yleisessä alioikeudessa, kuten 50 §:n 3 momentissa todetaan.

Moitekanteen määräajan sitominen siihen, kun asianosainen on saanut kappaleen välitystuomiota tarkoittaa sitä, että määräaika voi alkaa ja siten luonnollisesti myös päättyä asianosaisten osalta eri aikoihin. Lisäksi asianosaisten pyytäessä välitystuomion oikaisemista tai lisätuomiota⁵³, määräaika alkaa juosta koko välitystuomion osalta vasta sitten, kun asianosainen on saanut välimiehen ratkaisun esittämäänsä pyyntöön.⁵⁴ Silloin kun moiteperusteen olemassaolo tulee asianosaisten tietoon vasta määräajan päätyttyä, on määräaika palautettavissa OK 31 luvun 17 §:n mukaisella ylimääräisellä muutoksenhaulla. Mahdollisuus määräajan palauttamiseen onkin tärkeä oikeusturvatake välimiesmenettelyssä, jossa varsinaista säännönmukaista muutoksenhakua ei ole.⁵⁵ Tulkinta on vahvistettu kahdessa korkeimman oikeuden ennakkoratkaisussa KKO 1996:123, sekä välimiehen palkkiota koskevan riidan osalta KKO 1990:123.⁵⁶

Kuten arvata saattaa, välitystuomion moittiminen on yleensä välimiesmenettelyssä hävinneen osapuolen intressissä. Tässäkin tutkielmassa esiteltävissä oikeustapauksissa todetaan monesti olevan kysymys ”hävinneen asianosaisten” nostamasta kanteesta. Tämä onkin ehdottomasti tyypillisin tilanne. On kuitenkin hyvä huomata, että moiteoikeus on toki olemassa kummalla tahansa asianosaisella. Välimiesmenettelyssä voittaminen tai häviäminen onkin usein suhteellista, kun asianosaisten vaatimukset saattavat menestyä vain osittain tai tulla

⁵² Määräaika pidennettiin vuoden 1992 uudistuksessa kuukaudella vanhaan v. 1928 lakiin verrattuna.

⁵³ Näitä välitystuomion korjaamisen keinoja ja niihin liittyvää moiteoikeuden problematiikkaa käsitellään tarkemmin jäljempänä.

⁵⁴ Möller 1997, s. 97.

⁵⁵ Tulokas 2005, s. 96.

⁵⁶ Kummassakaan tapauksessa määräajan palauttamisvaatimus ei tosin menestynyt.

puolin ja toisin ristiin hyväksytyksi. Oikeus välitystuomion nostamiseen ei siis ole riippuvainen asianosaisen asemasta välitystuomion lopputuloksen suhteen.

Oma erityiskysymyksensä on se, voitaisiinko koko välitystuomiokin OK 31 luvun 7 §:n perusteella purkaa kuten lainvoiman saanut tuomioistuinratkaisu. Välimiestuomiohan on sitova, täytäntöönpanokelpoinen ja antamishetkestään alkaen oikeusvoimainen ratkaisu. Välitystuomion purkamista ei kuitenkaan ole katsottu mahdolliseksi, vaan vakavien virheiden huomioimisesta vastaa välimiesmenettelylain sisäinen mitättömyys- ja moitejärjestelmä.⁵⁷

3.1.2 Moiteoikeuden säilyminen

On mahdollista, että asianosainen jo välimiesmenettelyn aikana menettää oikeutensa moittia välitystuomiota tiettyjen moitteenvaraisten kumoamisperusteiden osalta. Mitättömyysperusteiden osalta tällainen oikeudenmenetys siis ei ole lainkaan mahdollista. VML 41 §:n 2 momentin mukaan asianosaisella ei ole oikeutta vaatia välitystuomion kumoamista kyseisen pykälän 1 momentin 1, 2 tai 3 kohdan perusteella, mikäli hänen on katsottava ”vastaamalla pääasiaan tai muulla tavalla luopuneen vetoamasta” kyseiseen seikkaan. Nämä moitteenvaraiset pätemättömyysperusteet koskevat välimiehen menemistä toimivaltaansa ulommaksi, välimiehen asettamista virheellisessä järjestyksessä, sekä välimiehen esteellisyyttä. Säännöksen tarkoituksena on estää sellaisen tilanteen syntyminen, jossa asianosainen voisi vasta välitystuomion lopputuloksesta riippuen päättää, vetoaako johonkin tiedossaan olleeseen seikkaan kumoamisperusteena. Ei voida pitää hyväksyttävänä, että asianosainen voisi säilyttää oikeuden vedota mahdolliseen kumoamisperusteeseen ”siltä varalta”, että välitystuomio on hänelle epäedullinen.⁵⁸ Tästä konkludenttisesta moiteoikeudesta luopumisesta on käytetty kirjallisuudessa nimitystä hiljaisen hyväksymisen konstruktio⁵⁹: mikäli asianosainen ei viipymättä reagoi tietoonsa tulleeeseen moiteperusteeseen, hänen katsotaan toimimattomuutensa kautta säännöksessä mainitulla ”muulla tavoin” luopuneen oikeudestaan vedota seikkaan myöhemmin.

Säännös jättää pitkälti tulkinnan varaan, milloin asianosaisen käytännössä voidaan toiminnallaan katsoa luopuneen moiteoikeudesta. Myöskään hallituksen esityksessä ei oteta tähän

⁵⁷ Mm. Möller 1997, s. 77 ja Rautio 2017, s. 1207. Aiheesta tarkemmin ks. Hoppu 2008 s. 877-882. Vrt. Koulumäki 2007, s. 238-241, jossa katsotaan purkaminen vähintään tarpeelliseksi, ellei jopa mahdolliseksi.

⁵⁸ Möller 1997, s. 87-88.

⁵⁹ Koulumäki 2007, s. 184.

perusteellisemmin kantaa. Lähtökohtana on joka tapauksessa pidettävä sitä, että asianosainen tietää moitteen mahdollisesti aktualisoivan virheen olemassaolosta. Asianosainen ei siis voi pätevästi etukäteisesti luopua oikeudestaan ylipäänsä moittia välitystuomiota.⁶⁰ Lisäksi on katsottu, että asianosaisen on riittävän hyvin tunnettava tapauksen tosiseikat, jotta hän voi arvioida hyväksymisensä seuraukset välimiesmenettelyn ja sen lopputuloksen kannalta. Asianosaiselle on kuitenkin asetettavissa tämän osalta kohtalaisen laaja selonottovelvollisuus.⁶¹ Koulun katsoo kysymyksen olevan viime kädessä lainkäyttäjän arvovalinta välitystuomion pysyvyyden ja hävinnän asianosaisen oikeussuojan välillä.⁶² Selonottovelvollisuudelle asetettavaa tasoa harkittaessa merkityksellistä mielestäni on, että valtaosa välimiesmenettelyssä käsiteltävistä asioista sijoittuu elinkeinoelämän maailmaan suurehkojen yritysten välille. Kun niitä tyypillisesti edustavien lakiammattilaisten asiantuntemus on ainakin oletusarvoisesti korkea, voitaneen myös selonottovelvollisuuden raja ainakin lähtökohtaisesti asettaa varsin ylös.⁶³

Moiteperusteesta luopuminen voi siis olla joko nimenomaista tai konkludenttista. Nimenomainen luopuminen on sinänsä ongelmaton. Asianosaisen on täysin mahdollista hyväksyä mikä tahansa tiedossaan oleva kumoamisperuste, ja siinä tapauksessa on selkeyden vuoksi myös järkevää se nimenomaisesti todeta.⁶⁴ Säännöksessä mainitun ”muun tavan” osalta ainoana esimerkkinä on vastaaminen pääasiaan. Tällainen tilanne on kyseessä esimerkiksi silloin, kun kantaja välimiesmenettelyssä esittää jonkin vaatimuksen, joka ei kuulu välityssopimuksen ulottuvuuteen. Jos vastaaja tällöin ainoastaan vastaa kantajan vaatimukseen, eikä samassa yhteydessä esitä väitettä välimiehen toimivallan ylityksestä, voidaan hänen katsoa menettäneen oikeutensa vedota toimivallan ylitykseen kumoamisperusteena moiteoikeudenkäynnissä.⁶⁵ Kirjallisuudessa on kuitenkin katsottu, ettei pääasiaan vastaamiseen silti välttämättä aina tarkoita moiteoikeudesta luopumista, ellei se käy vastauksesta riittävän selkeästi ilmi.⁶⁶ Lisäksi asianosaisen on mahdollista poistaa tämä ongelma tekemällä ns. *varaus* vedota kyseiseen tietoonsa tulleen moiteperusteeseen myöhemmin.⁶⁷ Koulun

⁶⁰ Möller 1997, s. 87.

⁶¹ Koulun 2007, s. 182-183.

⁶² Idib.

⁶³ Toki tästä lähtökohdasta on tapauskohtaisessa harkinnassa varmasti perusteltua toisinaan poiketa.

⁶⁴ Vastaavasti asianosainen voi menettelyn jälkeen katsoa jonkin moiteperusteen rasittavan välitystuomiota, mutta päättää silti olla nostamatta asiassa kumoamiskannetta.

⁶⁵ Möller 1997, s.88.

⁶⁶ Näin ilmeisesti Kurkela 1996, s. 134, jonka mukaan luopumisen tulee käydä ilmi ”eksplisiittisesti tai vahvan implisiittisesti”.

⁶⁷ Kurkela 1996, s. 134.

näkemyksen mukaan tämä käytännössä tarkoittaa sitä, että asianosainen vastaa pääasiaan toissijaisesti, toisin sanoen vain siltä varalta, ettei hänen mitättömyysväitteettään hyväksytä.⁶⁸

Varauksen ulottuvuudesta ja tehokkuudesta on esitetty eriäviä tulkintoja. On katsottu, että asianosaisen on vedottava moiteperusteeksi katsomaansa virheeseen koko välimiesmenettelyn ajan jopa toistuvasti, jotta hän säilyttää varauksensa käyttää virhettä moiteoikeudenkäynnin perusteena.⁶⁹ Toisaalta myös yhden varauksen on katsottu riittävän.⁷⁰ Ratkaiseva tulkintakysymys on, kuinka voimakkaana periaatteena hiljaisen hyväksymisen konstruktiota pidetään. Äärimmillen vietynä vain yhden varauksen tekeminen prosessin alkuvaiheessa voidaan katsoa konkludenttiseksi hyväksymiseksi, eli asianosaisen katsottaisiin sittemmin prosessin kuluessa ”muuttaneen mieltään” ja päättäneen hyväksyä mahdollisen virheen, mikäli hän ei enää ota asiaa esille menettelyn aikana. Toisessa ääripäässä jatkuva toisen asianosaisen harjoittama protestointi hidastaa ja hankaloittaa välimiesmenettelyn etenemistä.⁷¹ Hiljainen hyväksyminen on joka tapauksessa huomattavan tehokas, ja käytännössä ainoa, keino epäasiallisen viivyttelyn torjumiseksi.⁷²

Moiteoikeuden säilymistä on käsitelty tuoreessa ratkaisussa THO 25.1.2017 77:

Kantaja oli vaatinut, että välitystuomio kumotaan VML 41 §:n 1 mom. 2-kohdan perusteella, koska välimiestä ei ollut asetettu asianmukaisessa järjestyksessä. Hovioikeus päätyi katsomaan, että välimiehen asettaminen oli tapauksessa tapahtunut sillä tavalla virheellisesti, että välitystuomio olisi VML 41 §:n perusteella kumottava.⁷³ Kantajan katsottiin kuitenkin menettelyllään välimiesmenettelyn aikana luopuneen oikeudestaan vedota mainittuun seikkaan, minkä vuoksi vaatimus välitystuomion kumoamisesta hylättiin.⁷⁴

Tapauksessa välimiehen nimittämisen oli tehnyt Turun kauppakamarin välityslautakunta. Kantaja oli jo ennen välimiehen nimittämistä vastustanut tätä, ja antanut tästä lausuman välityslautakunnalle. Viimeistään tällöin vastustus oli tullut myös hänen vastapuolensa tietoon.

⁶⁸ Koulu 2007, s. 180.

⁶⁹ Kurkela & Uoti 1995, s. 58.

⁷⁰ Kurkela 1997, s. 134: ”Varausta ei tarvitse toistaa.” Vrt. edellinen alaviite.

⁷¹ Tämä voitaneen kuitenkin välimiehen jämäkällä prosessinjohtolla estää.

⁷² Koulu 2007, s. 185-186, joka muuten suhtautuu konstruktiioon varsin kriittisesti, mutta toteaa sen kuitenkin tarpeelliseksi.

⁷³ Välimiehen asianmukaisen tehtävänsä asettamisen osalta tapausta käsitellään tuonnempana.

⁷⁴ Samaan lopputulokseen oli päätynyt myös Varsinais-Suomen kärjäoikeus.

Välityslautakunta kuitenkin nimitti välimiehen, ja asian käsittely välimiesmenettelyssä alkoi. Välimiesoikeuden tietoon kantajan näkemys tuli hänen vastapuolensa välimiesmenettelyn aluksi tekemästä kannekirjelmästä, jossa selostettiin välimiehen nimittämiseen johtanutta menettelyä, sekä kantajan näkemystä sen oikeellisuudesta. Vastatessaan tähän kannekirjelmään kantaja ei sitä vastoin itse millään tavalla esittänyt väitettä välimiehen virheellisestä nimittämisestä. Hän ei myöskään millään muulla tavoin ilmoittanut käsityksestään välimiesoikeudelle tai vastapuolelleen välimiesmenettelyn alkamisen jälkeen. Välimiesmenettelyn valmisteluistunnon pöytäkirjan mukaan kantaja on ilmoittanut hyväksyvänsä välimiesoikeuden toimivaltaiseksi ja esteettömäksi. Kantaja esitti hovioikeudessa, että ei tarkoittanut tällä ”toimivaltaisuudella ja esteettömyydellä” välimiehen nimittämiskysymystä, eikä siitä myöskään käyty keskustelua valmisteluistunnossa. Kantaja myös esitti, että hänen kannastaan nimeämisasiassa tietoisin välimiehen olisi nimenomaisesti pitänyt tiedustella häneltä asiasta. Hovioikeus totesi, että vaikka kantaja oli asianmukaisesti vastustanut välimiehen nimittämistä ennen sen tapahtumista, hän ei nimittämisen jälkeen ollut lausunut siitä enää mitään. Välimiesoikeuden sekä kantajan vastapuolen on ollut perusteltua tulkita tämän hiljaisuuden tarkoittavan, että kantaja on muuttanut asiassa mieltään. Kun kantaja ei myöskään ollut missään myöhemmässäkään vaiheessa välimiesmenettelyä tehnyt asian suhteen mitään moitetta tai varausta, katsoi hovioikeus hänen luopuneen vetoamasta kyseiseen moiteperusteeseen. Ainakin täydellisellä vaikenemisellaan välimiesmenettelyn aikana asianosainen siis voi moiteoikeutensa menettää, vaikka olisikin ennen välimiesmenettelyn alkua ollut asian suhteen aktiivinen.

Toisenlaiseen ratkaisuun päädyttiin vanhemmassa ratkaisussa THO 12.8.1998 1666:

Välimiesmenettelyssä oli kysymys osakekauppaa koskevasta riidasta. Käräjäoikeudessa kantajana ollut Korhonen vaati välitystuomion kumoamista sillä perusteella, että osapuolten välillä ei ollut sitovaa välimiessopimusta, ja että välimiehen asettaminen ei ole tapahtunut asianmukaisesti (VML 41 § 1 mom. 2-k.) Korhonen oli tehnyt asioista väitteen välimiesmenettelyn aikana. Välimies oli hylännyt väitteet ja asian käsittely oli jatkunut. Käräjäoikeudessa vastaajana ollut Virtanen kiisti kanteen, ja katsoi vastauksessaan, että Korhonen oli menettelyllään välimiesoikeudessa menettänyt oikeutensa moittia välitystuomiota.

Erillisessä välituomiossa käräjäoikeus katsoi moiteoikeuden säilyneen, koska Korhonen oli tehnyt väitteensä *ennen vastaamistaan pääasiaan, ja edelleen pysynyt väitteessään välimiesmenettelyn jatkuessa. Muun selvityksen puuttuessa*, Korhosen ei voitu menettelyn aikana

katsoa näkemystään muuttaneen. Varsinaisessa tuomiossaan käräjäoikeus myös kumosi välitystuomion pätemättömänä. Virtanen valitti tuomiosta hovioikeuteen, ja vaati käräjäoikeuden tuomion, sekä välituomion kumoamista. Hovioikeus katsoi käräjäoikeuden tavoin Korhosen säilyttäneen moiteoikeutensa⁷⁵, mutta kumosi käräjäoikeuden tuomion itse pääasian osalta ja katsoi välitystuomion päteväksi.

Asianosaisen toimintaa ja tai passiivisuutta moiteperusteen suhteen välimiesmenettelyn aikana on viime kädessä arvioitava aina tapauskohtaisesti. Lähtökohtana on pidettävä, että kun asianosainen saa tietoonsa seikan, jonka katsoo muodostavan 41 §:n mukaisen moiteperusteen, hänen tulee viipymättä tehdä asiasta väite välimiehelle. Tällöin välimies voi heti käsitellä väitteen, ja samalla asia tulee toisen osapuolen tietoon. Jos välimies katsoo aiheelliseksi, hän voi esimerkiksi ryhtyä toimiin virheen poistamiseksi, tai jopa antaa tarvittaessa päätöksen välimiesmenettelyn lopettamisesta. Mikäli välimies ei katso seikan muodostavan moiteperustetta, hän hylkää väitteen ja menettely jatkuu. Pitäisin järkevänä lähtökohtana, että yksikin missä tahansa menettelyn vaiheessa selkeästi esitetty ja perusteltu, välimiesten ja vastapuolen tietoon tullut väite tai varaus luo oletuksen moiteoikeuden säilymisestä kyseisen seikan osalta. Oletuksen kumoamiseksi tulisi käydä ilmi, että asianosaisen toiminnasta prosessin aikana olisi aivan erityisesti muuta pääteltävissä.⁷⁶ Lisäksi varauksesta tulee käydä ilmi, että asianosainen katsoo kyseessä olevan nimenomaan moiteperuste, eikä hänen osallistumisensa menettelyyn tarkoita sen hyväksymistä. Mikäli tällaista väitettä tai varausta taas ei välimiesmenettelyn aikana tehdä, on asianosaisen lähtökohtaisesti katsottava luopuneen moiteoikeudestaan kaikkien tiedossaan olleiden virheiden suhteen.

Välimiehen esteellisyyteen liittyvän kumoamisperusteen (VML 41 §:n 1 mom. 3-k) osalta on VML 11 §:ssä säädetty erityisestä järjestyksestä väitteen käsittelystä välimiesmenettelyn

⁷⁵ Tarkkaan ottaen hovioikeus ei tätä nimenomaisesti lausunut, mutta se on tuomiosta pääteltävissä. Ilmeisesti hovioikeus on joko pitänyt moiteoikeuden säilymistä itsestään selvänä, tai sitten se on tullut asianosaisten välillä riidattomaksi. Hovioikeus toteaa ”asianosaisten olevan yksimielisiä” siitä, että väite on välimiesmenettelyn aikana tullut tehdyksi. Epäselväksi jää, ulottuuko tämä yksimielisyys sitten myös moiteoikeuden säilymiseen. Riidattomuuden suhteen kuitenkin vaikuttaisi ristiriitaiselta se, että Virtanen on hovioikeudessa vaatinut myös moiteoikeutta koskevan välituomion kumoamista. Joka tapauksessa, hovioikeus ei kommentoi tai ota kantaa moiteoikeuden säilymiseen mitenkään muuten. Sivuhuomiona on todettava, että käräjäoikeuden ratkaisua ei voida perustelujensa osalta pitää järin laadukkaana. Käräjäoikeus nimittäin ei perustele välitystuomion kumoamista koskevaa osuutta ratkaisustaan lainkaan, vaan toteaa ainoastaan, ettei välimiesoikeuden ratkaisu toimivallastaan ja asettamisensa asianmukaisuudesta sido tuomioistuinta. Hovioikeus totesikin, ettei käräjäoikeus ole antanut ratkaisua kanneperusteiden johdosta. ”Viivytyksen välttämiseksi ja asian selvitettyyn tilaan nähden” hovioikeus ratkaisi asian myös niiltä osin.

⁷⁶ Varaus voi olla varmuuden vuoksi järkevää vielä menettelyn loppupuolella muistutuksenomaisesti toistaa, vaikka se olisi sinänsä jo kertaalleen käsitelty. Jatkuvaan protestointiin ei kuitenkaan tulisi olla tarvetta.

aikana. Asianosaisen on 15 päivän kuluessa siitä, kun hän on tullut tietoiseksi esteellisyysperusteeksi katsomastaan seikasta, esitettävä kirjallisesti välimiehille perusteltu vaatimus välimiehen julistamisesta esteelliseksi. Tällaisen vaatimuksen saatuaan välimiesten on ratkaistava esteellisyyskysymys. Myös esteelliseksi vaadittava välimies osallistuu ratkaisemiseen, tai mikäli välimiehiä on vain yksi, tekee hän ratkaisun omasta esteellisyydestään itse. Käytännössä on ilmeisesti yleistä, että mikäli väite esteettömyydestä ei ole selvästi perusteton, välimies vapaaehtoisesti eroaa tehtävästään ikään kuin varmuuden vuoksi, varmistaakseen asiassa myöhemmin annettavan välitystuomion pysyvyyden.⁷⁷ On myös mahdollista, että toinen asianosainen hyväksyy esteellisyysväitteen, jolloin välimies osapuolten yhteisestä tahdosta katsotaan esteelliseksi ja hän luopuu tehtävästään.⁷⁸ Asianosaisen näkökulmasta lieneekin yleensä tärkeämpää minimoida riski välitystuomion kumoamisesta, kuin se, että juuri tietty henkilö toimii välimiehenä. Asianosaiset voivat sopia myös muunlaisesta menettelystä esteellisyyden käsittelemiseksi, ja eri mallisäännöissä onkin usein määräyksiä asian suhteen.⁷⁹ Jos asianosainen ei noudata VML:n mukaista tai muutoin sovittua esteellisyysväitteen esittämisen määräaikaa ja menettelytapaa, hän menettää oikeutensa vedota esteellisyyteen VML 41 §:n mukaisen moitekanteen perusteena. Mikäli asianosainen kuitenkin saa esteellisyysperusteen tietoonsa vasta niin myöhään, ettei hän voi siihen ennen välitystuomion antamista vedota, on hänellä oikeus perustaa moitekanteensa kyseiseen seikkaan.

Mikäli toinen osapuoli ei hyväksy esteellisyysväitettä, ja välimiehetkin sen päätöksellään hylkäävät, asianosainen säilyttää oikeutensa vedota kyseiseen esteellisyysperusteeseen moitekanteessa välitystuomion antamisen jälkeen. Se on samalla myös hänen ainoa mahdollisuutensa, sillä välimiesmenettelyn aikana päätöksestä ei voi valittaa, eikä saattaa esteellisyyskysymystä tuomioistuimen tutkittavaksi. Lisäksi asianosaisen on kiinnitettävä huomiota siihen, ettei hänen katsota edellä esitetyllä tavalla hiljaisesti hyväksyneen esteellisyyttä, jolloin hän menettää moiteoikeutensa sillä perusteella.⁸⁰ Olen sitä mieltä, että asianmukaisesti

⁷⁷ Möller 1997, s. 45. ”Tästä ei kuitenkaan voida sinänsä päätellä, että välimies pitäisi hänen esteelliseksi julistamistaan koskevaa vaatimusta perusteltuna.” Näin myös Kurkela & Uoti 1995 s. 56, joiden mukaan välimiehen vetäytyminen ”lienee aika usein suositeltavaa”.

⁷⁸ Kurkela 1996, s. 42. Kurkelan mukaan kyseessä ei tällöin ole varsinainen ”erottaminen”, vaan ”neutraali prosessisopimus”. Kuten edellisessä alaviitteessä on todettu välimiehen omatoimisesta vetäytymisestä, myöskään osapuolten tahdosta tapahtuva välimiehen vaihtaminen ei merkitse esteellisyyden toteamista sinänsä.

⁷⁹ Esimerkiksi Keskuskauppakamarin välimieslautakunnan sääntöjä noudattavissa välimiesmenettelyissä esteellisyysväite on tehtävä 15 päivän kuluessa lautakunnalle, joka ratkaisee esteellisyyden välimiesten sijasta. (Keskuskauppakamarin välimiesmenettelysäännöt 22 §)

⁸⁰ Kurkela 1996, s. 42. Kurkela katsoo moiteoikeuden menetyksen olevan mahdollista ”epäjohdonmukaisen käyttäytymisen” perusteella.

välimiehen esteellisyydestä tehty, perusteltu ja välimiehen toimesta ratkaistu väite on esimerkki sellaisesta riittävästä varauksesta, jolla asianosainen - ainakin vahvan pääsääntöisesti - moiteoikeutensa säilyttää.

Edellä selostettu moiteoikeudesta luopuminen ei koske VML 41 §:n 1 momentin 4 kohtaa, eli asianosaisen tarpeellista tilaisuutta asiansa ajamiseen. Tämä osaltaan korostaa kyseisen moiteperusteen, ja sen perustana toimivan VML 22 §:n, keskeistä merkitystä välimiesmenettelyssä. Kyseiset säännökset eivät kuitenkaan tarkoita, että asianosaista olisi käytännössä pakko kuulla, vaan riittää, että hänelle on varattu tilaisuus siihen.⁸¹ Asianosainen ei voi siis passiivisuudellaan saada tätä moiteperustetta syntymään, mikäli hän ilman laillista estettä jättää käyttämättä hänelle varatun tilaisuuden tulla kuulluksi. Tältä osin tilanne käytännössä muistuttaa hiljaisen hyväksymisen konstruktia.

3.1.3 Osittainen tai kokonaisvaltainen pätemättömyys

VML 41 §:ssä puhutaan sanamuotoa tiukasti tulkiten (koko) välitystuomion kumoamisesta. Myöskään hallituksen esityksessä ei oteta kantaa mahdollisuuteen kumota välitystuomio vain tietyiltä osiltaan. Kirjallisuudessa on kuitenkin yksimielisesti katsottu välitystuomion kumoamisen olevan mahdollista vain osittainkin, mikäli kumoamisperuste rasittaa vain osaa tuomiosta.⁸² Myös oikeuskäytännössä on omaksuttu tämä kanta sekä kannevaatimuksissa että tuomioistuimen ratkaisuihin. Jos välitystuomiossa on esimerkiksi tuomittu enemmän, kuin mitä on vaadittu, voidaan välitystuomio kumota vain kannevaatimukset ylittäviltä osin. Tiettyjen moiteperusteiden osalta on kuitenkin tuskin mahdollista nähdä niiden voivan koskea vain osaa välitystuomiosta. Näitä ovat välimiehen virheellinen asettaminen ja esteellisyys (41 §:n 1 mom. 2 ja 3 kohdat). Välitystuomion vain osittainen kumoaminen voi lisäksi johtaa myös koko välitystuomion pätemättömyyteen. Näin on silloin, kun kumottavaksi määrätty osa on niin oleellinen, ettei välitystuomiota voida enää pitää voimaan jääviltä osiltaan yksinään pätevänä.⁸³

Mitättömyyden osalta VML 40 §:n 1 mom. 1 ja 2-kohdissa nimenomaisesti todetaan välitystuomion olevan mitätön vain ”siltä osin kuin” sitä rasittaa kohdassa mainittu virhe, eli riitakysymyksen kelpaamattomuus välimiesmenettelyyn (1-k), tai ratkaisun oikeusjärjestyk-

⁸¹ HE 202/1991, s. 26.

⁸² Näin esimerkiksi Havansi 2012, s. 1303 ja Kurkela & Uoti 1995, s. 50.

⁸³ Koulou 2007, s. 207.

sen perusteiden vastaisuus (2-k). Osittainen mitättömyys on mahdollista, mikäli virheen rasittama osa välitystuomiota on selkeästi tunnistettavissa ja muusta välitystuomiosta erotettavissa.⁸⁴ Kahden muun mitättömyysperusteen, välitystuomion sekavuuden tai epätäydellisuuden (3-k), sekä välitystuomion ei-kirjallisen muodon tai välimiesten allekirjoitusten puuttumisen (4-k) yhteydessä osittaista mitättömyyttä ei pykälässä mainita. Säännöksen 4-kohdan muotovirheen osalta onkin vaikea keksiä tilannetta, miten se ylipäänsä voisi kohdistua vain osaan tuomiota. 3-kohdan mukaisen välitystuomion sekavuuden ja epätäydellisuuden osalta tilanne ei ole yhtä selvä. On esitetty, että molemmat näistä mitättömyysperusteista rasittaisivat automaattisesti koko välitystuomiota.⁸⁵ Toisaalta tarkoituksenmukaista olisi, että osittainen mitättömyys on kumoamisperusteiden tapaan periaatteellisesti mahdollista kaikkien mitättömyysperusteiden osalta, vaikka pykälän sanamuoto ahtaasti tulkittuna ei tätä sallikaan.⁸⁶ Vaikka mitättömyysperusteita itsessään on periaatteessa tulkittava lähtökohtaisen suppeasti, palvelee pykälän sanamuotoa laajentava tulkinta tässä yhteydessä välitystuomion pysyvyyden periaatetta ja asianosaisten prosessiekonomista asemaa. Tällaiseen tulkintaan on, joskin vailla perusteluja, päädytty oikeuskäytännössä. Ratkaisussa HHO 28.11.2013 3122 asiaa ensimmäisenä käsitellyt Helsingin kärjäoikeus katsoi verrattain pienen osan välitystuomiosta VML 40 §:n 1 mom. 3-kohdan mukaisesti sekavana ja epäselvänä mitättömäksi, suurimman osan välitystuomiosta jäädessä voimaan.⁸⁷

3.2 Mitätön välitystuomio ja täytäntöönpano

VML 40 §:n mukaiset välitystuomion mitättömyysperusteet eroavat kumoamisperusteista siinä, että mitättömyys on itsestään vaikuttavaa. Tuomioistuin ottaa nämä erityisen raskaat ja olennaiset puutteet huomioon viran puolesta. Mikäli välitystuomiota rasittaa jokin mitättömyysperuste, tätä koskevaa kannetta ei siis periaatteessa ole välttämätöntä nostaa.⁸⁸ Asianosaisella on halutessaan toki oikeus kanteella vaatia tuomioistuinta vahvistamaan välitystuomion mitättömyys. Käytännössä mitättömyyden käsillä olo onkin yleensä niin vaikeasti

⁸⁴ Kurkela 1996, s. 130.

⁸⁵ Koulu 2007, s. 206-207.

⁸⁶ Näin ilmeisesti Kurkela & Uoti 1995, s. 50. Välitystuomiossa todetaan voivan olla ”tiettyjä osia, jotka ovat mitättömiä tai pätemättömiä ja osia, joihin ei voida kohdistaa mitään moitteita”. VML 40 § 1 mom. 3 ja 4-kohtiin ei tosin yksilöidysti oteta kantaa.

⁸⁷ Kärjäoikeus ei perustellut mitättömyyden osittaisuutta. Hovioikeus, joka katsoi välitystuomion kaikilta osiltaan päteväksi, ei myöskään ottanut asiaan kantaa.

⁸⁸ Havansi 2012, s. 1302.

arvioitavissa, että asianosaisen on järkevää nostaa kanne mitättömyyden vahvistamiseksi.⁸⁹ Tällaisen mitättömyyskanteen nostamista ei ole sidottu määräaikaan.

Mahdollista myös on, että mitättömyyskanteen nostamisen sijaan välitysmenettelyssä hävinnyt osapuoli yksinkertaisesti pidättäytyy hänelle välitystuomiossa määrätyn suoritusvelvollisuuden täyttämisestä, koska katsoo välitystuomion olevan mitätön. Mikäli suorituksiin tuomittu osapuoli ei vapaaehtoisesti suostu suoritusvelvollisuuttaan täyttämään, vastapuolen on turvauduttava pakkotäytäntöönpanoon, jota Suomessa hoitaa ulosottoviranomainen. Toisin kuin on esimerkiksi käräjäoikeuden antaman tuomion suhteen, välimiesmenettelyn voittanut asianosainen ei kuitenkaan voi välitystuomion perusteella - sen periaatteellisesta täytäntöönpanokelpoisuudesta huolimatta - hakea pakkotäytäntöönpanoa suoraan ulosottoviranomaiselta. Koska välitystuomio ei ole valtiollisen tuomioistuimen tai viranomaisen antama ratkaisu, on lainsäätäjä katsonut tarpeelliseksi, että valtiollinen tuomioistuin vielä tarkistaa välitystuomion täytäntöönpanokelpoisuuden Suomen oikeusjärjestelmässä erityisessä *eksekvatuurimenettelyssä*.⁹⁰ Välitystuomion täytäntöönpanoa on siis haettava tuomioistuimelta.⁹¹

VML 43 §:n mukaan välitystuomion täytäntöönpanoa pyydetään hakemuksella käräjäoikeudelta. Hakemukseen on liitettävä vain välityssopimus tai muu välimiesmenettelyn kyseisen riidan ratkaisukeinoksi määrittävä määräys, sekä kappale välitystuomiota. Mitään muita selvityksiä tai asiakirjoja ei edellytetä, eikä myöskään voida vaatia. Hakijan vastapuolelle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi. VML 44 §:n mukaan tuomioistuin saa hylätä hakemuksen vain silloin, kun 1) se havaitsee välitystuomiota rasittavan jonkin 40 §:n mukaisista mitättömyysperusteista; 2) välitystuomio on tuomioistuimen päätöksellä kumottu; tai 3) mikäli asiassa nostettua moitekannetta käsittelevä tuomioistuin on kieltänyt täytäntöönpanon. Sen laajemmin tuomioistuin ei saa tutkia välitystuomion pätevyyden edellytyksiä.⁹² Viimeistään tässä vaiheessa välimiesmenettelyssä hävinnyt osapuoli myös varmasti esittää mitättömyysväitteen vastatessaan täytäntöönpanohakemukseen.

⁸⁹ Koulu 2007, s. 231.

⁹⁰ Möller 1997, s. 92. Ks. myös Kurkela 1996, s. 141, joka toteaa osuvasti kyseessä olevan osoitus ”tuomivalan ja oikeudenhoidon kuulumisesta viime kädessä perustuslain mukaisille tuomioistuimille.”

⁹¹ Toisaalta on mahdollista, että sinänsä mitättömyysperusteenkin rasittama välitystuomio jää voimaan ja tulee asianosaisten välillä vapaaehtoisesti noudatetuksi. Asianosaiset eivät välttämättä huomaa mitättömyyden käsillä oloa, tai tietoisesti päättävät olla siihen vetoamatta. Tällöin välitystuomio ei tule missään vaiheessa tuomioistuinkontrollin piiriin.

⁹² HE 202/1991, s. 27.

Täytäntöönpanohakemuksen käsittely on tarkoitettu nopeaksi ja melko summaariseksi menettelyksi, joka voidaan hoitaa kirjallisesti kansliakäsittelynä muutamassa viikossa.⁹³ Täytäntöönpano voidaan evätä hakemusvaiheessa vain mitättömyysperusteilla. Vaikka tuomioistuimien havaitseminen, että välitystuomiota rasittaa jokin 41 §:n kumoamisperusteista, ei se voi sillä perusteella täytäntöönpanoa kieltää.⁹⁴ Lainsäätäjän valinta rajoittaa tutkiminen vain mitättömyyden aiheuttaviin karkeimpiin virheisiin on osoitus halusta pitää täytäntöönpanoprosessi ripeänä. Täytäntöönpanohakemus on kuitenkin hylättävä myös, mikäli välitystuomio on erillisen moitekanteen johdosta kumottu. Näin kaikki välitystuomiota rasittavat moiteenvaraisetkin pätemättömyysperusteet luonnollisesti estävät välitystuomion täytäntöönpanon, kunhan ne on oikealla tavalla tuotu tuomioistuimen tutkittavaksi.

Kolmas peruste täytäntöönpanohakemuksen hylkäämiseen on, jos moitekanne on parhailaan vireillä, ja asiaa käsittelevä tuomioistuin on antanut määräyksen täytäntöönpanokiellostä. Tällainen määräys tuomioistuimen tulisi antaa vain silloin, kun näyttää todennäköiseltä, että kanne tulee hyväksytyksi.⁹⁵ Vireillä oleva moitekanne ei siis pääsääntöisesti estä täytäntöönpanoa. Täytäntöönpanokieltoa koskevat määräykset ovatkin olleet tarkastellun hovioikeusaineiston moitekanteissa varsin harvalukuisia. Tosin edes vaatimusta välitystuomion täytäntöönpanokiellosta on asianosaisten toimesta esitetty yllättävän harvoin, vaikka harvat esitetyt vaatimukset ovat kohtalaisesti menestyneet.⁹⁶ Tarkemman tiedon puutteessa tämän voisi arvella johtuvan esimerkiksi siitä, että välitysmenettelyssä voittaneet osapuolet eivät kovin usein ryhdy täytäntöönpanotoimiin ennen moiteprosessin päättymistä.

Tavallista on, että välitysmenettelyn hävinnyt osapuoli haluaa vedota mitättömyysperusteiden lisäksi yhteen tai useampaan kumoamisperusteeseen. Tällöin hänen on nostettava moitekanne kolmen kuukauden määräajan puitteissa, koska mahdollisesti perustellutkin kumoamisperusteet jäisivät eksekvatuurimenettelyssä tutkimatta. Useimmat moitekanteet sisältävätkin lukuisia vaihtoehtoisia mitättömyys- ja kumoamisväitteitä.

⁹³ Havansi 2012, s. 1305.

⁹⁴ Kumoamisperusteiden olemassaoloa ei toki sinänsä edes tutkita eikä siihen oteta kantaa. Asiaa saatetaan kuitenkin sivuta, jos tuomioistuin joutuu punnitsemaan, kuuluuko väitetty virhe mitättömyysperusteisiin. Näin esim. ratkaisussa RHO 2.7.2013 598. Hovioikeus katsoi, että vaikka vaatimistaakkaa katsottaisiin tapauksessa kantajan vaatimalla tavalla rikotun, kuuluisi se ”vain” VML 41 §:n kumoamisperusteisiin, eikä sitä täytäntöönpanovaiheessa otettaisi huomioon.

⁹⁵ Möller 1997, s. 93.

⁹⁶ Täytäntöönpanokieltoa koskevia vaatimuksia on esitetty läpikäydyssä hovioikeuskäytännössä alle 10 kappaletta, joista noin puolet on menestynyt ainakin toisessa oikeusasteissa.

3.3 Välitystuomion omatoiminen korjaaminen

3.3.1 Välitystuomion oikaiseminen (VML 38 §)

Välimiesmenettelylaissa on säädetty mahdollisuudesta myös omatoimiseen välitystuomion oikaisemiseen. VML 38 §:n mukaan asianosainen voi pyytää välimiehiä oikaisemaan välitystuomiossa olevan lasku- tai kirjoitusvirheen samoin kuin muun sen kaltaisen virheen. Asianosaisen on ensin ilmoitettava oikaisupyynnöstä vastapuolelle. Pyynnön esittämiselle on asetettu 30 päivän määräaika alkaen siitä, kun asianosainen sai kappaleen välitystuomiota. Asianosaisten on myös mahdollista sopia muun mittaisesta määräajasta. Välimiesten on pyyntö saatuaan tehtävä oikaisu viipymättä, ja mikäli mahdollista 30 päivän kuluessa sen saapumisesta. Oikaisuun sovelletaan samoja VML:n 36 ja 37 §:ssä säädettyjä muotoa, allekirjoittamista ja toimittamista asianosaisille koskevia sääntöjä kuin varsinaisessa välitystuomiossakin. Oikaisuun ei tarvita asianosaisen pyyntöä, vaan välimiehet voivat 30 päivän kuluessa tuomion antamispäivästä myös omasta aloitteestaan korjata pykälässä tarkoitetun virheen. Asianosaisille on kuitenkin tarvittaessa annettava tilaisuus tulla kuulluksi tehtävästä korjauksesta.

Vanhassa välimiesmenettelylaissa välimiehillä ei ollut tämänkaltaista mahdollisuutta teknisten virheiden oikaisuun. Vuoden 1992 uudistuksessa katsottiin käytännön syistä tarpeelliseksi antaa tällainen oikaisuvalta välimiehille.⁹⁷ Säännös vastaa OK 24 luvun 10 §:ssä säädettyä tuomioistuimen tuomioon sisältyvän vastaavan virheen oikaisemista. Mahdollisuus oikaisemiseen koskee selviä, puhtaasti teknisiä virheitä. Välimiehillä ei sitä vastoin ole oikeutta antaa minkäänlaista ns. tuomionselitystä, eli ratkaisua siitä, miten välitystuomiota tai sen tiettyä osaa tulisi tulkita.⁹⁸ Asianosaisten lienee kuitenkin mahdollista keskenään sopimillaan menettelysäännöillä antaa välimiehelle mahdollisuus tällaisen tulkintaratkaisun antamiseen tietyn määräajan kuluessa. Tällaisesta määräyksestä saattaa Möllerin mukaan seurata, ettei välitystuomiota pidetä lopullisena ennen kuin tuo määräaika on kulunut loppuun.⁹⁹

Ratkaisussa RHO 2.7.2013 598 sivuttiin oikaisumahdollisuuden ajallista ulottuvuutta. Kysymys oli välitystuomion täytäntöönpanohakemuksesta. Asiaa ensimmäisenä asteena käsitellyt käräjäoikeus totesi, että välitystuomiossa oli ilmeisesti kirjoitusvirhe. Virheen oikaisulle asetettu 30 päivän määräaika oli kuitenkin jo kulunut umpeen. Asianosaiset eivät olleet

⁹⁷ HE 202/1991, s. 7.

⁹⁸ Möller 1997, s. 76.

⁹⁹ Möller 1997, s. 77.

pyytäneet kirjoitusvirheen korjaamista määräajan kuluessa, eikä välimieskään ollut siihen omatoimisesti ryhtynyt. Niinpä käräjäoikeus katsoi, ettei kirjoitusvirheen korjaamiseksi ollut enää määräajan päättymisen takia mahdollisuutta VML 38 §:n perusteella.¹⁰⁰ Hovioikeus hyväksyi ratkaisun perusteluineen.

3.3.2 Lisätuomio (VML 39 §)

Mikäli välimiehet ovat tuomiossaan sivuuttaneet jonkin niistä kysymyksistä, joka heidän ratkaistavakseen oli saatettu, asianosaisilla oli vuoden 1928 lain 22 §:n mukaan oikeus saattaa kyseinen kysymys tuomioistuimen ratkaistavaksi. Lakia uudistettaessa kiinnitettiin - ai- van oikein - huomiota siihen, ettei asian jakautuminen useaan prosessiin ole asianosaisten edun mukaista. Asianosaisethan ovat päättäneet välityssopimuksella saattaa riitansa väli- miesmenettelyssä ratkaistavaksi, eikä ole asianmukaista ”rangaista” heitä välimiesten teke- mästä virheestä. Niinpä uuteen lakiin otettiin ulkomaisia esikuvia noudattaen säännös siitä, että välimiehet voivat asianosaisten pyynnöstä antaa sivuutetusta asiasta lisätuomion.¹⁰¹ Li- sätuomion antamisen edellytyksiin siis nimenomaan kuuluu, että siihen liittyvät vaatimukset on jo esitetty menettelyn aikana, mutta ne ovat jääneet ratkaisematta - uusia vaatimuksia ei enää voi luonnollisestikaan lisätuomiopyynnöksi ”naamioituna” esittää.¹⁰² VML 39 §:n mu- kaan lisätuomio, mikäli pyyntö katsotaan aiheelliseksi, on annettava niin pian kuin mahdol- lista. Kuten oikaisuun, myös lisätuomioon sovelletaan 36 ja 37 §:iä muotovaatimusten ja tiedoksiannon suhteen.

Lisätuomio eroaa prosessuaalisesti oikaisusta ensinnäkin siinä, että välimiehet eivät voi an- taa lisätuomiota omasta aloitteestaan, vaan ainoastaan asianosaisen pyynnöstä. Toinen me- nettelyllinen ero on se, että lisätuomion pyytämistä ei ole sidottu määräaikaan.¹⁰³ Kuten aiemmin on tullut esille, sekä oikaisu- että lisätuomiovaatimus pidentää moitekanteen nos- tamisen määräaikaa. Periaatteessa perusteetonkin pyyntö tarjoaa mahdollisuuden viivytte- lyyn, sillä kielteinenkin päätös pidentää määräaikaa kanteen nostamiselle.¹⁰⁴

¹⁰⁰ Kirjoitusvirheen, joka sinänsä aiheutti ristiriidan välitystuomion ja sen perusteluiden välille, arviointia pä- temättömyysperusteiden suhteen käsitellään jäljempänä.

¹⁰¹ HE 202/1991, s. 8.

¹⁰² Kurkela 1996, s. 125.

¹⁰³ Möllerin mukaan näyttäisi ilmeiseltä, että kyseessä on virhe. Ks. Möller 1997, s. 88, alaviite 98. Esimer- kiksi UNCITRAL:in mallilaissa ja välimiesmenettelysäännöissä lisätuomion pyytäminen on sidottu määräai- kaan oikaisun tavoin.

¹⁰⁴ Koulou 2007, s. 204.

Miten myöhään asianosainen sitten voi esittää vaatimuksen lisätuomiosta, ja saada siten viivästettyä moitekanteen nostamisen määräajan alkua? Kirjallisuudessa on käytännössä yksimielisesti torjuttu tällainen viivyttelymahdollisuus. Kurkela on katsonut, että ilmeisen perusteeton tai hyvin myöhäisessä vaiheessa kolmen kuukauden moiteajan vaiheessa esitetty ilmeisen perusteeton vaatimus lisätuomiosta jätetään huomiotta moitekanteen määräaikaa laskettaessa, ja asianosaisen katsotaan luopuneen moiteoikeudestaan VML 41 §:n 2 momenttiin nojaten.¹⁰⁵ Samaan lopputulokseen on päätenyt Möller, jonka tulkintaa Koulu kutsuu hiljaisen luopumisen periaatteeksi.¹⁰⁶ Jos asianosainen ei ole kolmen kuukauden kuulussa siitä, kun hän on saanut kappaleen välitystuomiota, pyytänyt lisätuomiota eikä nostanut moitekannetta, on Möllerin mukaan perusteltua katsoa asianosaisen menettäneen oikeutensa vedota välitystuomion kumoamiseksi sellaisiin moiteperusteisiin, jotka eivät liity lisätuomioon.¹⁰⁷

Vielä yksi määräaikoihin liittyvä kysymys on se, koskeeko määräajan pidennys vain vaatimuksen esittänyttä asianosaista, vai myös hänen vastapuoltaan. Moiteaikahan voi aiemmin todetulla tavalla olla eri mittainen asianosaisesta riippuen. Jos välimiehet vaatimuksen seurauksena oikaisevat välitystuomiota tai antavat lisätuomion, vaikuttaa se varmasti määrääikaan molempien osalta. Jos vaatimus jätetään tutkimatta tai hylätään, asiasta ei ole varmuutta.¹⁰⁸

Sekä VML 38 §:n mukainen välitystuomion oikaisu, että 39 §:n lisätuomio kuuluvat tahdonvaltaisiin säännöksiin.¹⁰⁹ Asianosaisten on siten mahdollista sopia niihin liittyvistä menettelyseikoista haluamallaan tavalla, vaikka sulkea niiden mahdollisuus kokonaan pois. Prima facie se saattaisi vaikuttaa järkevältä, koska silloin välttyttäisiin moitekanteen määräaikoihin liittyviltä kysymyksiltä. Kyseisillä oikaisukeinoilla on kuitenkin mahdollista korjata ja täydentää nopealla ja kevyellä menettelyllä välitystuomion puutteita, jotka saattaisivat muuten johtaa pitempikestoiseen moiteprosessiin. Lisäksi edellä kuvatut määräaikaan liittyvät ongelmat ovat melko teoreettisia ja harvinaisia, ja niistä oikeuskirjallisuudessa esitetyt tulkinat tekevät viivyttelyn käytännössä mahdottomaksi. Näiden korjauskeinojen poissulkemisen

¹⁰⁵ Kurkela 1996, s. 133.

¹⁰⁶ Koulu 2007, s. 204.

¹⁰⁷ Möller 1997, s. 88-89.

¹⁰⁸ Lain esitöissä ei oteta tähän kantaa. Koulu katsoo määräajan pidennyksen koskevan vain pyynnön esittänyttä asianosaista, todeten kuitenkin tulkinnan tuntuva epärealilta, ja että yhtenäiseen moiteaikaan olisi syytä pyrkiä. Koulu 2007, s. 206. Kysymys lienee kuitenkin vailla suurempaa käytännön merkitystä.

¹⁰⁹ 39 §:ssä asia todetaan säännöksessä suoraan: ”Jolleivat asianosaiset ole toisin sopineet...”. 38 §:ssä asiaa ei suoraan lakitekstissä todeta, mutta kirjallisuudessa sen on katsottu kuuluvan tahdonvaltaisiin säännöksiin.

sijaan kaikkein järkevintä lieneekin vain yksinkertaisesti ulottaa oikaisua koskeva 30 päivän määräaika myös lisätuomion pyytämiseen.

3.3.3 Asian palauttaminen välimiehille (VML 42 §)

VML 42 §:n mukaan tuomioistuin, jossa on vireillä välitystuomion mitättömäksi julistamista tai kumoamista koskeva kanne, voi asianosaisen pyynnöstä lykätä asian käsittelyä ja varata välimiehille tilaisuuden mitättömyys- tai kumoamisperusteen poistamiseksi jatkaa välimiesmenettelyä tai ryhtyä muuhun sitä varten tarpeelliseen toimenpiteeseen. Vaikka säännöksen sanamuoto viittaa vain mitättömyyttä ja kumoamista koskeviin kanteisiin, on kirjallisuudessa katsottu 42 §:n soveltaminen mahdolliseksi myös täytäntöönpanoasioiden yhteydessä.¹¹⁰ Kun välitystuomiota täytäntöönpanovaiheessa kuitenkin tutkitaan vain VML 40 §:n mitättömyysperusteiden olemassaolon osalta, rajoittuu myös 42 §:n soveltaminen vastaavalla tavalla vain mitättömyysperusteisiin.

Välitystuomiota rasittava mitättömyys- tai kumoamisperuste saattaa olla sellainen, että välimiehet voivat sen korjata. Koska välitystuomion mitättömäksi julistaminen tai kumoaminen usein johtaa uuteen välimiesmenettelyyn tai tuomioistuinmenettelyyn, on ainakin selkeiden virheiden korjaaminen kevyemmällä menettelyllä tarkoituksenmukaista. Tällainen tilanne voisi olla kyseessä, jos välimiehen allekirjoitus puuttuu välitystuomiosta, tai välimiehet ovat määränneet maksettavaksi korkoa korkeamman korkokannan mukaan tai vaadittua aikaisemmasta ajankohdasta.¹¹¹

Juuri koronmaksuvelvollisuuden alkamispäivästä oli kysymys jo mainitussa tapauksessa RHO 2.7.2013 598. Tapauksessa oli kysymys välitystuomion täytäntöönpanohakemuksesta. Välimiesmenettelyssä hävinnyt osapuoli vastusti täytäntöönpanoa, koska katsoi sen olevan tietyiltä osin VML 40 § 1 mom. 2 ja 3 -kohtien perusteella mitätön.¹¹² Hän myös vaati, että tuomioistuin antaa välimiehelle tilaisuuden mitättömyysperusteen poistamiseen VML 42 §:n mukaisesti. Tapausta käsitteli ensimmäisenä oikeusasteena Oulun käräjäoikeus, jonka ratkaisun ja perustelut hovioikeus VML 42 §:n soveltamista koskevilta osin hyväksyi. Käräjäoikeus totesi, että VML 42 §:n mukainen tilaisuus mitättömyysperusteen poistamiseksi voi

¹¹⁰ Esim. Koulu 2007, s.191: ”Välitystuomion pysyttämisen periaate puoltavaa tällaista laajentavaa tulkin-
taa.”

¹¹¹ HE 202/1991, s. 26.

¹¹² Mitättömyysarvioinnin osalta tapaukseen palataan jaksossa 5.

sinänsä tulla kyseeseen täytäntöönpanoa koskevassa hakemusasiassa. Tämä kuitenkin nimenomaisesti edellyttää mitättömyysperusteen olemassaoloa. Kumoamisperustetta sen sijaan ei täytäntöönpanovaiheessa voida poistaa, koska sellaisen olemassaoloa ei ylipäänsä tutkita. Tässä tapauksessa kärjäoikeus katsoi, ettei välitystuomiota rasittanut mikään mitättömyysperuste, joten myöskään VML 42 §:n soveltaminen ei ollut mahdollista. Lisäksi jo edellä mainitun kirjoitusvirheen osalta kärjäoikeus totesi, ettei myöskään puhtaan kirjoitusvirheen korjaaminen kuulu VML 42 §:n soveltamisalaan.¹¹³

Kirjallisuudessa on esitetty eriäviä tulkintoja siitä, mihin VML 42 §:ssä säädetty tilaisuus välimiesmenettelyn jatkamiseen tai ”muuhun tarpeelliseen toimenpiteeseen” ryhtyminen käytännössä antaa välimiehelle mahdollisuuden. Hallituksen esityksessä on mainittu esimerkkeinä jo edellä viitatu kohtalaisen pienet ja selkeät virheet, kuten välimiehen allekirjoituksen puuttuminen tai korkokannan virheellinen kirjaaminen. Nämä esimerkit on myös toistettu kirjallisuudessa. Koulu on katsonut, että korjaamisvalta on hyvin teknistä ja suppeaa, jolloin VML 42 §:ää olisi pidettävä käytännössä vain VML 38 §:n mukaisen oikaisun ajallisenä laajentamisena. Välitystuomion olennaista sisältöä ei saisi muuttaa.¹¹⁴ Koulu viittaa tältä osin valtiollisen tuomioistuimen OK 24 luvun 10 §:n mukaiseen oikaisuvaltaan, joka on katsottu ratkaisussa KKO 2006:97 varsin suppeaksi.

Tulkintaan voidaan suhtautua kriittisesti. VML 38 § ensinnäkin koskee selviä lasku- ja kirjoitusvirheitä. Myös OK 24 luvun 10 §:n kohteena on ”tuomiossa oleva kirjoitus- tai laskuvirhe taikka muu niihin rinnastettava selvä virhe”, joten sisällöllisesti se vastaa VML 38 §:ää. VML 42 §:ssä sitä vastoin säädetään nimenomaan mitättömyys- ja kumoamisperusteiden poistamisesta, joten säännösten soveltamisalat ovat jo lähtökohtaisesti erilaiset. Lisäksi edellä käsitellyssä Rovaniemen hovioikeuden ratkaisussa katsottiin, ettei pelkän kirjoitusvirheen poistaminen kuulunut 42 §:n soveltamisalaan, kun kyseinen virhe ei muodosta pätemättömyysperustetta. Toisenlaisia näkemyksiä onkin kirjallisuudessa esitetty. Vaikka Kurkelakin on todennut korjattavaksi soveltuvien virheiden olevan merkitykseltään paitsi mar-

¹¹³ Välitystuomion täytäntöönpanoa ainoastaan koron alkamispäivän osalta vastustanut vastaaja oli myös pyytänyt, että kärjäoikeus korjaisi täytäntöönpanomääräyksessään välitystuomion määräämän virheellisen alkamispäivän. Kärjäoikeus luonnollisesti totesi, ettei tämä kuulu tuomioistuimen toimivaltaan. Sinänsä mielenkiintoisena loppukaneettina kärjäoikeus kuitenkin vielä lisäsi, että kirjoitusvirhe voidaan tuki huomioida täytäntöönpanossa kärjäoikeuden ratkaisusta poikkeavasti, ”mikäli osapuolilla on yhteinen tahtotila päätyä oikeuden- ja tarkoituksenmukaiseen lopputulokseen”. (Kurs. tässä.)

¹¹⁴ Koulu 2007, s. 193.

ginaalisia ja helposti korjattavia, lisäksi myös ”sellaisia, joiden korjaaminen välimiesmenettelyssä sitä jatkamalla parhaiden vastaa oikeusturvan, oikeusvarmuuden ja prosessiekonomian vaatimuksia”.¹¹⁵ Lisäksi Kurkela katsoo, että 42 §:n soveltamisala kattaa kaiken VML:n mukaan tapahtuvan oikeudellisesti hyväksyttävän menettelyn ja toimet.¹¹⁶ Tällä tarkoitetaan ilmeisesti huomattavasti laajempaa keinovalikoimaa välitystuomiota rasittavien virheiden poistamiseen. Välimiehellä voitaisiin siis katsoa olevan mahdollisuus jatkaa välimiesmenettelyä jopa ”täysimittaisena”. Jos esimerkiksi katsotaan, että asianosaisella ei ole ollut riittävää mahdollisuutta asiansa ajamisen (VML 41 §:n 1 mom. 4-k), koska hän ei ole saanut lausua jostakin välitystuomion perusteeksi asetetusta seikasta, voitaisiin tällaisessa jatkomenettelyssä tarjota hänelle siihen mahdollisuus. Välimies voisi arvioida ratkaisunsa uudelleen asianosaisen vastaus huomioiden, ja tarvittaessa muuttaa välitystuomion sisältöä. Tällöin myös välitystuomiota rasittava virhe poistuisi. Tällaisen ”kontradiktorisen käsittelyn” järjestäminen on katsottu mahdolliseksi ainakin silloin, kun moiteperuste rasittaa välitystuomion määräystä asianosaisten välisestä kuluvastuusta.¹¹⁷ Kuluvastuuta koskeva ratkaisukin on joka tapauksessa osa välitystuomion aineellista, joskaan ei sen keskeisintä, sisältöä.¹¹⁸

Vertailukohtaa voidaan hakea länsinaapuristamme. Ruotsin välimiesmenettelylain mitättömyys- tai kumoamisperusteen poistamista koskeva säännös LSF 35 § on selkeämmin suomalaista vastinettaan laajempi. Ruotsalaisessa kirjallisuudessa on katsottu, että välitystuomiota rasittavan virheen poistaminen on mahdollista esimerkiksi uusien istuntojen tai kirjelmien avulla, mikä tarkoittaisi välimiesmenettelyn jatkamista merkittävässä laajuudessa.¹¹⁹ Lisäksi LSF 35 §:n 2 momentissa säädetään menettelystä sen varalta, että välimies antaa *uuden välitystuomion*. Säännöksen onkin katsottu tarkoittavan sitä, että välimiehille palautuu kokonaisuudessaan se toimivalta, joka oli päättynyt (alkuperäisen) välitystuomion antamiseen. Tähän luonnollisesti sisältyy mahdollisuus antaa uusi välitystuomio. Samalla kirjallisuudessa on kuitenkin painokkaasti huomautettu, että säännöksen tarkoitus on ainoastaan tarjota välimiehille mahdollisuus mitättömyys- ja kumoamisperusteiden poistamiseen. Sitä

¹¹⁵ Kurkela 1997, s. 140. Kursivointi tässä.

¹¹⁶ Kurkela 1996, s. 141.

¹¹⁷ Näin Lappalainen 2005, s. 190 alaviite 22, jossa hän katsoo ”kontradiktorisen käsittelyn” järjestämisen olevan mahdollista kuulemisvirheen (VML 41 § 1 mom. 4-k) korjaamiseksi. Kun tämä lähinnä sivuhuomautuksena todettu kuitenkin koski asianosaisten välistä kuluvastuuta, avoimeksi jää, missä määrin kannanottoa voidaan laajentaa koskemaan välitystuomion varsinaisia ”ydinkysymyksiä”.

¹¹⁸ Lappalainen 2005, s. 189.

¹¹⁹ Heuman 2003, s. 646.

siis ei tule voida käyttää ”takaovena” välitystuomion saamiseksi uudelleen arvioitavaksi sisältönsä osalta.¹²⁰

Välitystuomiota rasittavan virheen korjaaminen saattaa kuitenkin jossain tilanteissa johtaa uuteen välitystuomioon, joka lopputulokseltaan poikkeaa alkuperäisestä. Mahdollista onkin, että välitystuomiossa alun perin voittanut osapuoli on saattanut jättää vetoamatta johonkin moiteperusteeseen, koska lopputulos on ollut hänelle myönteinen, eikä hänen ole tuolloin tietenkään ollut järkevää tuomiota moittia. Jos uusi välitystuomio korjaamisen seurauksena kääntyykin häntä vastaan, on hänellä katsottu täytyvän olla oikeus vielä vedota näihin ensimmäisessä menettelyssä tapahtuneisiin virheisiin.¹²¹

Välimiehen korjaamisoikeuden ohella voidaan esittää kysymys mahdollisesta välimiehen korjaamisvelvollisuudesta. Voiko tuomioistuin velvoittaa välimiestä korjaamaan välitystuomiota rasittavan mitättömyys- tai kumoamisperusteen? Kieltävään vastaukseen viittaa jo säännöksen sanamuoto, jonka mukaan tuomioistuin ”voi varata välimiehelle tilaisuuden” virheen poistamiseksi. Myös kirjallisuudessa on katsottu yksimielisesti, ettei välimiestä voida pakottaa menettelyn jatkamiseen.¹²² Onhan esimerkiksi mahdollista, että välimies ei katso välitystuomiossa olevan mitään korjattavaa.

Avoimeksi jää, kuinka laajaksi välimiehen korjaamisvalta lopulta katsotaan. Mielestäni välitystuomion korjaamiseen tulisi suhtautua suopeasti. Hallituksen esityksessä on todettu korjaamismenettelyn tavoitteena olevan välimiesmenettelyn tarkoituksen saavuttaminen, sekä välitystuomion pätemättömyyden aiheuttamien haittojen vähentäminen.¹²³ Välitystuomion pätevytyminen vastaa osapuolten alkuperäistä tarkoitusta, eli riitansa saamista ratkaistuksi pätevällä välitystuomiolla.¹²⁴ Prosessiekonomiselta kannalta välimiesmenettelyn jatkaminen lienee poikkeuksetta järkevää, sillä välitystuomion pätemättömäksi julistaminen tarkoittaa käytännössä asian käsittelyä alusta kokonaan uudessa välimiesmenettelyssä. Lisäksi moiteoikeudenkäynnistä aiheutuvat kulut olisivat luultavasti suuremmat. Pahimmassa tapauksessa

¹²⁰ Madsen 2006, s. 239, jonka mukaan säännöksen tarkoitus ”obviously does not include jurisdiction to *re-view the award substantively* or to undertake a general review of the position taken in the award.” (Kurs. tässä.) Näin myös Heuman 2003, s. 646.

¹²¹ Heuman 2003, s. 649.

¹²² Esim. Kurkela 1996, s. 141, Koulumäki 2007, s. 194.

¹²³ HE 202/1991, s. 8-9.

¹²⁴ Tosiasiassa hävinneen asianosaisen tarkoituksena vaikuttaa tosin tässä vaiheessa usein olevan itselleen kielteisen välitystuomion saaminen kumotuksi käytännössä keinolla millä hyvänsä. Tällaisille, menettelyn päätyttyä syntyneille ja tosiasiassa materiaalisesti tyytymättömyyteen liittyville näkökohdille ei tietenkään tässä arvioinnissa voida antaa merkitystä.

myös uuden välimiesmenettelyn ratkaisu joutuisi moitekanteen kohteeksi. Välimiesmenettelyn päättyminen sille alun perin tarkoitettuun lopputulokseen voitaneen katsoa palvelevan myös oikeusvarmuuden vaatimuksia parhaiten. Ei liene myöskään syytä olettaa, että oikeusturvan taso olisi moiteperusteen korjaamiseksi jatkettavassa välimiesmenettelyssä sen heikompa, kuin jo päättyneessä, tai pätemättömyyden seurauksena käynnistettävässä uudessa-kaan välimiesmenettelyssä. VML 42 §:n muotoiluun ja ulottuvuuteen on syytä kiinnittää huomiota tulevilla lainsäädännöllisissä uudistuksissa.

3.4 Moitekanteet tuomioistuimissa

Vuosina 1995–2017¹²⁵ hovioikeuksissa käsiteltiin välimiesmenettelyyn liittyviä kanteita yhteensä noin sata kappaletta.¹²⁶ Enemmistön tapauksista muodostavat välitystuomion täytäntöönpanoriidat sekä mitättömyyttä ja kumoamista koskevat moitekanteet.

Hovioikeuksissa käsiteltyjen välimiesmenettelyasioiden sisältö 1995–2008 ¹²⁷	
Välitystuomion täytäntöönpanoasia	27
Välitystuomion mitättömäksi julistamista tai kumoamista koskeva kanne	19
Välityssopimus oikeudenkäynnin esteenä	4
Välityssopimuksen kohtuullistamisvaatimus	3
Muutoksenhaku osakeyhtiölain mukaisessa lunastusasiassa	2
Välimiehen määrääminen	2
Arbitrabiliteetin puuttuminen (osakeyhtiön selvitystilaan asettamista koskien)	1
Epätyypilliset tapaukset	1

Yllä esitetyn taulukon otanta päättyy vuoteen 2008, mutta merkittävää muutosta tapaustyyppien suhteessa ei ole sen jälkeen tapahtunut.¹²⁸

¹²⁵ Viimeisin tapaus tämän tutkielman tarkastelujaksolla on Turun hovioikeuden 25.1.2017 antama ratkaisu.

¹²⁶ Edilex-palveluun kuuluvan Juhani-tietokannan hovioikeuskokoelmassa julkaistujen ratkaisujen perusteella 90 kappaletta. Aineisto ei kuitenkaan ole täysin kattava, sillä aivan kaikkia ratkaisuja ei varmuudella ole tietokantaan sisällytetty. Todellinen määrä on siis jonkin verran suurempi. Tietokannan laajuus antanee kuitenkin varsin hyvän kuvan tapausten määrästä.

¹²⁷ Hemmo 2008, s. 1061.

¹²⁸ Vuosilta 2008–2017 Juhani-tietokannasta löytyy välimiesmenettelyä koskevia hovioikeusratkaisuja 31 kappaletta. Näistä noin puolessa on kysymys välitystuomion mitättömyydestä tai kumoamisesta, joko moitekanteessa tai täytäntöönpanon yhteydessä. Osuus kaikista tapauksista on yllä esitettyyn taulukkoon verrattuna kylläkin jonkin verran pienempi. Tarkastelujaksojen pituuden huomattavasta erosta johtuen tästä on kuitenkin vaikea vielä vetää sen suurempia johtopäätöksiä. Tapauksista vuosilta 2008–2012 tarkemmin, ks. Salminen 2013a ja 2013b.

Kirjallisuudessa on esitetty, että välimiesmenettelyä koskevat asiat tulisi keskittää tiettyihin tuomioistuimiin, kuten on tehty esimerkiksi osakeyhtiöasioille.¹²⁹ Osakeyhtiölain soveltamista koskevia juttuja oli vähän, joten niiden käsittelyä katsottiin tarpeelliseksi keskittää, jotta korkeatasoisen oikeusturvan takaavaa erityisosaamista pääsisi muodostumaan.¹³⁰ Välimiesmenettelyä koskevien riitojen tilanne on ainakin vähäisen lukumäärän osalta samankaltainen, joten ratkaisulle voisi olla perusteita. Lisäksi asioiden käsittely on jo nykyisellään varsin keskittynyttä, sillä nykyisen lainsäädännön aikaisista välimiesmenettelyä koskevista hovioikeusratkaisuista suurin osa on tullut Helsingin hovioikeudesta.¹³¹ Myös välimiesmenettelyä koskevan asiantuntemuksen lisääntyminen ja sitä mahdollisesti seuraava ratkaisujen laadun ja oikeusturvavarmuuden paraneminen on luonnollisesti houkutteleva ajatus. Toisaalta välimiesmenettelyn osapuolilla on nykyisellään mahdollisuus valita oikeuspaikka käytännössä vapaasti, joten pakottaminen tiettyyn tuomioistuimeen ainakin vähentäisi välimiesmenettelyyn oleellisena osana kuuluvaa asianosaisten määräysvaltaa. Lisäksi se voisi yksittäistapauksissa aiheuttaa moiteprosessin kuluja ja kuluttavuutta, jos asiaa käsittelemään määrätty tuomioistuin esimerkiksi sijaitsee pitkän matkan päässä osapuolista.

Myös muita välimiesmenettelyä koskeviin riitoihin liittyviä keskittämisehdotuksia on esitetty. Ruotsissa on käytössä yhden oikeusasteen malli, jossa välitystuomiota koskevien moitekanteiden jo ensimmäisenä oikeusasteena on asiassa toimivaltainen hovioikeus.¹³² Hovioikeuden moitekanteeseen tuomioon ei myöskään saa hakea muutosta, ellei hovioikeus anna siihen lupaa.¹³³ Päätöksestä olla antamatta lupaa ei Ruotsin korkeimman oikeuden ratkaisun mukaan saa valittaa.¹³⁴ Ruotsin mallin mukaisen yhden oikeusasteen käsittelyn hyviin puoliin lukeutuvat varmasti ainakin tehokkuus ja prosessiekonomia. Yhtenä etuna voidaan nähdä myös hovioikeuksien mahdollisesti alioikeuksia korkeampi asiantuntemus. Suomessa moitekanteiden käsittelyn aloittamista suoraan hovioikeuksista on vahvasti esittänyt esimerkiksi Koulu, joka perustelee kantaansa access to justice -periaatteen toteutumisella sekä moi-

¹²⁹ Hemmo 2008, s. 1060.

¹³⁰ HE 109/2005, s. 22.

¹³¹ Hemmo 2008, taulukko s. 1060. Taulukon lukumäärät ovat vuodelta 2008, mutta oleellista muutosta suhdeluissa ei ole tapahtunut.

¹³² LSF 43 §.

¹³³ Ibid.

¹³⁴ NJA 2006 s. 530

teoikeudenkäynnin lähtökohtaisella muutoksenhakua muistuttavalla luonteella - onhan moitekanteen kohteena jo sinänsä ”valmis lainkäyttöratkaisu”, välitystuomio.¹³⁵ Moitekanteiden käsittelyyn palataan tästä näkökulmasta vielä johtopäätösten yhteydessä.

3.5 Välitystuomion pätemättömyyden seuraukset

Tämän moitekannetta prosessina käsittelevän jakson lopuksi tarkastellaan sitä, mitä moitekanteen menestyminen merkitsee välimiesmenettelyn asianosaisten näkökulmasta. Mikäli välitystuomio katsotaan tuomioistuimen päätöksellä kokonaan pätemättömäksi, tarkoittaa se sitä, ettei riitaa osapuolten välillä saatu ratkaistuksi. Tilanne palaa tavallaan alkupisteeseen. Asianosaisten alkuperäinen tarkoitus riitakysymyksensä lopullisesta ratkaisemista ei toteudu. Tylysti todettuna asianosaisten välimiesmenettelyyn käyttämät, usein huomattavat ajalliset ja taloudelliset panostukset menevät hukkaan.¹³⁶ Lisäksi moiteoikeudenkäynti on vienyt aikaa ja aiheuttanut (ainakin sen hävinneelle osapuolelle) merkittäviä kuluja.

Riidan käsittely joudutaan yleensä aloittamaan alusta uudessa välimiesmenettelyssä, sillä välityssopimuksen voimassaolo ja soveltuvuus eivät pääsääntöisesti lakkaa epäonnistuneen välimiesmenettelyn takia. Välityssopimuksen luoma sidonnaisuus jatkuu, kunnes riita on ratkaistu pysyväksi jäävällä välitystuomiolla.¹³⁷ Mikäli välitystuomion pätemättömyys kuitenkin johtuu siitä, että asia ei ylipäänsä kelpaa välimiesmenettelyssä käsiteltäväksi, tai osapuolen välinen välityssopimus ei ulotu riidan kohteena olleeseen kysymykseen, asia joudutaan viemään tuomioistuimen ratkaistavaksi.¹³⁸

Kuten edellä on käynyt ilmi, välimiehillä on VML 49 §:n mukaan oikeus määrätä asianosaisten korvaamaan vastapuolen oikeudenkäyntikulut. Tämä kuluratkaisu on osa varsinaista välitystuomiota. Välitystuomion ollessa kokonaisuudessaan pätemätön, kumoutuvat myös asianosaisten kulujen jakoa koskevat määräykset. Tällöin asianosaiset vastaavat itse omista oikeudenkäyntikuluistaan. Mikäli välitystuomio kumotaan vain osittain, tulisi kuluratkaisukin

¹³⁵ Koulun 2007, s. 199 ja 222. Samoin Möller 2015, s. 417-418. Koulun mukaan muutoksen hakeminen välitystuomion kumoamiseen ”luo pahimmissa tapauksessa lähes vuosikymmenen mittaisen välitilan”. Nykymallin mukainen käräjäoikeudesta alkava ja mahdollisesti vasta korkeimmassa oikeudessa ratkeava moiteoikeudenkäynti kestää toki kokonaisuudessaan vuosia, ja on sinänsä hidas. Kuitenkin esimerkiksi korkeimman oikeuden heinäkuun alussa 2008 antaman ratkaisun KKO 2008:77 alkuperäinen moitteenalainen välitystuomio oli annettu kesäkuussa 2004, joten aivan niin huono tilanne ei nykyiselläänkään onneksi ole.

¹³⁶ Toki tehtyä työtä pystytään jossain määrin hyödyntämään uudessa käsittelyssä.

¹³⁷ Koulun 2008a, s. 176.

¹³⁸ Jälkimmäisessä tapauksessa on toki mahdollista, että osapuolet tekevät uuden välityssopimuksen, joka kattaa kyseessä olevan riitakysymyksen.

periaatteessa olla pätemätön siltä osin, kuin vastapuolen kulujen korvaamisvelvollisuus koskee välitystuomion pätemättömäksi katsottua osaa.¹³⁹ Käytännössä tällainen kohdentaminen on kuitenkin yleensä hyvin vaikeaa, ellei mahdotonta. Kuluratkaisu itsessään on välitystuomioon kuuluva aineellisoikeudellinen ratkaisu, joten tuomioistuimien ei tietenkään voi muuttaa sen aineellista sisältöä millään tavalla. Tämä tekee kaikenlaisen harkinnanvaraisen korvausvastuun alentamisen mahdottomaksi: tuomioistuimien ei voi esimerkiksi katsoa kumotun osan muodostavan ”neljäsosan” välitystuomiosta, ja alentaa vastapuolen välimiesmenettelyn kulujen korvausvelvollisuutta samassa suhteessa. Mikäli kuluratkaisusta on kuitenkin yksilöitävissä, miltä osin se koskee pätemättömäksi katsottua välitystuomion osaa, tulee sekin siltä osin katsoa pätemättömäksi, mikäli asianosainen on sitä vaatinut.¹⁴⁰

Myös itse kuluratkaisu voi olla moitekanteen perusteena. Jos välimiehen esimerkiksi katsotaan tehneen kuluratkaisun perusteella, johon toinen asianosainen ei ole saanut tilaisuutta vastata, tulee kuluratkaisu kumota VML 41 §:n 1 mom. 4-kohdan perusteella. Mikäli muuta välitystuomiota ei rasita mikään virheperuste, se jää muilta osin voimaan. Tällöin asianosaiset vastaavat itse omista kuluistaan välimiesmenettelyssä.

Toinen välimiesmenettelyn osapuolten kannalta taloudellisesti merkittävä kysymys on, mikä on välitystuomion mitättömäksi julistamisen tai kumoamisen vaikutus välimiesten palkkioihin. Toisin kuin asianosaisten keskinäistä kulujenjakoa koskeva ratkaisu, välimiehen palkkiota koskeva ratkaisu on sillä tavalla erillinen muusta välitystuomiosta, että välitystuomion kokonaisvaltaiseen pätemättömyyden ei katsota ulottuvan palkkioratkaisuun. Kumoamiskanteessa on kysymys asianosaisten välisestä oikeusriidasta. Osa tätä oikeusriitaa on kysymys kulujen jaosta heidän välillään. Asianosaisen ja välimiehen välinen korvaussuhde sen sijaan jää tämän oikeussuhteen ulkopuolelle.¹⁴¹ Kysymys välimiesten oikeudesta korvaukseen on siten eri asia kuin kysymys itse välitystuomion pysyvyydestä, eikä välitystuomion kumoaminen automaattisesti johda siihen, ettei välimies olisi oikeutettu palkkioonsa.

¹³⁹ Lappalainen 2005, s. 190.

¹⁴⁰ Tästä erillään on pidettävä kysymys oikeudenkäyntikulujen jaosta tuomioistuimissa käytävän moiteprosessin aikana. Niiden osalta noudatetaan normaalisti OK 23 luvun 3 §:n säännöksiä. Esimerkiksi jo mainitussa ratkaisussa HHO 28.11.2013 3122 välitystuomio oli käräjäoikeudessa katsottu varsin pieneltä osaltaan mitättömäksi, jolloin vastapuolten määrättiin vastaavan omista kuluistaan käräjäoikeudessa. Hovioikeus, joka katsoi välitystuomion kaikilta osiltaan päteväksi, määräsi hävinneen asianosaisen korvaamaan vastapuolen kulut molemmissa oikeusasteissa.

¹⁴¹ Lappalainen 2005, s. 186.

Välimiehille maksettavan palkkion moittimisesta säädetään erikseen VML 47 §:ssä. Säädöksen mukaan asianosaisen on haettava muutosta välimiehen palkkiota koskevaan ratkaisuun 60 päivän kuluessa siitä, kun hän on saanut kappaleen välitystuomiota. VML 48 §:n mukaan asiaa käsittelevän tuomioistuimen on varattava muille asianosaisille, sekä välimiehille tilaisuus tulla kuulluksi. Välimiehille tulevan korvauksen on VML 46 §:n mukaan oltava kohtuullinen ottaen huomioon tehtävän vaatima aika, asian vaikeusaste, ja muut asiaan vaikuttavat seikat.¹⁴² Mikäli asianosainen katsoo välimiehen palkkion olevan edellä mainitut seikat huomioiden liian korkea, hänellä on mahdollisuus moittia palkkiota. Samaa menettelyä asianosaisen on noudatettava myös silloin, kun hän haluaa vaatia palkkiota kohtuullistettavaksi tai kokonaan poistettavaksi välitystuomion pätemättömyyden perusteella. Välimiehen palkkion moite voidaan toki myös kumuloida välitystuomion moitekanteen yhteyteen. On kuitenkin huomattava, että palkkion moitteen osalta on joka tapauksessa noudatettava 60 päivän määräaikaa - kumulointi ei siis pidennä sitä esimerkiksi vastaamaan moitekanteen nostamiselle säädettyä kolmen kuukauden määräaikaa.¹⁴³

Välitystuomion kumoamisen ja välimiehelle maksettavan palkkion erillisyyks on vahvistettu kahdessa hovioikeusratkaisussa. Viimeksi asiaa käsiteltiin ratkaisussa ISHO 31.3.2016 192, joka pääasiansa osalta ratkesi jo alkuvaiheessaan varsin erikoisesti. Kantajat olivat vaatineet käräjäoikeudessa välitystuomion julistamista mitättömäksi tai kumoamista, sekä toissijaisesti välimiehen palkkion alentamista. Vastaaja oli aluksi reagoinut kanteeseen toimittamalla käräjäoikeuteen välitystuomion täytäntöönpanoa koskevan hakemuksen, mutta muutti sittemmin mieltään, ja ilmoittikin hyväksyvänsä kanteen kaikilta osiltaan. Välitystuomio tuli näin kumotuksi kanteen ensisijaisten vaatimusten mukaisesti ilman asian varsinaista tutkimista. Käräjäoikeus kumosi välitystuomion lukuun ottamatta asianosaisten maksuvelvollisuutta välimiehen palkkiosta.¹⁴⁴ Kantajat valittivat hovioikeuteen, ja vaativat käräjäoikeuden ratkaisun kumoamista siltä osin kuin se jätti välitystuomion voimaan maksuvelvollisuuksiin liittyen. Hovioikeus totesi, että VML 41 §:n mukaisessa moiteprosessissa on kysymys ainoastaan asianosaisten välisestä oikeusriidasta, ja välitystuomion kumoaminen koskee vain tästä oikeussuhteesta annettua välitystuomiota. Asianosaisten velvollisuus suorittaa välimiehelle palkkiota jää asianosaisten välisen oikeussuhteen ulkopuolelle, eikä palkkio kumoudu

¹⁴² Välimiehen palkkion välitystuomion pätemättömyydestä riippumatonta arviointia ei tässä yhteydessä käydyä läpi.

¹⁴³ Lappalainen 2005, s. 188.

¹⁴⁴ Lisäksi ratkaisussa jätettiin voimaan asianosaisten maksuvelvollisuus Keskuskauppakamarin lautakunnan hallinnointimaksu. Välimiesmenettely oli käyty Keskuskauppakamarin sääntöjen mukaisessa menettelyssä.

välitystuomion kumoamisen yhteydessä. Välimiehen palkkioon on haettava muutosta siten kuin VML 47 §:ssä on säädetty.¹⁴⁵

Vaikka välimiehen palkkio ei automaattisesti kumoudu muun välitystuomion mukana, voi välitystuomion pätemättömyys silti vaikuttaa välimiehelle maksettavaan korvaukseen. Jos välitystuomio kumotaan, osapuolethan eivät ole tällöin saaneet välimiehiltä sitä ”välimiespalvelua”, jota ovat odottaneet.¹⁴⁶ Välitystuomion pätemättömyyden vaikutus välimiehen palkkioon on arvioitava tapauskohtaisesti. Arvioinnissa on kiinnitettävä erityisesti huomiota siihen, onko välitystuomio pätemätön osittain vain kokonaan, ja mikä on välimiehen oman toiminnan merkitys pätemättömyyteen. Välimiehen ei voida katsoa menettävän oikeuttaan palkkioonsa ainakaan silloin, kun pätemättömyyden aikaansaava virhe välitystuomiossa ei ole ollut missään määrin hänen syytään. Mikäli esimerkiksi asiaa ratkaisemassa on ollut useampia välimiehiä, ei jonkun välimieskollegan esteettömyydestä tietämätön välimies voine menettää oikeuttaan palkkioon, vaikka välitystuomio tulisi esteellisyyden perusteella kumotuksi.¹⁴⁷ Samankaltaisesta tilanteesta on kysymys, jos välitystuomio katsotaan oikeusjärjestelmän perusteiden vastaisena pätemättömäksi siksi, että se on perustunut väärin todistajalausuntoihin tai väärennettyihin asiakirjoihin.¹⁴⁸

Palkkiokysymystä lähellä oleva kysymys on, voiko välitystuomion pätemättömyys jossain tilanteissa aiheuttaa välimiehille koituvan vahingonkorvausvelvollisuuden asianosaisille aiheutuneista kuluista. Korvausvelvollisuuden syntymisen on kumoamisperusteiden osalta katsottu edellyttävän sitä, että virhe on ilmeinen ja käytännössä lähentelee jo törkeää tuottamusta. Tulokinnanvaraiset kysymykset eivät aiheuta korvausvelvollisuutta. Mitättömyysperusteiden osalta vähemminkin huolimaton menettely voi aktualisoida vastuun.¹⁴⁹ Vahingonkorvausvelvollisuutta käsiteltiin ratkaisussa KKO 2005:14. Tapauksessa välitystuomio oli kumottu välimiehen esteellisyyden perusteella, ja asianosainen vaati tämän jälkeen erillisellä kanteella välimieheltä korvauksia hänelle aiheutuneista vahingoista.¹⁵⁰ Korkein oikeus katsoi, että välimiehen, joka oli oikeustieteen professori, olisi tullut asiantuntemuksensa ja kokemuksensa perusteella ymmärtää, että hänen tulee ilmoittaa asianosaiselle esteellisyydestä

¹⁴⁵ Näin myös HHO 15.2.2007 490. Molemmissa tapauksissa 60 päivän määräaika oli jo päättynyt ja moiteoikeus menetetty.

¹⁴⁶ Lappalainen 2005, s. 187.

¹⁴⁷ Hemmo 2000, s. 405. Lausuttu tosin koskee välimiehen vahingonkorvausvastuuta, mutta on sovellettavissa myös palkkiokysymykseen.

¹⁴⁸ Kurkela 1996, s. 128.

¹⁴⁹ Hoppu 2000, s. 415.

¹⁵⁰ Välitystuomio kumottiin ratkaisussa HHO 10.10.1997 3650, joka käsitellään jaksossa 5.3.

perustellun epäilyn aiheuttavista seikoista. Tällöin välitystuomion kumoaminen ja siitä aiheutunut vahinko olisi voitu estää. Korkein oikeus katsoi näin ollen, että välimiehen syyksi oli luettava tuottamus, ja ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönti oli syy-yhteydessä aiheutuneeseen vahinkoon. Tästä syystä välimies oli katsottava velvolliseksi korvaamaan asianosaiselle aiheutuneet vahingot.

Saman tyyppistä arviointia voitaneen soveltaa palkkiokysymykseen, vaikka kyse ei olekaan vahingonkorvauksesta.¹⁵¹ Silloin kun välitystuomion kumoamisen katsotaan johtuvan välimiehen omasta toiminnasta, esimerkiksi riittävän asianajomahdollisuuden varaamatta jättämisestä tai toimivaltansa ylittämisestä, välimiehen palkkiota voitaisiin tapauskohtaisesti alentaa - tai törkeää huolimattomuutta ilmentävissä tilanteissa oikeus palkkioon jopa kokonaan evätä.

Välimiehen palkkion ja välitystuomion pätemättömyyden varsinaista suhdetta on käsitelty oikeuskäytännössä ja kirjallisuudessa vain niukasti. Myöskään lain esitöissä ei oteta asiaan kantaa. Yksimielisyys vallitsee joka tapauksessa siitä, että välitystuomion kumoaminen on palkkiosta erillinen kysymys. Mitättömyyden suhteesta välimiehen palkkioon on sen sijaan kirjallisuudessa esitetty hieman eriäviä näkemyksiä. Lappalaisen mukaan mitättömyyskään ei lähtökohtaisesti merkitse sitä, että välimiehen palkkio olisi mitätön. Poikkeuksena tähän on välimiesten allekirjoituksen puuttuminen välitystuomiosta.¹⁵² Koulu sen sijaan on katsonut, että välitystuomion mitättömyys ulottuu aina myös välimiesten palkkioihin, ja viittaa tältä osin välitystuomion täytäntöönpanoa koskevaan ratkaisuun KKO 1981-II-64.¹⁵³ Kyseisessä ratkaisussa korkein oikeus katsoi, ettei mitättömäksi julistettua välitystuomiota voitu katsoa välimiehen palkkionkaan osalta täytäntöönpanokelpoiseksi.¹⁵⁴ Kumoamisperusteista Koulun mukaan myös välimiehen palkkion kumoamiseen johtavan poikkeuksen muodostaa VML 41 §:n 1 mom. 1-kohdan mukainen toimivallan ylitys siinä tapauksessa, että asianosaisten välillä ei ole ollut pätevää välityssopimusta.¹⁵⁵

¹⁵¹ Ks. Hemmo 2000, s. 409. Hemmo kysyy, voitaisiinko välitystuomion tehottomuustapauksissa käyttää palkkio-oikeuden menettämistä korvausvelvollisuutta lievempänä oikeusseuraamuksena. Kysymys jää vaille vastausta.

¹⁵² Lappalainen 2005, s. 187. Jos tuomioasiakirjaa, jossa palkkio on määrätty, ei ole allekirjoitettu, ei pätevää välitystuomiota välimiesten palkkionkaan osalta voi olla olemassa.

¹⁵³ Koulu 2007, s. 219. Näin myös Havansi 2007, s. 1305.

¹⁵⁴ Tulkinnan merkitystä käytännössä saattaa tosin vähentää se, että välimiehet useimmiten käyttävät heille VML 46 §:ssä annetun oikeuden vaatia asianosaisilta vakuutta tai ennakkoa heille tulevasta korvauksesta, jolloin palkkion pakkotäytäntöönpano ei ole tarpeen.

¹⁵⁵ Koulu 2007, s. 220. Tällöinkin välimiehellä on tosin oikeus saada korvaus hänet nimittäneeltä asianosaiselta, mutta ei VML:n perusteella.

Kuten edellä esitetystä voidaan havaita, välimiehen oikeus palkkioon ja mahdollinen vahingonkorvausvelvollisuus välitystuomion pätemättömyystapauksissa on monilta osin varsin epäselvä. Tähän olisi selkeyden vuoksi järkevää ottaa kantaa lainsäätäjän taholta mahdollisessa tulevassa välimieslainsäädäntöä koskevassa uudistuksessa. Yllättävää kyllä, ilmeisesti myös asianmukainen menettely palkkiota koskevan moitteen nostamiseksi on ollut välimiesmenettelyn asianosaisille epäselvää - huolimatta palkkion moittimista koskevan VML 47 §:n selkeydestä. Ylipäänsä harvinaiset palkkiota koskevat vaatimukset on nimittäin hylätty siksi, että ne on esitetty vasta varsinaisen moiteoikeudenkäynnin yhteydessä, ja palkkiota koskeva moiteoikeus on jo määräajan kulumisen vuoksi tässä vaiheessa menetetty. Tästä syystä kysymyksen varsinaista ydintä, eli välitystuomion kumoamisen vaikutusta välimiehen palkkioon, ei olla voitu tuomioistuimissa lainkaan tutkia. Toinen asia tietysti on, että kysymyksen arvioinnin edellytyksenä ylipäänsä on välitystuomion kumoaminen, mikä yhtä lailla on ollut oikeuskäytännössä erittäin harvinaista.

4 Välitystuomion mitättömyys VML 40 §:n mukaan

4.1 Välitysmiesmenettelyyn kelpaamaton kysymys (40 § 1 mom. 1-k)

Välitystuomio on mitätön siltä osin kuin välimiehet ovat välitystuomiossa ratkaisseet sellaisen kysymyksen, jota ei Suomen lain mukaan voida ratkaista välimiesmenettelyssä.

Ensimmäinen mitättömyysperuste koskee niin sanotun *legaalitoimivallan* ylitystä, jonka on katsottu olevan keskeisin mahdollinen välitystuomion puute. Jos välimiehet ovat ratkaisseet sellaisen kysymyksen, jota ei Suomen lain mukaan voida välimiesmenettelyssä ratkaista, puuttuu välitystuomiolta tältä osin täysin kaikki oikeudellinen sitovuus.¹⁵⁶ Mitättömyys voi siis koskea vain osaa välitystuomiosta, mikäli se on muusta kokonaisuudesta erotettavissa. Sisällöltään vastaava mitättömyysperuste tunnettiin jo vanhassa vuoden 1928 laissa vain hieman eri tavalla muotoiltuna.¹⁵⁷ Välimiesmenettelyn ulottuvuus riidanratkaisukeinona määritellään VML 2 §:ssä, jonka mukaan välimiesmenettelyssä voidaan ratkaista yksityisoikeudellinen riitakysymys, jossa voidaan asianosaisten kesken tehdä sovinto. Välimiesmenettelyn sovellusalan ulkopuolelle siis jäävät jo itsestään selvästi kaikki rikosoikeudelliset, sekä pääsääntöisesti muutkin julkisoikeudelliset asiat.¹⁵⁸ Lisäksi yksityisoikeudellisistakaan asioista sellaisia, joissa sovinto ei ole sallittu, ei voida välimiesmenettelyssä ratkaista. Tällaisia ovat esimerkiksi lapsen huoltoa ja isyyttä koskevat asiat. Sovinnon mahdollisuutta arvioitaessa merkityksellistä on, voidaanko tavoiteltu oikeusvaikutus saada aikaan ilman viranomaisen myötävaikutusta. Mikäli vastaus on kielteinen, ei asia ole välimiesmenettelykelpoinen.¹⁵⁹ Ratkaisu KKO 2003:45 koski osakeyhtiön asettamista selvitystilaan. Korkein oikeus katsoi, että osakeyhtiön selvitystilaan määräämistä koskeva osakeyhtiölain 13 luvun 3 §:n mukainen kanne oli mahdollista ratkaista välimiesmenettelyssä. Ratkaisevaa KKO:n perusteluiden mukaan oli, että kyseessä ei ollut asia, joka voisi tapahtua vain tuomioistuimen päätöksellä.

¹⁵⁶ Kurkela & Uoti 1995, s. 50.

¹⁵⁷ VML 1928 21 § 1 mom. 3-k. mukaan välitystuomio oli mitätön ”mikäli välimiehet ovat välitystuomiossa ratkaisseet sellaisen kysymyksen, josta asianosaisten ei ole ollut oikeutta tehdä sovintoa, taikka muutoin menneet toimivaltaansa ulommaksi”.

¹⁵⁸ Möller 1997, s. 15. Poikkeuksena mainitaan kuitenkin kuntalain 87 §, joka mukaan kuntien yhteistoimintaa koskevassa sopimuksessa voidaan määrätä, että siitä aiheutuva riita ratkaistaan VML:n mukaisessa menettelyssä. Lisäksi ratkaisussa KKO 1986 II 162 katsottiin, että kunnan ja yksityisten tahojen välistä asuntoalueen vuokrasopimusta koskeva riita voitiin sopimuksen sisältävän välityslausekkeen mukaisesti ratkaista välimiesmenettelyssä. Kun vaatimus ei koskenut *lakiin tai muuhun säädökseen perustuvaa julkisoikeudellista maksuvelvollisuutta*, välimiesoikeuden ei katsottu ylittäneen toimivaltaansa.

¹⁵⁹ Koulou 2007, s. 244.

Myöskään rikosoikeusliitännäiset asiat eivät ole täysin suljettu välimiesmenettelyn käyttöalan ulkopuolelle, sillä rikokseen perustuva yksityisoikeudellinen vahingonkorvausvaatimus voidaan käsitellä välimiesmenettelyssä.¹⁶⁰ Tarkemmin sanottuna välityssopimus voi estää vahingonkorvauksen käsittelyn rikosasian oikeudenkäynnin yhteydessä. Näin oli ratkaisussa KKO 2008:102. Tapauksessa oli kysymys törkeää petosta koskevasta rikosasiasta, joka liittyi osakassopimuksen rikkomiseen. Asianomistajat vaativat rikosasian käsittelyn yhteydessä vahingonkorvauksia. Osakassopimukseen sisältyi välityslauseke, jonka mukaan sitä koskevat erimielisyydet on ratkaistava välimiesmenettelyssä. Korkein oikeus katsoi, että silloinkin kun sopimuksen rikkominen täyttää rikoksen tunnusmerkistön, on siitä johtuva korvausvaatimus yksityisoikeudellinen riita-asia. Koska tällaiset asiat oli välityssopimuksella sovittu välimiesmenettelyssä ratkaistavaksi, ei vahingonkorvausvaatimusta voitu tutkia rikosasian oikeudenkäynnin yhteydessä.¹⁶¹

Välimiesmenettelyyn kelpaamattomaksi ei ole katsottu myöskään sellaisia riitakysymyksiä, joiden tutkiminen kuuluu jonkin erityistuomioistuimen toimivaltaan. Esimerkiksi sellaiset huoneenvuokraa koskevat asiat, jotka käsitellään asunto-oikeudessa, voidaan vaihtoehtoisesti ratkaista myös välimiesmenettelyssä.¹⁶² Myöskään se, että asianosaiset eivät voi tuomioistuinkäsittelyn osalta sopia asiaa käsiteltäväksi muussa kuin vain tietyssä toimivaltaiseksi säädettyssä käräjäoikeudessa ei tarkoita, ettei asiaa voisi kokonaan tuomioistuimen sijaan sopia ratkaistavaksi välimiesmenettelyssä.¹⁶³ Yksin sekään, että riitakysymyksen ratkaiseminen edellyttää pakottavien aineellisoikeudellisten säännösten soveltamista, ei tarkoita kysymyksen olevan sellainen, jota ei voida välimiesmenettelyssä ratkaista.¹⁶⁴ Välimiesoikeudet ovat oikeutettuja soveltamaan pakottavaa oikeutta. Edes pakottavan säännöksen virheellinen soveltaminen ei johda välitystuomion pätemättömyyteen, ellei virhe ole niin merkittävä, että lopputulosta on pidettävä oikeusjärjestyksen perusteiden vastaisena.¹⁶⁵

¹⁶⁰ Havansi 2012, s. 1278. Ks. myös.

¹⁶¹ Turun käräjäoikeus ja hovioikeus olivat sen sijaan hylänneet syytetyn väitteet korvausasian kuulumisesta välimiesmenettelyyn, ja velvoittaneet rikokseen syylliseksi katsotun vastaajan vahingonkorvauksiin asianosaisille. KKO tutki asiaa vain vahingonkorvausten osalta.

¹⁶² Möller 1997, s. 16.

¹⁶³ Näin esim. KKO 2007:18. Tapauksessa oli kysymys kiinteistöä koskevasta riidasta, jonka ratkaiseminen kuului (tuolloin, sittemmin muuttunut) oikeudenkäymiskaaren mukaan ehdottomasti ainoastaan sille käräjäoikeudelle, jonka tuomiopiirissä kiinteistö sijaitsi. KKO totesi, ettei tällainen rajoitus tuomioistuimen valinnan osalta rajoita asian kelpoisuutta käsiteltäväksi vaihtoehtoisesti välimiesmenettelyssä.

¹⁶⁴ Peltonen 2005, s. 302.

¹⁶⁵ Tällöinkään kyse ei ole legaalitoimivallan ylityksestä, vaan 40 § 1 mom. 2-kohdan ordre public -perusteista mitättömyydestä. Tätä käsitellään seuraavaksi jaksossa 4.2.

Tietyillä oikeudenaloilla, joilla julkinen intressi on voimakas, välimiesoikeuden legaalitoimivalta on joskus epäselvä ja saattaa ulottua vain osaan riitakysymyksistä. Tällaisia tilanteita esiintyy erityisesti kilpailuoikeuteen, immateriaalioikeuksiin ja konkurssioikeuteen liittyvissä riidoissa.¹⁶⁶ Näillä oikeudenaloilla esiintyy sekä sellaisia kysymyksiä, jotka voidaan välimiesmenettelyssä ratkaista, että sellaisia, jotka kuuluvat yksin valtiollisten tuomioistuinten toimivaltaan. Välimiesmenettelyssä voidaan esimerkiksi ottaa kantaa siihen, onko jokin asianosaisten välinen järjestely tai sopimus kilpailunrajoituslainsäädännön mukainen. On kuitenkin huomattava, että tästä huolimatta kolmannet osapuolet tai viranomaiset voivat välitystuomiosta riippumatta esittää vaatimuksia asian suhteen. Näitä vaatimuksia ei voida ottaa tutkittavaksi välimiesmenettelyssä, vaan niiden tutkiminen kuuluu toimivaltaisille kilpailuviranomaisille tai tuomioistuimille. Välimiesoikeuden legaalitoimivallan rajana on siis pidettävä sitä, että välitystuomion oikeusvoimavaikutus ulottuu vain välimiesmenettelyn osapuoliin *inter partes*.¹⁶⁷ Kolmansien osapuolien tai viranomaisten vaatimuksesta riitakysymys voidaan kuitenkin ratkaista kilpailuviranomaisen tai tuomioistuimen toimesta, ja niiden ratkaisu voi olla välitystuomion lopputuloksesta poikkeava myös välimiesmenettelyn asianosaisten osalta.¹⁶⁸ Tällaisissa tapauksissa välitystuomion oikeusvoimavaikutukset kumoutuvat ilman VML:n mukaista moiteprosessia.

Välimiesmenettelylaista ei voida suoraan löytää vastausta niin sanottua toimivalta-toimivaltaa koskevaan kysymykseen: onko välimiesoikeudella toimivalta ratkaista omaa toimivaltaansa koskevat väitteet? Kirjallisuudessa esitetty vastaus on kansainvälisiin esimerkkeihin nojautuen myöntävä, eli välimiehet ratkaisevat oman toimivaltansa.¹⁶⁹ Ruotsissa kysymykseen on vastattu suoraan laissa.¹⁷⁰ Välimiehen ratkaisulta ei asiassa ei kuitenkaan ole lopullinen, sillä heidän päätöksensä ei sido tuomioistuinta. Viimeinen sana legaalitoimivallan arvioinnissa on joka tapauksessa aina valtiollisilla tuomioistuimilla. Jos välimiehet tulkitsevat toimivallan todellista laajemmaksi, ja virheellisesti ratkaisevat välimiesmenettelyyn kel-

¹⁶⁶ Möller 1997, s. 16-17.

¹⁶⁷ Ruotsin LFS 1 §:ssä on erikseen todettu asiasta konkurssioikeuden osalta: ”Skiljemän får pröva konkurrensrättens civilrättsliga verkningar mellan parterna.” (Kursivointi tässä.)

¹⁶⁸ Kurkela 1996, s. 12.

¹⁶⁹ Havansi 2012, s. 1293; Kurkela 1996, s. 8; Koulu & Turunen 2017, s. 1308-1309; Möller 1997, s. 66.

¹⁷⁰ LFS 2 §: ”Skiljemän får pröva sin egen behörighet att avgöra tvisten.” Lisäksi pykälässä säädetään, ettei kyseinen ratkaisu estä tuomioistuinta ratkaisemasta asiaa asianosaisten nostaman kanteen perusteella, ja että välimiehet voivat jatkaa välimiesmenettelyä tuomioistuimen käsittelyn aikana. Selkeyden vuoksi samanlaisia säännöksiä olisi hyvä ottaa myös VML:iin.

paamattoman asian, tulee välitystuomio tai sen osa viimeistään VML 40 §:n 1 mom. 1-kohdan perusteella kumotuksi moitekanteen tai täytäntöönpanohakemuksen yhteydessä. Minäänlaista oikeusturvariskiä ei siis välimiesten itse tekemän ratkaisun johdosta ole.¹⁷¹

Mikäli asianosainen tekee legaalitoimivallan puuttumisesta väitteen välimiesmenettelyssä, välimiesten on otettava asiaan kantaa. Välimiehet voivat katsoa asian vaativan kannanottoa myös omasta aloitteestaan. Riitakysymys voi olla legaalitoimivallan ulkopuolella joko kokonaan tai vain osittain. Välimiesten päätökseen tyytymätön asianosainen voi jo välimiesmenettelyn aikana viedä asian tuomioistuimen ratkaistavaksi kanteella.¹⁷² Kanne voi koskea kummansisältöistä päätöstä vain. VML:ssa ei oteta kantaa, miten välimiesmenettelyn jatkamisen suhteen tulisi tällaisessa tilanteessa menetellä.¹⁷³ Välimiesten on kuitenkin katsottu voivan tällaisen kanteen vireillä olon estämättä jatkaa menettelyä. Välimiesmenettelyn lykkääminen lienee perusteltua vain siinä tapauksessa, että välimiehet pitävät todennäköisenä, että tuomioistuimen päätös on välimiesmenettelyn jatkamiselle kielteinen.¹⁷⁴ Möllerin mukaan edes silloin, kun kärjäoikeus katsoo kysymykseen välimiesoikeuden toimivaltaan kuulumattomaksi, välimiesten ei välttämättä pitäisi lykätä asian käsittelyä, jos he pitävät ilmeisenä, että kärjäoikeuden ratkaisu tulee ylemmässä oikeusasteessa muuttumaan.¹⁷⁵ Kun kanteen käsittely mahdollisine muutoksenhakuineen voi kestää huomattavan kauan, on menettelyn jatkamisen oltava hyvin vahva pääsääntö, jotta välimiesmenettelyn kohtuuton venyminen voidaan estää.¹⁷⁶ Kurkela on yhtenä mahdollisena ratkaisuna esittänyt, että tällaisten legaalitoimivaltaa koskevien kysymysten ratkaisulle voitaisiin kehittää nopea, mutta perusteellinen erikoisprosessi. Arviointi tapahtuisi tällöin vain yhdessä riittävän arvovaltaisessa oikeusasteessa. Kurkela ehdottaa Helsingin hovioikeutta tai korkeinta oikeutta.¹⁷⁷ Vaikka

¹⁷¹ Toistettakoon tässä yhteydessä, että oikeudesta vedota mitättömyysperusteeseen ei voi luopua. Asianosainen, joka on ollut tietoinen välimiesmenettelyyn kelpaamattomasta kysymyksestä ja ilmeisesti siis halunnut sen menettelyn aikana hyväksyä, voi jälkikäteen vaatia välitystuomion mitättömyyttä kyseisellä perusteella.

¹⁷² VML 50 § 2 momentin mukaan ”välityssopimuksen pätevyyttä, voimassaoloa ja soveltuvuutta tiettyyn riitakysymykseen koskeva kanne tutkitaan sen paikkakunnan yleisessä alioikeudessa, jossa jollakin asianosaisella on kotipaikka tai, jos yhdelläkään asianosaisella ei ole kotipaikkaa Suomessa, Helsingin raastuvanoikeudessa.” (Kursivointi tässä.)

¹⁷³ Vrt. edellä viitattu Ruotsin LFS 2 §, jossa nimenomaisesti todetaan, että menettelyä voidaan kanteen käsittelyn ajan jatkaa.

¹⁷⁴ Möller 1997, s. 66-67. Samoin Kurkela 1996, s. 9. On tosin vaikea kuvitella, että välimiehet ratkaisullaan ylipäänsä katsoisivat kysymyksen kuuluvan välimiesoikeuden toimivaltaan, jos he pitäisivät todennäköisenä, että tuomioistuin on eri mieltä.

¹⁷⁵ Möller 1997, s. 67. Möller tosin käsittelee tässä välimiehelle välityssopimuksen perustella kuuluvaa ns. asianosaistoimivaltaa, mutta kannanotto voitaneen ulottaa myös legaalitoimivaltaan.

¹⁷⁶ Onhan joutuisuuden vaatimus lausuttu myös lain tasolla VML 23 §:ssä.

¹⁷⁷ Kurkela 1996, s. 19.

ehdotuksesta on kauan aikaa, eikä sen toteuttamisesta ole liiemmin keskusteltu, voidaan siihen mielestäni edelleen suhtautua periaatteessa myönteisesti. Ongelma on tosin ilmeisesti käytännössä harvinainen, sillä ainakaan tutkielman aineistona toimivasta hovioikeuskäytännöstä tai korkeimman oikeuden ratkaisuksista ei ollut löydettävissä välimiesmenettelyn aikana nostettuja kanteita välimiesoikeuden legaalitoimivallasta.¹⁷⁸ Käyttöä ehdotetulle tehokkaalle käsittelylle voisi kuitenkin olla ainakin silloin, jos välimiehet virheellisesti tulkitsevat legaalitoimivallan liian suppeaksi, ja jättävät jonkin kysymyksen välimiesmenettelyn ulkopuolelle. Jos asian ratkaiseminen tuomioistuimessa olisi aidosti nopeaa, saataisiin tällainen kysymys vielä käsiteltäväksi yhteen ja samaan välimiesmenettelyyn.

Välimiesoikeuden legaalitoimivalta saa sisältönsä VML 2 §:stä, joka määrittää välimiesmenettelyyn kelpaavat asiat. Asiaa koskeva väite aktualisoituu yleensä niin, että riidan osapuoli nostaa kanteen käräjäoikeudessa, minkä jälkeen hänen vastapuolensa tekee väitteen asian kuulumisesta välimiesmenettelyyn. Kysymystä siitä, kuuluuko riita yleisen tuomioistuimen vai välimiesoikeuden ratkaistavaksi, on käsitelty useammassa korkeimmankin oikeuden ratkaisussa. Näistä valtaosa liittyy siihen, voidaanko välityssopimuksen katsoa kattavan kyseessä oleva riitakysymys.¹⁷⁹ Sen sijaan VML 2 §:n ulottuvuutta, eli onko riitakysymystä ylipäänsä mahdollista käsitellä välimiesmenettelyssä, on käsitelty oikeuskäytännössä varsin harvoin. Näitä tapauksia on selostettu edellä. Varsinaisena VML 40 § 1 mom. 1-kohdan mitättömyysperusteena - toisin sanoen moitekanteen tai täytäntöönpanon vastustamisen perusteena - legaalitoimivallan puute ei ole tutkitussa aineistossa esiintynyt käytännössä kertaakaan. Tapauksessa HHO 9.12.2003 3700 tätä tosin hieman sekavasti yritettiin:

Välimiesmenettelyssä oli kysymys ensinnäkin siitä, oliko Bolag Ab ollut Yhtiö Oy:n osakkeenomistajana laillisesti edustettuna Virtasen toimesta Yhtiö Oy:n yhtiökokouksessa. Lisäksi ratkaistavana oli se, mikä vaikutus tällä oli yhtiökokouksessa tehtyihin päätöksiin. Välimiesoikeus katsoi Bolag Ab:n olleen laillisesti edustettuna, ja julisti kaikki asianosaisten oikeusasemaan vaikuttavat yhtiökokouksen päätökset mitättömiksi. Yhtiö Oy vaati välitystuomion mitättömäksi julistamista tai toissijaisesti kumoamista välitystuomion sekavuuden ja epätäydellisyyden, sekä välimiehen legaalijärjestelmän ja asianosaistoimivallan ylityksen perusteella. Käräjäoikeus hylkäsi kanteen kaikilta osin, eikä hovioikeus ei nähnyt aihetta tuomion muuttamiseen tai kommentointiin.

¹⁷⁸ Tämä ei toki tarkoita, etteikö asioita olisi ainakin käräjäoikeuksissa silti voitu käsitellä.

¹⁷⁹ Arviointi näissä liittyy välityssopimuksen tulkintaan. Kuten johdanto-osuudessa on todettu, tapauksiin ei perehdytä tässä tutkielmassa. Alaviitteessä 29 mainittujen ratkaisujen lisäksi ks. tuoreehko KKO 2013:84 välityssopimuksen ulottuvuudesta kolmanteen osapuoleen.

Kantaja väitti välimiesoikeuden soveltaneen väärin silloisen osakeyhtiölain 17 §:n 1 momenttia, jossa säädettiin, kenellä on oikeus moittia yhtiökokouksen päätöksiä ja missä määräjassa moite on esitettävä. Kantajan mukaan Virtasella ei säännöksen mukaan ollut moiteoikeutta, eikä moitetta koskevaa välimiesmenettelyä ollut aloitettu asianmukaisesti ainakaan riittävän ajoissa. Kantaja esitti, että välimiesoikeus ”on ylittänyt toimivaltansa hyväksyessään Virtasen kanneoikeuden” osakeyhtiölain vastaisesti. Lisäksi kantaja katsoi välimiesten ylittäneen legaalitoimivaltansa myös hylkäämällä kantajan esittämän *lis pendens* -väitteen siitä, ettei riitakysymystä voida vireilläolovaikutuksen takia käsitellä välimiesmenettelyssä.¹⁸⁰ Vaikuttaisi siltä, että kantaja oli ymmärtänyt legaalitoimivallan käsitteen väärin tarkoittamaan jonkinlaista virheellisen lainsoveltamisen kieltoa.¹⁸¹ Käräjäoikeus totesi, että vaikka välimiehet olisivatkin soveltaneet lakia väärin, ei kyse ole legaalitoimivallan ylityksestä. *Lis pendens* -väitteen osalta käräjäoikeus katsoi, ettei kysymys ollut samasta asiasta, eikä vireilläolovaikutusta siten ole syntynyt.

Kirjallisuudessa on katsottu, että legaalitoimivallan rajoja koskevan tulkinnan olisi tarkoituksenmukaista olla välimiesmenettelyn toimivaltaa suosivaa.¹⁸² Näkemykseen voidaan yhtyä. Asianosaisten kannalta ei ole tarkoituksenmukaista, jos riidan käsittely esimerkiksi joudutaan hajauttamaan useampaan prosessiin, jolloin osa kysymyksistä käsitellään välimiesmenettelyssä ja osa kansallisessa tuomioistuimessa. Tietyt asiaryhmät jäävät luonnollisesti aina välimiesmenettelyn ulkopuolelle.¹⁸³ Tulkinnanvaraisissa rajatapauksissa välimiesmenettelyn oikeusturvatakeisiin ja kykyyn ottaa huomioon myös yhteiskunnalliset intressit voitaneen kuitenkin varsin pitkälle luottaa. Lähtökohtaisesti laaja tulkintalinja palvelee parhaiten välimiesmenettelylle annetun tarkoituksen ja menettelyn käyttökelpoisuuden toteutumista. Lisäksi VML 40 § 1 mom. 1-kohdan mitättömyysperuste toimii aina viimeisenä varoventtiilinä sen varalta, että välimiesmenettelyssä on käsitelty siihen kelpaamattomia asioita. Oikeuskäytännön vähäisyydestä voitaneen päätellä, että välimiehinä toimivat henkilöt osaavat asiaa ilmeisen hyvin arvioida.

¹⁸⁰ Välimiesmenettelyn ulkopuolinen Korhonen oli jättänyt Helsingin käräjäoikeuteen haastehakemuksen, joka koski Man-saarelta olevaa Bolag Ab:tä ja sen puhevallan käyttämistä. Käräjäoikeus jätti kanteen tutkimatta.

¹⁸¹ Vajavaisiin tietoihin viittaa sekin, että kantaja oli myös sijoittanut legaalitoimivallan ylityksen kanteensa otsikon ”Välitystuomion kumoaminen” alle, eikä mitättömyysperusteisiin.

¹⁸² Kurkela 1996, s. 17, vaikka arvioikin tämän tarkoittavan muutosta ”perinteiseen suomalaiseen konservatiivisyyteen.” (sic) Edellä mainittujen KKO:n välimiesmenettelykelpoisuudelle myönteisen ratkaisun, sekä kysymyksen muutoin vähäisen aktualisoitumisen perusteella muutoksen voidaan kenties katsoa tapahtuneen.

¹⁸³ Ks. LaVM 4 – HE 202/1991, jossa valiokunta edellyttää, että näitä kysymyksiä selvitetään, ja niitä koskeviin asianomaisiin lakeihin otetaan asiasta nimenomaiset säännökset.

4.2 Ristiriitaisuus Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden kanssa (40 § 1 mom. 2-k)

Välitystuomio on mitätön siltä osin kuin sen on katsottava olevan ristiriidassa Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden kanssa.

Ristiriita Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden kanssa on VML:n mitättömyys- ja kumoamisperusteista ainoa, joka mahdollistaa välitystuomion aineellisoikeudellisen ratkaisun arvioinnin. Se perustuu kansainvälisen yksityisoikeuden yleisesti hyväksyttyyn *ordre public* eli ehdottomuusperiaatteeseen, joka voi tulla sovellettavaksi kaikilla aineellisen oikeuden aloilla.¹⁸⁴ Periaatteen mukaan kansallisen oikeusjärjestyksen perusteiden vastaista tuomiota, sopimusta tai muuta järjestelyä ei voida hyväksyä, vaan se on katsottava pätemättömäksi. Suomalaiseen välimiesmenettelyyn periaate on tullut ulkomaisten välitystuomioiden tunnistamista ja täytäntöönpanoa koskevan vuoden 1958 New Yorkin yleissopimuksen ratifioinnin myötä.¹⁸⁵ Yleissopimuksen *ordre public* -periaatteen on katsottu olevan täytäntöönpanon esteenä silloin, kun se loukkaisi valtion oikeusjärjestyksen perimmäisiä moraali- ja oikeudenmukaisuuskäsityksiä.¹⁸⁶ Tulkintaa voidaan pitää edelleen varsin käyttökelpoisena.

Välimiesmenettelylakiin *ordre public* otettiin mitättömyysperusteena vasta nykyisen lain säätämisen yhteydessä. VML:n esitöiden mukaan Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden vastaisuus on käsillä esimerkiksi silloin, kun välitystuomiossa on velvoitettu laissa kiellettyyn suoritukseen. Toinen hallituksen esityksessä mainittu esimerkki on tilanne, jossa välimiehet eivät asiaa ratkaistessaan ole noudattaneet sellaista pakottavaa oikeusohjetta, jonka voidaan katsoa ilmentävän Suomen oikeusjärjestyksen perusteita.¹⁸⁷ Tällaisia oikeusohjeita voidaan katsoa sisältyvän esimerkiksi kilpailunrajoituslainsäädäntöön.¹⁸⁸ Hallituksen esityksessä kuitenkin jatketaan toteamalla, että minkä tahansa pakottavankaan oikeusohjeen noudattamatta jättäminen ei silti tarkoita mitättömyyttä.¹⁸⁹ Pääsääntöhän on, että välimiehen tekemät mahdolliset lainsoveltamisvirheet jäävät tuomioistuinkontrollin ulkopuolelle ja asiansaisten vahingoksi. Jos kysymys on kuitenkin vakavasta ristiriidasta oikeusjärjestyk-

¹⁸⁴ Peltonen 2005, s. 310.

¹⁸⁵ Ibid. Yleissopimus ratifioitiin Suomessa vuonna 1962.

¹⁸⁶ Buure-Hägglund & Esko 1980, s. 32, alaviite 4.

¹⁸⁷ HE 202/1991, s. 25.

¹⁸⁸ Möller 1997, s. 72.

¹⁸⁹ HE 202 1991, s. 25.

semme kirjoitettujen tai kirjoittamattomien perusperiaatteiden kanssa, on välitystuomio virheen rasittamilta osin katsottava mitättömäksi.¹⁹⁰ Vaikka tämä ei säännöksen sanamuodosta tai lain esitöistä suoraan ilmene, ristiriita oikeusjärjestyksen perusteiden kanssa voi olla joko aineellista tai prosessuaalista.¹⁹¹ Mitättömyysperusteeksi katsottava raskas ja olennainen puute voi siis koskea joko välitystuomion sisältöä, tai asian käsittelyn aikana tapahtunutta vakavaa menettelyvirhettä. Silloin kun virhe rasittaa välitystuomiota, on sen mahdollista kohdistua vain osaan siitä. Tällöin välitystuomio voidaan katsoa mitättömäksi vain näiltä osin. Menettelyssä tapahtuneita virheitä lieenee sen sijaan yleensä vaikea kohdistaa vain osaan välitystuomiosta, jolloin ne johtavat pääsääntöisesti koko välitystuomion mitättömyyteen.

Mitä sitten kuuluu Suomen oikeusjärjestyksen perusteisiin? Ylevältä kalskahtavan käsitteen sisällön määrittely ei ole yksinkertaista. Vastaus riippuu paljolti myös kontekstista. Viime kädessä *ordre public* -periaatteen tulkinta on tehtävä tapauskohtaisesti. Lähtökohtaa voidaan hakea ainakin perustuslaista, ihmisoikeussopimuksista, elinkeinovapaudesta, kilpailunvapaudesta ja oikeusjärjestyksen pakottavista normeista sekä niiden sanktioista.¹⁹² Myös etenkin oikeusturvaan ja tasapuolisuuteen liittyvät tärkeimmät prosessuaaliset oikeusperiaatteet ovat lähellä aivan oikeusjärjestyksemme ydintä. Välimiesmenettelyssä näistä keskeisin on VML 22 §:ssä ilmaistu kontradiktorinen periaate, jonka mukaan asianosaisella on oltava oikeus asiansa ajamiseen. Toinen yhtä tärkeä on 23 §:ssä ilmaistu tasapuolisuuden periaate. Molempien periaatteiden on katsottu kuuluvan Suomen oikeusjärjestyksen perusteisiin. Mahdollista siis on, että näiden periaatteiden raskas rikkominen välimiesmenettelyn aikana johtaa välitystuomion mitättömyyteen *ordre public* -perusteella.¹⁹³

Koska kontradiktorisen periaatteen rikkominen on myös nimenomaisesti säädetty VML 41 § 1 mom. 4-kohdassa kumoamisperusteeksi, voitaneen sitä täsmällisempänä ja tarkkarajaisempana pitää ensisijaisena kanneperusteena kyseisen periaatteen rikkomisen suhteen. Mikäli moitekannetta ei kuitenkaan ole jostain syystä nostettu määräajassa, tai periaatteen nou-

¹⁹⁰ Havansi 2012, s. 1301.

¹⁹¹ Ovaska 2007a, s. 390.

¹⁹² Kurkela 1996, s. 128.

¹⁹³ Peltonen 2005, s. 314. Samoin Kurkela 1996, s. 137, jossa katsotaan, että kontradiktorisen periaatteen rikkominen sopisikin oikeastaan paremmin mitättömyys- kuin kumoamisperusteiden joukkoon. Ks. myös Viro-lainen 2007, s. 574, jonka mukaan kontradiktorisen periaatteen toteutuminen on ensisijaista materiaallisen oikeudenmukaisuuden ehdottomaan turvaamisen nähden. Vrt. hieman edempänä käsiteltävä RHO 2.7.2013 598.

dattamisen arviointi tapahtuu vasta vain mitättömyysperusteet huomioivassa täytäntöönpanomenettelyssä, voi raskas kontradiktorisen periaatteen rikkominen olla myös ordre public -mitättömyysperuste.¹⁹⁴ Ratkaisussa HHO 26.6.2003 1942 kantaja vaati toissijaisesti välitystuomion julistamista mitättömäksi VML 40 § 1 mom. 2-kohdan nojalla sillä perusteella, että asian käsittelyssä oli loukattu oikeusjärjestyksen perusteisiin kuuluvaa tasapuolisuuden periaatetta. Käräjäoikeus oli hylännyt vaatimuksen. Välitystuomio tuli kuitenkin hovioikeuden päätöksellä kumotuksi VML 41 § 1 mom. 4-kohdan perusteella kontradiktorisen periaatteen rikkomisen takia, eikä asiaa mitättömyysperusteiden osalta enää hovioikeudessa käsitelty. Ratkaisu joka tapauksessa vahvistaa tulkintaa VML 41 §:n kumoamisperusteiden ensisijaisuudesta, mikäli ne virheeseen soveltuvat.¹⁹⁵ Kun itsestään vaikuttavissa mitättömyysperusteissa kuitenkin on kysymys moitteenvaarisia kumoamisperusteita raskaammista ja oleellisimmista virheistä, tulee niiden soveltamistakin arvioida tiukemmin.¹⁹⁶ Näin voidaan katsoa, että esimerkiksi kontradiktorisen periaatteen sellainen rikkominen, joka kyllä täyttää VML 41 §:n mukaisen kumoamisperusteiden edellytykset, ei välttämättä riitä VML 40 § 1 mom. 2-kohdan ordre public -mitättömyysperusteeksi.

Euroopan unionin oikeuden ja arvojen merkitys Suomen oikeusjärjestyksen osana on nykypäivänä suuri. EU-oikeuden tärkeimpiin periaatteisiin ja säännöksiin on ordre public -arvioinnissa kiinnitettävä huomiota, etenkin EU:n kilpailuoikeuteen. Euroopan unionin tuomioistuimien (tuolloin nimeltään Euroopan yhteisöjen tuomioistuimien) käsitteli EU:n kilpailuoikeuden merkitystä välimiesmenettelyssä ratkaisussa *Eco Swiss*.¹⁹⁷ Tuomioistuin katsoi, että välitystuomion mitättömyyttä koskevaa kannetta käsittelevällä kansallisella tuomioistuimella on velvollisuus julistaa EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan¹⁹⁸ kanssa ristiriitainen välitystuomio *oikeusjärjestyksen perusteiden vastaisena mitättömäksi*. Ojasten mukaan EU:n oikeuden perusteisiin laskettavasta normistosta välitystuomion mitättömyyden voivat aiheuttaa lähinnä sellaiset säännökset, jotka ovat yksityisten oikeussubjektien kannalta välittömästi

¹⁹⁴ Tällainen tilanne syntyy käytännössä hyvin harvoin. Jos välitystuomiota rasittava virhe on niin raskas, että se johtaisi ordre public -perusteiseen mitättömyyteen, asianosainen varmasti reagoi tähän hyvinkin nopeasti.

¹⁹⁵ Näin myös Kurkela 1996, s. 72, jonka mukaan ”onkin ilmeisesti lähdettävä siitä, että VML 40 §:n 2-kohta saattaa soveltua varsinkin, kun VML 41 §:ssä ei ole paremmin soveltuvaa moiteperustetta.” (Kurs. tässä)

¹⁹⁶ Ratkaisussa HHO 28.11.2013 3122 hovioikeus toteaa, että ”vain hyvin räikeät menettelylliset virheet voisivat olla ristiriidassa Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden kanssa. Tällaisesta virheestä voisi olla kyse, jos välitystuomio annettaisiin siten, ettei asianosaiselle olisi lainkaan varattu tilaisuutta tulla kuulluksi asiassa.” (Kurs. tässä.) Aivan näin korkeaksi kynnystä ei kuitenkaan tarvitse asettaa, vaan vähemminkin räikeä kontradiktorisen periaatteen loukkaus voi riittää mitättömyysperusteeksi.

¹⁹⁷ C-126/97, *Eco Swiss China Time Ltd v. Benetton International NV*, 1.6.1999.

¹⁹⁸ Nykyisin sopimus Euroopan unionin toiminnasta (SEUT) 101 artikla.

velvoittavaa oikeutta. Tällaisia ovat sopimuksen Euroopan unionin toiminnasta keskeiset kilpailuoikeudelliset 101 ja 102 artiklat.¹⁹⁹ Suomalaisen tuomioistuimen tulee siis mitättömyysperusteita viran puolesta tutkiessaan ottaa huomioon mainitut artiklat. Mitättömyysvaikutuksen edellytyksenä kuitenkin on lisäksi se, että välitystuomion tulee olla EU:n kilpailuoikeuden perusteiden vastainen olennaisesti ja ilmeisesti. Tämä tarkoittaa sitä, että välitystuomiossa on selvästi jätetty noudattamatta Euroopan unionin tuomioistuimen kyseiseen säännökseen liittyvää oikeuskäytäntöä. Sen sijaan esimerkiksi pelkästään oikeuskirjallisuudessa esitetyn säännöksen tulkinnan, tai yksinomaan kansallisen tuomioistuimen oman harjoituksen perusteella välitystuomiota ei voitaisi katsoa mitättömäksi.²⁰⁰ Jos kansallinen tuomioistuin vahvasti epäilee välitystuomion olevan esimerkiksi SEUT 101 artiklan vastainen, sen tulisi Ojanen mukaan pyytää asiassa ennakkoratkaisua Euroopan unionin tuomioistuinta.

Oikeusjärjestyksen perusteiden sisältöä ei voida siis tarkkaan yleisellä tasolla määritellä, vaan kysymystä on lähestyttävä esimerkkien kautta. Kirjallisuudessa on mainittu tilanteita, joissa välimiesmenettelyn tai välitystuomion on ainakin katsottava olevan *ordre publicin* vastaisia. Edellä on mainittu perustavanlaatuisten kontradiktorisen periaatteen ja tasapuolisuuden vaatimuksen, sekä tiettyjen pakottavien kilpailuoikeudellisten normien rikkominen. Oikeusjärjestyksen perusteiden vastaisena on pidettävä myös sellaista tuomiota, joka perustuu vääriin todistajanlausuntoihin tai väärennetyihin todisteisiin.²⁰¹ Merkitystä ei ole sillä, miten ne ovat välimiesmenettelyn todistusmateriaaliksi päätyneet. Samoin välimiesoikeuden tahallisen erehdyttämisen, eli prosessipetoksen on katsottava muodostavan mitättömyysperusteen.²⁰² Rikosoikeudellisesti rangaistavassa mielessä prosessipetos voi kohdistua toki vain kansalliseen tuomioistuimeen. Esimerkkinä oikeusjärjestyksemme vastaisuudesta on myös mainittu välitystuomio, joka esimerkiksi uskonnollisen tai muun vastaavan normiston johdosta asettaa naispuoliset asianosaiset jo lähtökohtaisesti miespuolisia huonompaan oikeusasemaan.²⁰³ Vaikka asianosaiset saavat vapaasti sopia minkä maan lakia tai muuta säännöstä ratkaisemiseen sovelletaan, tulee sekä lopputuloksen että menettelyn olla sellainen,

¹⁹⁹ Ojanen 2005, s. 572. Ojanen arvioi, että EU-oikeuden perusteella ”välitystuomion mitättömyys tuskin voinee käytännössä juontua juuri muualta” kuin mainituista kahdesta kilpailuoikeudellisesta artiklasta.

²⁰⁰ Ibid.

²⁰¹ Kurkela 1996, s. 128.

²⁰² Kurkela 1996, s. 129. Esimerkiksi Englannin välimiesmenettelylain Arbitration Act:n 68 pykälän g-kohta sisältää prosessipetoksen moiteperusteena. Common law -oikeuskulttuuriin tyypillisellä tavalla moiteperusteiden lista on muutenkin huomattavasti kotimaista versiotamme pidempi ja kasuistisempi.

²⁰³ Havansi 2012, s. 1301.

että se voidaan Suomessa hyväksyä. Tilanne on vastaava ulkomaisten välitystuomioiden täytäntöönpanokelpoisuuden suhteen, kun täytäntöönpanohakemusta käsittelevä tuomioistuin tutkii viran puolesta ulkomaisen välitystuomion oikeusjärjestyksen perusteiden mukaisuuden VML 52 §:n 2 momentin mukaan.²⁰⁴ Samoin välitystuomio voi luonnollisesti olla oikeusjärjestyksen perusteiden vastainen myös silloin, kun välimiehet ovat asianosaisten tahdosta ratkaisseet asian sen mukaan, mitä on pidettävä kohtuullisena (*ex aequo et bono*).

Ordre public -periaatteen soveltamisesta on ylipäänsä niukasti relevanttia oikeuskäytäntöä, ja sitäkin niukemmin välimiesmenettelyyn liittyen. Yhtäkään välitystuomion mitättömyyteen VML 40 § 1 mom. 2-kohdan perusteella johtanutta ratkaisua ei ole oikeuskäytännöstä löytynyt. Useissa tapauksissa *ordre public* -perusteiseen mitättömyyteen on kylläkin vedottu, mutta harvoin kovinkaan vakuuttavin perustein. Edellä mainitussa Helsingin hovioikeuden ratkaisussa väite olisi saattanut menestyä, ellei välitystuomiota olisi jo VML 41 §:n perusteella kumottu. Tähän läheisesti liittyvän vaatimistaakan rikkomista mitättömyyden perusteena käsiteltiin ratkaisussa RHO 2.7.2013 598:

Tapauksessa oli kysymys välitystuomion täytäntöönpanohakemuksesta. Hakijan vastapuoli vastusti täytäntöönpanoa vain siltä osin, kuin se koski välitystuomiossa maksettavaksi määrätyn koron alkamispäivää. Välitystuomiossa oli, ilmeisesti kirjoitusvirheen johdosta, tuomittu korkoa maksettavaksi toissijaisen vaatimuksen mukaan koko saatavalle 3.10.2010 alkaen. Tosiasiassa vaatimuksessa esitetty alkamispäivä oli vasta 3.10.2011. Täytäntöönpanoa vastustanut asianosainen katsoi välitystuomion olevan siten koron alkupäivää koskevilta osin vaatimustaakan rikkomisen takia Suomen oikeusjärjestyksen vastainen (VML 40 § 2 kohta), sekä lisäksi niin sekava ja epätäydellinen, ettei siitä käynyt ilmi, miten asiassa on tuomittu (VML 40 § 3 kohta). Hän myös vaati, tuomioistuin antaa välimiehelle tilaisuuden mitättömyysperusteen poistamiseen VML 42 §:n mukaisesti.

Vaitimistaakalla tarkoitetaan sitä OK 24 luvun 3 §:stä ilmenevää periaatetta, että tuomioistuin ei saa kumota muuta tai enempää kuin asianosainen on vaatinut. Käräjäoikeus katsoi, että vaatimistaakka kuuluu oikeusjärjestyksemme perusteisiin, ja sen vastainen välitystuomio voi olla mitätön.²⁰⁵ Kyseisessä tapauksessa oli kuitenkin esitetty ensisijaisena vaatimuksena korkoa alkavaksi osaksi 1.2.2007, osaksi 1.5.2008 ja osaksi 1.6.2008. Koska asiassa oli

²⁰⁴ Möller 1997, s. 100. Tämä on itseasiassa ainoa peruste, jolla täytäntöönpano voidaan tuomioistuimen omasta aloitteesta evätä. Muut täytäntöönpanon epäämisen perusteet, jotka on lueteltu VML 53 §:ssä, edellyttävät väitettä hakijan vastapuolelta.

²⁰⁵ Käräjäoikeus viittasi vanhaan korkeimman oikeuden ratkaisuun KKO 1928 II 824, jossa välitystuomion täytäntöönpano evättiin siltä osin, kun siinä oli tuomittu korkoa maksettavaksi vaatimuksen esittämistä aikaisemmalta ajalta.

näin ollen esitetty vaatimus, jossa viimeinenkin koron alkamispäivä oli aiempi kuin tuomiossa määrätty, ei käräjäoikeus katsonut kokonaisuutena tuomitun enempää, kuin oli vaadittu, eikä vaatimistaakkaa oltu rikottu. Näin oli siitä huolimatta, että välimies oli ilmeisesti tarkoittanut tuomita toissijaisen vaatimuksen mukaan, ja tuomiossa kylläkin ylittänyt kyseisen vaatimuksen. Näin ollen kanne hylättiin. Hovioikeus päätyi samaan lopputulokseen, mutta näki vaatimistaakan toisin. Hovioikeus nimittäin katsoi, että vaatimistaakka on tuomioistuinten toimivaltaa rajoittava prosessioikeudellinen normi, johon ei kuitenkaan liity mitättömyysperusteille ominaista julkista intressiä, vaan kysymys on vain asianosaisten prosessille asettamista rajoista. Kysymys on siis asianosaistoimivallan ylityksestä, joka on erikseen säädetty kumoamisperusteeksi VML 41 § 1 mom. 1-kohdassa. Lisäksi KKO 1929 II 824 on hovioikeuden mukaan vanhan lain aikainen ratkaisu, jolle ei voida antaa enää painoarvoa.

Ratkaisusta lienee pääteltävissä, että hovioikeus ei katso vaatimistaakan kuuluvan oikeusjärjestyksen perusteisiin.²⁰⁶ Siinä tapauksessa olen eri mieltä. Kontradiktorinen periaate edellyttää sekä vaatimis- että väittämistaakan tiukkaa soveltamista.²⁰⁷ Kuten edellä on todettu, kontradiktorinen periaate kuuluu oikeusjärjestyksemme perusteisiin, joten näin tekee myös vaatimistaakka sen osana. Hovioikeus totesi, että vaatimistaakan rikkomisesta on säädetty VML 41 § 1 mom. 1-kohdan kumoamisperusteessa, mikä pitääkin paikkansa. Näkemykseni mukaan tämä ei kuitenkaan sulje pois sitä, etteikö vaatimistaakan hyvin raskas rikkominen voisi täyttää myös oikeusjärjestyksen perusteiden vastaisuuden mitättömyysperusteena, samoin kuin on edellä todettu väittämistaakan ja VML 41 § 1 mom. 4-kohdan osalta. Toinen asia sitten toki on, että ordre public -mitättömyysperusteen soveltamisen kynnys on pidettävä korkeana, eikä esimerkiksi tässä tapauksessa varmaankaan ylittyisi, vaikka vaatimistaakkaa katsottaisiinkin rikotun.

Ratkaisussa VHO 17.8.2012 933 oli kysymys välitystuomion perustelemisesta. Asianosaisten vastusti täytäntöönpanohakemusta VML 40 § 1 mom. 2-kohdan perusteella, koska katsoi ettei välitystuomiota ollut oikeusjärjestelmän perusteisiin kuuluvan tuomion perusteluvelvollisuuden edellyttämällä tavalla riittävästi perusteltu. Käräjäoikeus totesi ensinnäkin,

²⁰⁶ Hovioikeus totesi, että vaikka välitystuomiossa olisi ”tuomittu tämän [korkovaatimuksen] osalta jotain enemmän tai muuta kun oli vaadittu, välitystuomio ei ole ristiriidassa Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden kanssa”. Aivan selvää ei siis ole, tarkoittaako hovioikeus tässä vain käsillä olevaa tapausta, vai onko kyseessä yleisempikin kannanotto. Edellä selostetut toteamukset, jonka mukaan vaatimistaakalta puuttuu ”mitättömyysperusteille ominainen julkinen intressi”, viittaavat ainakin jälkimmäiseen.

²⁰⁷ Virolainen 2007, s. 574, Möller 2007, s. 340.

ettei välimiesmenettelylaissa vaadita välitystuomion perustelemista.²⁰⁸ Oikeuskirjallisuudessa on kuitenkin yleisenä käytäntönä pidetty selvänä, että välitystuomio perustellaan. Välitystuomion perustelemista ei kuitenkaan ole pidetty niin oleellisena seikkana, että se olisi ristiriidassa oikeusjärjestyksen perusteiden kanssa.²⁰⁹ Toiseksi käräjäoikeus katsoi, että käsiteltävänä oleva välitystuomio lisäksi on riittävästi perustelu. Hovioikeus hyväksyi käräjäoikeuden tuomion perusteluineen. Lisäksi molemmat oikeusasteet katsoivat täytäntöönpanohakemuksen riitautuksen olleen niin perusteeton, että asiassa oli OK 21 luvun 2 §:n mukainen erityinen syy velvoittaa valittaja korvaamaan hakijan oikeudenkäyntikulut. Tapaus kuvastaa sitä, että *ordre public* -mitättömyysperusteeseen on tavattu vedota kokeiluluontoisesti, tai kun muuta ei ole keksitty.²¹⁰ Tosiasiallinen syy moitteelle on kuitenkin ollut tyytymättömyys välitystuomion aineelliseen sisältöön. Valtaosa väitetyistä *ordre public* -loukkauksista onkin - monien muidenkin mitättömyysperusteita koskevien väitteiden tapaan - koskenut vain tavanomaista näytön arviointia tai materiaalistien normien tulkintaa.

Edellä esitystä voidaan tiivistäen todeta, *ordre public* on mitättömyysperusteena periaatteessa paljon mahdollisia virheitä alleen kattava, mutta sen tulkinnan tulee olla hyvin suppeaa. Karkeissa virhetilanteissa se voi kuitenkin toimia viimeisenä keinona moraalisesti kesämättömän välitystuomion kumoamiselle.

4.3 Välitystuomion sekavuus ja epätäydellisyys (40 § 1 mom. 3-k)

Välitystuomio on mitätön, jos se on niin sekava tai epätäydellinen, ettei siitä käy selville, miten asiassa on tuomittu.

Välitystuomio katsottava olevan sekava ja epätäydellinen vain silloin, kun sen lopputulos on tällainen.²¹¹ Välitystuomiota ei VML:n mukaan tarvitse perustella, eivätkä perustelut siis kuulu sen arvioitavaan osaan. Perusteluiden mahdollinen sekavuus tai epätäydellisyys ei tee

²⁰⁸ Valtiollisille tuomioistuimille tällainen velvollisuus on luonnollisesti asetettu: riita-asioiden osalta OK 24 luvun 4 §:ssä, rikosasioissa lain oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11 luvun 4 §:ssä ja hallintotuomioistuimille hallintolainkäyttölain 53 §:ssä.

²⁰⁹ Ovaska 2007b, s. 227 ja HE 202/1991. Hallituksen esityksessä on pohdittu perusteluvollisuuden asettamista, ja todettu että sellaisen asettaminen edellyttäisi sen sanktioivaa kumoamisperustetta. Tämän olisi katsottu voivan johtaa tarpeettomiin oikeudenkäynteihin, joten perusteluvollisuutta ei ole säädetty.

²¹⁰ Heikoin perustein tai muiden perusteiden ”lisänä” *ordre publiciin* on vedottu muun muassa tapauksissa HHO 2016:19, VHO 21.2.2013 241, HHO 28.11.2013 3122, HHO 12.6.2009 1524 ja ISHO 24.2.2000 198. Tapauksia ei ole syytä käydä tässä yhteydessä tarkemmin läpi.

²¹¹ Koulu 2007, s. 261.

välitystuomiota mitättömäksi. Toiseen suuntaan perusteluille voidaan kuitenkin antaa merkitystä, eli kattavilla ja selkeillä perusteluilla voidaan korjata itse välitystuomiossa mahdollisesti olevia epäselvyyksiä.²¹²

Kuten muidenkin mitättömyysperusteiden osalta, soveltamiskynnys on pidettävä korkeana. Myös sekavuuden ja epäselvyyden on oltava raskasta ja olennaista, jotta välitystuomiosta eiväkävisi selville, miten asiassa on tuomittu. Asiaa käsiteltiin ratkaisussa HHO 9.12.2003 3700:

Välimiesmenettelyssä oli aiemmin selostetulla tavalla kysymys siitä, oliko Bolag Ab ollut Yhtiö Oy:n osakkeenomistajana laillisesti edustettuna Virtasen toimesta Yhtiö Oy:n yhtiökokouksessa. Välimies oli vastannut tähän myönteisesti. Välitystuomiossa oli kuitenkin todettu, että ”Virtanen on ollut laillisesti edustettuna”. Lisäksi välitystuomiossa oli julistettu ”kaikki asianosaisten oikeusasemaan vaikuttavat päätökset mitättömiksi (nulliteeteiksi) ja siis kumotuiksi. Näin on erityisesti jatkokokouksen pöytäkirjan 5-15 §:ien kohdalla tehtyjen päätösten suhteen”. Kantaja katsoi, että välitystuomio on näiden seikkojen takia VML 40 § 1 mom. 3-kohdan perusteella mitätön.

Käräjäoikeus totesi, että vaikka tuomiolauselma oli näiltä osin epäselvä, siitä selviää silti mitä asiassa on tuomittu. Välitystuomiota ei voitu näin pitää mitättömyysperusteen edellyttämällä sekavana ja epätäydellisenä. Käräjäoikeus kiinnitti huomiota siihen, että välitystuomion perusteluissa oli katsottu Virtasella olleen oikeus edustaa Bolag Ab:ta ja käyttää puhevaltaa Yhtiö Oy:n yhtiökokouksessa. Perustelut siis edellä esitetyn mukaisesti selvensivät itse tuomiota.²¹³ Tapaus kuvaa paitsi sitä, että pienet epäselvyydet eivät voi tietenkään mitättömyyttä aiheuttaa, kenties enemmän vielä sitä, miten hatarin tai täysin virheellisin perustein välitystuomiota usein yritetään moittia.²¹⁴

Välitystuomion sekavuuden ja täydellisyyden tulkinnassa voidaan erottaa toisistaan oikeusvoimavaikutus ja pakkotäytäntöönpanokelpoisuus. Välitystuomio tulee oikeusvoimaiseksi heti antamishetkellään.²¹⁵ Lähtökohtana on myös, että asianosaiset hyväksyvät välitystuomion ja ryhtyvät siinä määrättyihin suorituksiin, jolloin se tulee heidän välillään vapaaehtoi-

²¹² Koulu 2007, s. 262.

²¹³ Tosin tässä tapauksessa erityinen selvittäminen ei edes ollut tarpeen, koska kysymys oli käytännössä kirjoitusvirheestä ja välimiehen valitsemasta, kieltämättä hieman erikoisesta, muotoilusta.

²¹⁴ Sama voidaan havaita ratkaisusta HHO 28.2.2006 555, jossa kantaja luonnehti välitystuomion olevan ”niin epätäydellinen, että välimiesoikeuden antama tuomio on käsittämätön”. Perusteina esitettiin muun muassa ”loogis-juridisen analyysin puute”, ja koska tuomiossa ”jätettiin arvioimatta asiantuntijan lausunto ja viivästysten syyt, mikä ilmentää käsittelyn taustalla selvää pintapuolisuutta”. Käräjäoikeus hylkäsi kanteen.

²¹⁵ Möller 1997, s. 77.

sin täytäntöönpanotoimin toteutettua. Mikäli suorituksiin velvoitettu asianosainen ei kuitenkaan täytä suoritusvelvollisuuttaan vapaaehtoisesti, välitystuomio asetetaan eksekvatuuri-menettelyn kautta ulosottoviranomaisen suorittaman pakkotäytäntöönpanon perusteeksi. Ulosotto-oikeudessa on omat, erityisen tiukat vaatimuksensa täytäntöönpanoperusteen täsmällisyydelle ja yksiselitteisyydelle.²¹⁶ Ulosottooperusteen epäselvyyttä koskevan ulosotto-kaaren 3 luvun 9 §:n ja VML 40 § 1 mom. 3-kohdan sisällöllistä vastaavuutta ei ole koordinoitu. Lähtökohta on, että mikäli välitystuomio ei ole täytäntöön pantavissa sekavuuden tai epätäydellisyyden vuoksi, on se myös mitätön.²¹⁷ Asia ei kuitenkaan ole näin yksiselitteinen, kuten ilmenee ratkaisusta HHO 28.11.2013 3122:

Tapauksessa oli kysymys rakennusurakkaa koskevasta riidasta. Välimiesmenettelyssä oli ratkaistavana huomattava määrä erilaisia taloudellisia riitakysymyksiä osapuolten välillä. Kanteen käräjäoikeudessa nosti urakoitsija, joka vaati ensisijaisesti välitystuomion mitättömäksi julistamista lukuun ottamatta omia hyväksyttyjä ja vastapuolen hylättyjä vaatimuksia.²¹⁸ Vaatimuksen perusteeksi urakoitsija esitti lukuisia erilaisia virheiksi katsomiaan seikkoja, joiden takia välitystuomio olisi katsottava mitättömäksi VML 40 § 1 mom. 2 ja 3-kohtien perusteella. Vaihtoehtoisesti urakoitsija vaati välitystuomion mitättömyyttä kokonaisuudessaan, tai sen kumoamista joko osittain tai kokonaan VML 41 § 1 mom. 1, 3, ja 4-kohtien perusteella.

VML 40 § 1 mom. 3-kohdan osaltakin kantaja esitti lukuisia epäselväksi tai sekavaksi katsomiaan kohtia, lähinnä välitystuomion yleisperusteluissa ja yksityiskohtaisissa perusteluissa, sekä niiden keskinäisessä suhteessa. Näiden osalta käräjäoikeus totesi, etteivät ne tee välitystuomiota sekavaksi tai epätäydelliseksi. Yksi väitetty epäselvyys koski kantajalle tuomittua velvollisuutta suorittaa vastaajalle arvonlisäveroa välitystuomiossa huomioon otetuista kuittausvaatimuksista, vähennettynä jo suoritetuilla arvonlisäveroilla. Arvonlisäveron oikeasta määrästä oli haettu kahdesti verottajalta ohjausta, joka oli molemmilla kerroilla päätyntynyt samaan lopputulokseen. Kantaja oli kuitenkin tehnyt arvonlisäveron määrästä oman laskelmansa, joka poikkesi huomattavasti verottajan ratkaisusta. Vastaaja oli hakenut välitystuomion täytäntöönpanoa, minkä johdosta ulosottomies oli katsonut perittävien arvonlisäverojen määrän käyneen siinä määrin riitaiseksi, ettei sitä voitu ulosottomenettelyssä panna täytäntöön. Käräjäoikeus katsoi, että koska välitystuomio ei ulosottomiehen lausuntoon perustuen ole arvonlisäveroa koskevilta osin yksiselitteisesti täytäntöön pantavissa, ja

²¹⁶ Koulu 2007, s. 259.

²¹⁷ Kurkela & Uoti 1995, s. 52.

²¹⁸ Käräjä- tai hovioikeudessa ei otettu kantaa tähän kantajan vaatimukseen, jonka mukaan mitättömyyden tai kumoamisen ulkopuolelle jäisivät kaikki hänelle myönteiset osat välitystuomiota. Täysin selvää kuitenkin on, ettei tällainen ole mahdollista.

koska asianosaisilla oli erilaiset näkemykset veron määrästä, oli välitystuomio katsottava tältä osin myös sekavana ja epäselvänä mitättömäksi.²¹⁹ Kaikkien muiden mitättömyys- ja kumoamisperusteiden osalta kärjäoikeus hylkäsi kanteen kaikilta osin.²²⁰

Hovioikeus näki asian toisin. Se totesi, että kärjäoikeus oli perustanut ratkaisunsa lähinnä asianosaisten eriäviin tulkintoihin ja ulosottomiehen ratkaisuun. Hovioikeus kuitenkin katsoi, että välitystuomiosta käy myös arvonlisäveron osalta selville, mitä siinä on tuomittu. Välitystuomiossa oli viitattu veroviranomaiseen ratkaisuun, ja arvonlisäveron maksuvelvollisuuden perusteena olleiden kuittausten määräytymisperuste ilmeni välitystuomiosta yksiselitteisesti. Välitystuomiota ei tehnyt hovioikeuden mukaan sekavaksi tai epätäydelliseksi vain se, että osapuolet tulkitsevat sitä eri tavoilla. Myöskään ulosottomiehen kannanotolla, jossa oli todettu verotuskysymys keskeneräiseksi, ei katsottu olevan merkitystä tässä arvioinnissa. Hovioikeus siis katsoi, ettei välitystuomio ollut sekava tai epätäydellinen tältäkään osin. Muilta osin kärjäoikeuden ratkaisua ei muutettu, joten moitekanne tuli hylätyksi kokonaisuudessaan.

Ulosottokelpoisuuden ja VML 40 § 1 mom. 4-kohdan suhteesta oli kysymys myös ratkaisussa THO 26.8.2011 1803, joka käsitteli ulosottovalitusta:

Tapauksessa oli kysymys ulkomaisen, Venäjällä annetun välitystuomion täytäntöönpanosta ulosottomenettelyssä. Välityssopimuksen osapuolena ollut yhtiö oli asetettu konkurssiin, minkä vuoksi sen puhevaltaa välimiesmenettelyssä käytti sen konkurssipesä. Välitystuomiossa oli kuitenkin merkitty vastaajaksi yhtiön konkurssipesä. Tämän seurauksena välitystuomiossa tuomittu saatava olisi konkurssipesän (omaa) massavelkaa, jotka maksetaan ennen konkurssiin asetetun yhtiön tavallisia konkurssivelkoja. Välitystuomio oli katsottu eksekvatuurimenettelyssä täytäntöönpanokelpoiseksi ratkaisussa THO 22.12.2012 3134. Kun välitystuomiolle tämän jälkeen haettiin täytäntöönpanoa ulosottoviranomaiselta, tämä katsoi välitystuomion perusteella olevan epäselvää, ketä vastaan se tulee panna täytäntöön. Ulosottoviranomainen hylkäsi ulosottohakemuksen, minkä johdosta kantaja teki ulosottovalituksen. Kärjäoikeus ja hovioikeus hylkäsivät kanteen.

Ulosottovalitusta tutkinut kärjäoikeus totesi, ettei eksekvatuurimenettelyä toteuttavan tuomioistuimen kuulu tutkia tai ratkaista sitä, ketä vastaan ja miten tuomio on pantavissa täytäntöön, vaan menettelyssä tutkitaan ainoastaan, ettei välitystuomio ole VML 40 §:n mukaan

²¹⁹ Kärjäoikeus myös katsoi, ettei merkitystä ole siltäkään seikalla, että vastaajan laskelma perustui verotajalta saatun ohjeistukseen, kun taas kantajan laskelma vain sen omaan näkemykseen välitystuomion sisällöstä.

²²⁰ Osaa näistä käsitellään vielä VML 41 §:n kumoamisperusteiden yhteydessä.

mitätön. Eksekvatuurimenettelyssä ja ulosottokelpoisuutta koskevissa oikeudenkäynneissä arvioitavina ovat ainakin osittain eri seikat, ja arviointi perustuu eri säännöksiin. Tapauksessa siis päädyttiin tilanteeseen, jossa täytäntöönpanokelpoiseksi (ts. sellaiseksi, jota ei voida pitää mitättömänä) katsottua ulkomaista välitystuomiota ei kuitenkaan voitu asettaa pakkotäytäntöönpanon perusteeksi.²²¹

Ratkaisuista voidaan jälleen todeta, että VML:n 40 §:n mitättömyysperusteen soveltamiskynnys on korkea. Vaikka lähtökohtana voitaneen todetulla tavalla pitää sitä, että sekavuuden tai epätäydellisyyden vuoksi täytäntöönpanon perusteeksi kelpaamaton välitystuomio on myös mitätön, ei asia aina ole näin. Kynnys sille, että välitystuomio julistetaan mitättömäksi, on korkeampi kuin sille, että sen ei katsota kelpaavan ulosoton perusteeksi. Tämä johtuu ensinnäkin siitä, että ensimmäistä arvioidaan VML 40 §:n mukaan, kun taas jälkimmäistä ulosottokaaren säännösten perusteella. Säännöksiä ei ole sovitettu yhteen. Lisäksi se ”ympäristö” tai viitekehys, jossa ratkaisu tehdään, on erilainen. VML 40 §:n moiteperusteiden arvioinnissa on kysymys siitä, rasittaako välitystuomiota jokin raskas ja olennainen virhe, joka vuoksi sitä ei voida pitää hyväksyttävänä. Ulosottomenettelyssä taas ratkaisevaa on se, voidaanko ulosotto *käytännössä* toteuttaa. Mikäli asianosaiset täyttävät välitystuomiossa määrätty velvollisuutensa vapaaehtoisesti, kysymys ei edes aktualisoidu.

Kuten edellä jaksossa 3.3.3 on käsitelty, riitakysymys on VML 42 §:ssä säädettyllä tavalla mahdollista palauttaa välimiehille mitättömyys- tai kumoamisperusteen poistamiseksi. Välitystuomion sekavuuden tai epätäydellisyyden poistamiseen tämä korjaamisjärjestelmä soveltuu erityisen hyvin. Välimiehet pystyvät pääsääntöisesti helposti korjaamaan välitystuomioon joutuneet epäloogisuudet ja kielelliset epäselvyydet, jotka yleensä johtuvatkin puhtaasti kirjoitus- tai huolimattomuusvirheestä. Myös jostain muusta syystä epäselväksi tai sekavaksi jääviä välitystuomiota pystyttäneen lisäperusteluilla selventämään. Välimiesmenettelyä ei ole tarpeen varsinaisesti jatkaa, eikä sen lopputulosta jouduta muuttamaan. Näin ollen edellä käsiteltyä kiistanalaista kysymystä korjaamisinstituution ulottuvuudesta tuskin joudutaan näiden virheiden korjaamisessa esittämään.

²²¹ Poikkeuksen tähän muodostivat välimiesmenettelyn oikeudenkäyntikulut, joiden osalta välitystuomio oli täytäntöönpantavissa konkurssipesää vastaan. Koska konkurssipesä oli käyttänyt menettelyssä puhevaltaa, kuului myös kulujen maksuvelvollisuus sille.

4.4 Välitystuomion muotovirhe (40 § 1 mom. 4-k ja 2 mom.)

Välitystuomio on mitätön, jos sitä ei ole laadittu kirjallisesti tai se ei ole välimiesten allekirjoittama.

Sen estämättä mitä 1 momentin 4 kohdassa säädetään, välitystuomio ei ole mitätön, vaikka yhden tai useamman välimiehen allekirjoitus puuttuu tuomiosta, jos se on välimiesten enemmistön allekirjoittama ja nämä ovat merkinneet välitystuomioon, miksi asian käsittelyyn osallistuneen välimiehen allekirjoitus puuttuu.

Viimeinen mitättömyysperuste koskee välitystuomion muodollisia seikkoja. Välitystuomiolle VML:ssa asetetut muotovaatimukset ovat hyvin kevyet. VML 36 §:n mukaan välitystuomion tulee olla kirjallisesti laadittu ja kaikkien välimiesten allekirjoittama. Myös sähköisessä muodossa annettuun ja sähköisesti allekirjoitettuun välitystuomioon on suhtauduttu kirjallisuudessa hyväksyvästi.²²² Välitystuomioon tulee lisäksi merkitä sen antamispäivä ja paikkakunta, jolla välimiesmenettely oli sovittu järjestettäväksi. Näiden puuttuminen ei kuitenkaan, toisin kuin vuoden 1928 lain aikana, aiheuta välitystuomion mitättömyyttä.²²³ Välimiesmenettelyn paikalla kuitenkin huomattavasti merkitystä, sillä VML 1 §:n mukaan lain 2-50 §:t soveltuvat vain välimiesmenettelyyn, joka on tarkoitettu tapahtuvaksi Suomessa. Jos välimiesmenettelyn paikka ei ole ollut Suomessa, ei suomalainen tuomioistuin esimerkiksi voi julistaa välitystuomiota mitättömäksi tai kumota sitä VML 40 ja 41 §:ien mukaan.²²⁴ Ratkaisevaa välimiesmenettelyn sijoittamisen ja sen myötä suomalaisen välimiesmenettelylain soveltumisen kannalta on se, mitä asiasta on osapuolten välillä *sovittu*. Jos välimiesmenettely on sovittu järjestettäväksi Suomessa, sovelletaan siihen VML:n säännöksiä, vaikka menettely olisi tosiasiasa ”fyysisesti” järjestetty jossain muualla, eikä ratkaistavalla riidalla tai sen asianosaisilla, välimiehillä tai millään muullakaan seikalla sinänsä olisi edes mitään liittymää Suomeen.²²⁵

VML 40 §:n 2 momentissa on säädetty lievennyksestä, jonka mukaan yksittäisten välimiesten allekirjoitusten puuttuminenkaan ei johda välitystuomion mitättömyyteen, kunhan se on enemmistön allekirjoittama. Samanlainen säännös tunnettiin myös vanhassa vuoden 1928

²²² Näin esim. Koulu 2007, s. 267-268. Hieman varovaisemmin Havansi 2012, s. 1299.

²²³ HE 202/1991, s. 25, jossa nimenomaisesti todetaan säännöksen poikkeavan tässä suhteessa vuoden 1928 laista. Ilmeisesti toisin ks. Koulu 2007, s. 265-266, jonka mukaan tiedot ovat niin keskeiset oikeudellisen kontrollin kannalta, että ne on silti syytä lukea muodollisiin vähimmäisvaatimuksiin.

²²⁴ Ulkomaisen välitystuomion vaikutuksista, voimassaolosta ja täytäntöönpanosta Suomessa säädetään VML 51-55 §:ssä. Tässä tutkimuksessa rajaudutaan kotimaiseen välimiesmenettelyyn.

²²⁵ Möller 1997, s. 56-57.

laissa.²²⁶ Käytännössä oli havaittu, että joku välimiehistä ei enää suostunut menettelyn loppuvaiheessa osallistumaan neuvotteluihin annettavasta tuomiosta. Syynä pidettiin sitä, että välimies katsoi asian tulevan todennäköisesti ratkaistuksi eri tavalla, kuin hänet nimennyt asianosainen oli vaatinut.²²⁷ Toteamus tosin antanee tarpeettoman synkän kuvan välimiesten keskimääräisestä integriteetistä ja puolueettomuudesta.²²⁸ Kenties todennäköisempänä syynä voisivat olla välimiesten kesken syntyneet erimielisyydet ja konfliktit, tai todella voimakkaat näkemyserot asian oikeasta ratkaisusta, minkä vuoksi joku välimies protestina kieltäytyy välitystuomiota allekirjoittamasta. Tämä on luonnollisesti erittäin epäasiallista, ja oikea toimintatapa tällaisessa tilanteessa olisi eriävän mielipiteen kirjaaminen välitystuomioon.²²⁹ Oli syy siis mikä hyvänsä, tällä tavalla epäasiallisesti toimivan välimiehen ei haluttu pystyvän estämään pätevän välitystuomion antamista. Siksi välimiesten enemmistön allekirjoitukset välitystuomiossa riittävät täyttämään muotovaatimuksen. Lisäksi välitystuomioon tulee merkitä syy allekirjoitusten vajaan määrään.

Edellytyksenä on myös, että välimies on osallistunut asian käsittelyyn ainakin siihen asti, kunnes asia on ollut valmis ratkaistavaksi.²³⁰ Tämän on katsottu käytännössä tarkoittavan sitä, että välimiehen tulee vähintäänkin fyysisellä läsnäolollaan osallistua järjestettäviin suullisiin käsittelyihin, kunnes välimiehet aloittavat päätösharkinnan.²³¹ Mikäli joku välimies jo aiemmassa vaiheessa prosessia ilman hyväksyttävää syytä viivyttää asian käsittelyä tai ei osallistu siihen, ei häntä voida pakkokeinoin velvoittaa täyttämään tehtävänsä. Tällaisessa tilanteessa asianosaisten on erotettava kyseinen välimies tehtävästään ja valittava hänen tilalleen uusi.²³²

VML 40 § 1 mom. 4-kohdan mitättömyysperuste lienee käytännössä aina poistettavissa tarjoamalla välimiehille VML 42 §:n mukainen tilaisuus välitystuomion korjaamiseen. Kun välitystuomion suppeiden muotovaatimusten täyttämättä jättäminen on muutenkin äärimmäisen harvinaista, ei kyseistä mitättömyysperustetta ole oikeuskäytännössä esiintynyt.

²²⁶ VML 1928 21 § 2 momentti. Syytä allekirjoituksen puuttumiseen ei tosin nykyisestä poiketen edellytetty.

²²⁷ HE 202/1991, s. 25.

²²⁸ Tämän suuntaisia näkemyksiä on tosin esitetty myös kirjallisuudessa. Toisaalta tällä tavalla asenteellisesti tietyille asianosaiselle myönteiseen ratkaisuun pyrkivää välimiestä olisi syytä pitää esteellisenä ylipäänsä osallistumaan asian ratkaisemiseen. Asiaan palataan jaksossa 5.3.

²²⁹ Kurkela & Uoti 1995, s. 53.

²³⁰ HE 202/1991, s. 26.

²³¹ Koulum 2007, s. 265.

²³² Riippuen siitä kuinka pitkälle välimiesmenettely on ehtinyt edetä, välimiehen erottaminen voi johtaa pahimmillaan merkittäviinkin hidastuksiin ja lisäkustannuksiin, jos ja kun asioita joudutaan uuden välimiehen läsnä ollessa käsittelemään uudelleen.

5 Välitystuomion kumoamisperusteet VML 41 §:n mukaan

5.1 Välimiehen toimivallan ylittäminen (VML 41 § 1 mom. 1-k)

Välitystuomio voidaan asianosaisten kanteesta kumota, jos välimiehet ovat menneet toimivaltaansa ulommaksi.

Edellä on käsitelty välimiesoikeuden legaalitoimivaltaa, eli millaisia riitakysymyksiä yli-päänsä voidaan välimiesmenettelyssä ratkaista. Välimiesten toiminnalle rajat asettaa myös ns. *asianosaistoimivalta*, jonka ylittämisestä on kysymys ensimmäisessä välitystuomion kumoamisperusteessa. Välimiesmenettelyn käyttö riidanratkaisukeinona ylipäänsä perustuu asianosaisten siitä tekemään sopimukseen. Selkein esimerkki asianosaistoimivallan ylityksestä onkin tilanne, jossa välimiehet ratkaisevat riidan, josta ei ole asianosaisten välillä voimassa olevaa välityssopimusta.²³³ Tämä voi johtua esimerkiksi siitä, että osapuolten välillä ei lainkaan ole pätevää välityssopimusta, tai alun perin pätevä välityssopimus ei ole enää voimassa. Samoin on mahdollista, että asianosaisten välinen sinänsä pätevä välityssopimus ei vain koske käsillä olevaa riitakysymystä.²³⁴ Kuten tutkielman aiheen rajauksen yhteydessä on todettu, näihin lähinnä sopimusoikeudelliseen tulkintaan liittyviin tapauksiin ei tässä tarkemmin syvennyttä. Välityssopimukseen liittyvät kysymykset aktualisoituvatkin VML:n mukaisen moitekanteen sijaan tyypillisesti siten, että toinen osapuoli nostaa kanteen tuomioistuimessa, jolloin hänen vastapuolensa tekee oikeudenkäyntiväitteen välityssopimuksesta ja sen tuomioistuinmenettelyn estävästä vaikutuksesta.²³⁵ Välityssopimuksen tulkintaan perustuva toimivalta väite voi kuitenkin toimia myös VML 41 § 1 mom. 1-kohdan kumoamisperusteena, vaikka se harvinaista onkin. Näin oli tapauksessa HHO 17.8.2011 2426:

Ilma Oy:n ja Maa Oy:n välillä oli jälleenmyyntisopimus, joka koski Ilma Oy:n tuotteiden myyntiä Espanjassa Maa Oy:n toimesta. Lisäksi yhtiöiden välillä oli toteutettu tavaramerkin käyttölisenssiä koskeva järjestely, jossa Ilma Oy luovutti tavaramerkkinsä käyttöoikeuden Espanjan alueella Maa Oy:lle. Tätä järjestelyä koskeva sopimus oli allekirjoitettu samassa yhteydessä, kuin varsinainen

²³³ HE 202/1991, s. 26. Käytännössä tilanne on toki monesti kaikkea muuta kuin selkeä, sillä välityssopimuksen olemassa- ja voimassaolo, pätevyys, sekä ulottuvuus ratkaistavana olevaan riitakysymykseen saattaa olla hyvinkin tulkinnanvaraista.

²³⁴ Möller 1997, s. 85.

²³⁵ Näin esimerkiksi KKO 2003:60 ja 1996:27 (välityslausekkeen kohtuullisuus); KKO 2003:45 ja 1997:200 (välityssopimuksen ulottuvuus); sekä KKO 1996:61 (välityssopimuksen pätevyys). Välityssopimusta koskevista riitaisuuksista tarkemmin katso esimerkiksi Koulumäki 2008a, s. 225-243.

jälleenmyyntisopimus. Vain jälleenmyyntisopimus sisälsi välityslausekkeen. Välimiesmenettelyssä oli kysymys jälleenmyyntisopimuksen purusta, tavaramerkin käyttöoikeuden lopettamisesta, sekä niitä koskevasta vahingonkorvauksesta. Välitysmenettelyssä hävinnyt Maa Oy nosti kanteen, jossa se vaati välitystuomion kumoamista VML 41 § 1 mom. 1-kohdan mukaisen välimiehen toimivallan ylityksen perusteella. Maa Oy:n mukaan jälleenmyyntisopimuksen välityslauseke ei ulottunut niihin välitystuomiossa ratkaistuihin riitakysymyksiin, jotka koskivat tavaramerkin käyttöoikeutta ja siitä seuraavaa vahingonkorvausta. Maa Oy oli asianmukaisesti esittänyt väitteen jo välimiesmenettelyn aikana.

Hovioikeudessa oli kysymys siitä, ulottuiko jälleenmyyntisopimuksen välityslauseke myös tavaramerkin käyttöoikeutta koskevaan sopimukseen. Hovioikeus katsoi, että sopimukset muodostivat yhden yhtenäisen sopimuskokonaisuuden, joten välimies oli toimivaltainen ratkaisemaan molempia sopimuksia koskevia riitakysymyksiä. Hovioikeuden mukaan oli pääteltävissä myös asianosaisten (alun perin) käsittäneen ja tarkoittaneen asian näin. Tätä tulkintaa tuki hovioikeuden mukaan myös se seikka, ettei tavaramerkkisopimus sisältänyt mitään määräyksiä sopimuksen irtisanomisesta, purkamisesta, sovellettavasta laista tai riidanratkaisumenettelystä, vaan ne sisältyivät ainoastaan jälleenmyyntisopimukseen. Hovioikeus kertoi perusteluissaan oikeuskirjallisuuteen viitaten, että erityisesti Englannin ja Yhdysvaltojen common law -oikeuskulttuureissa on perinteisesti annettu huomattava merkitys välityslausekkeen sanamuodolle, ja tulkittu lausekkeen ulottuvan vain pääsopimuksesta johtuviin vaatimuksiin. Sen sijaan civil law -maissa on lähdetty siitä, että ellei asiassa ole esitetty erityistä näyttöä muusta, sopijapuolet *eivät ole tarkoittaneet jakaa riitaisuuksiaan ratkaistavaksi osin välimiesmenettelyssä ja osin kansallisissa tuomioistuimissa*.²³⁶ Vaatimusta välitystuomion kumoamisesta ei siis hyväksytty.²³⁷

Välimiehet saattavat ylittää toimivaltansa myös silloin, jos he jättävät noudattamatta asianosaisten sopimusta riidan ratkaisemiseen sovellettavasta laista tai muusta säännöstöstä.²³⁸ Kumoamisperusteen on katsottu olevan käsillä kuitenkin vain silloin, kun välitystuomiosta selvästi ilmenee, että välimiehet ovat soveltaneet jonkin muun maan lakia tai jotain muuta

²³⁶ Hovioikeus viittaa tässä Mika Savolan artikkeliin ”Välityslausekkeen laadinnasta kansainvälisluontoisissa sopimuksissa I”, Defensor Legis 1/2008 s. 13-52.

²³⁷ Samaan lopputulokseen olivat päätyneet myös välimies ja Helsingin kärjäoikeus, joiden mukaan tavaramerkkisopimusta oli pidettävä ainoastaan jälleenmyyntisopimuksen täytäntöönpanoasiakirjana, joten jälleenmyyntisopimuksen välityslauseke ulottui myös sitä koskeviin riitakysymyksiin. Hovioikeus katsoi tästä hie-
man poiketen, ettei tavaramerkkisopimus ollut sinänsä pelkkä täytäntöönpanoasiakirja, mutta sillä ei silti ollut myöskään siinä määrin itsenäistä merkitystä, etteikö sopimuksia tulisi tulkita yhtenä kokonaisuutena. Kärjäoikeuden lopputulosta ei siis muutettu.

²³⁸ Möller 1997, s. 85.

säännöstöä, kuin mitä asianosaisten sopimuksen mukaan olisi tullut soveltaa. Jos asianosaiset ovat sopineet, että ratkaisuun on sovellettava Ruotsin lakia, mutta välitystuomiosta selvästi ilmenee välimiehen soveltaneen Suomen lakia, on välimies ylittänyt toimivaltansa. Toimivallan ylitys ei ole kyseessä, jos välimiehet ovat soveltaneet sinänsä oikeaa lakia tai säännöstä, mutta aineellisesti virheellisesti esimerkiksi sen takia, että ovat erehtyneet sen sisällöstä.²³⁹ Kysymys on tällöin asiaratkaisuun liittyvästä lainsoveltamisvirheestä, joka jää moiteperusteen soveltamisalan ja siten tuomioistuimen toimivallan ulkopuolelle. Pelkästä lainsoveltamisvirheestä on kysymys silloinkin, jos välitystuomiossa todetaan sovelletun sovitun mukaisesti Ruotsin lakia, vaikka tosiasiallinen ratkaisu ilmentäisi lähinnä Suomen lain soveltamista.²⁴⁰ Selvä lainsoveltamiskysymys oli kyseessä tapauksessa HHO 28.2.2006 555:

Välimiesmenettelyssä oli sovittu, että asia ratkaistaan Suomen lainsäädännön mukaan. Kantaja esitti välitystuomion kumoamista vaativassa kanteessaan, että välimiehen olisi asiaa ratkaistessaan tullut soveltaa Wienin yleissopimusta. Koska välimies ei näin ollut tehnyt, oli hän kantajan mukaan ylittänyt toimivaltansa VML 41 §:ssä tarkoitetulla tavalla.

Käräjäoikeus, jonka ratkaisun hovioikeus hyväksyi, totesi Wienin yleissopimuksen olevan Suomessa ratifioitu ja kuuluvan siten Suomen lainsäädäntöön. Siinäkin tapauksessa, että riitakysymykseen olisi tullut soveltaa yleissopimusta, ei sopimuksen soveltamatta jättäminen tarkoita välimiehen toimivallan ylitystä. Jonkin mahdollisesti soveltuvan säännöksen soveltamatta jättäminen ei aiheuta välitystuomion pätemättömyyttä, vaan se on välimiehen toimivaltaan kuuluva asiaratkaisun harkintaan liittyvä kysymys.

Välimiehet ylittivät toimivaltansa myös silloin, jos he tuomitsevat asianosaiselle enemmän tai jotain muuta, kuin tämä on vaatinut.²⁴¹ Kuten edellä on selostettu, tämä ilmentää kontradiktoriseen periaatteeseen kuuluvaa vaatimistaakkaa. Tältä osin toimivallan ylitys liittyy läheisesti VML 41 § 1 mom. 4-kohdan kumoamisperusteeseen, joka siis koskee kontradiktorisen periaatteen toista osaa, väittämistaakkaa. Jos välimiehet tuomitsevat jotain, mitä asianosainen ei ole vaatinut, ei hänen vastapuolensa ole myöskään voinut tästä seikasta lausua. Tämä tarkoittaa, ettei hänellä ole ollut riittävää tilaisuutta asiansa ajamiseen tältä osin, mikä

²³⁹ Möller 1997, s. 86.

²⁴⁰ Ovaska 2007b, s. 259. Merkityksellistä siis on, mitä lakia välitystuomiossa todetaan sovellettavan, vaikka lopputuloksesta voisi päätellä jotain muuta. Aivan karkeimmissa virhetilanteissa tämä voisi kuitenkin kenties johtaa mitättömyyteen ordre public -perusteella.

²⁴¹ HE 202/1991, s.26.

on juuri 4-kohdassa tarkoitettu kumoamisperuste. Nämä kaksi kumoamisperustetta esiintyvätkin moitekanteissa usein yhdessä, ja niiden soveltamistilanteet ovat käytännössä monesti päällekkäiset. Onkin katsottu, että väittämistaakan rikkominen voi johtaa välitystuomion kumoamiseen myös toimivallan ylityksen perusteella.²⁴² Tästä huolimatta moiteperusteet on pidettävä käsitteellisesti erillään.²⁴³ Tässä jaksossa käsitellään osin samoja oikeustapauksia toimivallan ylityksen näkökulmasta, kuin jäljempänä vastaavasti 4-kohdan riittävän asianajomahdollisuuden puuttumisen osalta. Tapauksia käsitellään tässä siltä osin, kuin perusteiden erottaminen on mahdollista, tai ne ovat nimenomaan toimivallan ylityksen osalta oleelliset.²⁴⁴

Ratkaisu HHO 26.6.2003 1942 kuvastaa hyvin paitsi moiteperusteiden päällekkäisyyttä, myös niiden tulkinnanvaraisuutta. Käräjäoikeus käsitteli kysymystä lähes täysin 1-kohdan toimivallan ylityksen näkökulmasta, kun taas hovioikeus argumentoi käytännössä täysin 4-kohdan asianajomahdollisuuden puuttumisen kautta.

Asunto Oy:n ja Virtasen välillä oli tehty vuonna 1986 kiinteistökauppa ja siihen liittyvä hallintasopimus. Kaupan jälkeen osapuolet olivat tontin yhteisomistajia, ja hallitsivat siitä kumpikin tiettyä osaa. Välimiesmenettely alkoi vuonna 2000, kun Asunto Oy vaati välimiesoikeutta vahvistamaan, että tontin jäljellä oleva rakennusoikeus kuului kyseisten sopimusten mukaisesti Asunto Oy:lle. Lisäksi Asunto Oy vaati, että välimiesoikeus vahvistaa sen oikeuden laajentaa erästä tontilla olevaa rakennusta, sekä velvoittaa Virtasen myötävaikutusvelvollisuutensa perusteella valtuuttamaan Asunto Oy:n hakemaan rakennuslupaa suunnittelemilleen laajennuksille ja muutostöille. Virtanen vastusti vaatimuksia katsoen, että tontin rakennusoikeus on ylipäänsä jo kokonaan käytetty. Virtanen ei hyväksynyt yhtiön lisärakennushanketta, ja katsoi ettei häntä voida hyväksymiseen myötävaikutusvelvollisuuden perusteella myöskään velvoittaa, sillä kyseinen hallintasopimukseen perustuva velvollisuus on päättynyt jo yli 10 vuotta sitten aiemman rakennusprojektin yhteydessä vuonna 1989. Välimies katsoi ratkaisussaan, että myötävaikutusvelvollisuus on vanhentunut ja hylkäsi kaikki Asunto Oy:n vaatimukset. Asunto Oy nosti moitekanteen, jossa se vaati välimiesmenettelyn kumoamista VML 41 § 1 mom. 1 ja 4-kohtien perusteella. Kanne perustui molempien moiteperusteiden osalta käytännössä siihen seikkaan, että välimies ylitti toimivaltansa tuomites-

²⁴² Virolainen 2007, s. 582

²⁴³ Koulou 2007, s. 142.

²⁴⁴ Myös esimerkiksi ratkaisussa KKO 2008:77 oli kysymys sekä, 1 että 4-kohdan moiteperusteista. Kirjallisuudessa ratkaisua on käsitelty ja kritisoitu erityisesti väittämistaakan ja 4-kohdan näkökulmasta, joten myös tässä tutkielmassa se käsitellään kokonaan siinä yhteydessä jaksossa 5.4.

saan myötävaikutusvelvollisuuden vanhentuneeksi, vaikka kumpikaan osapuoli ei esittänyt vanhentumisväitettä, minkä seurauksena Asunto Oy:llä ei myöskään ollut riittävää tilaisuutta asiansa ajamiseen.

Käräjäoikeuden mukaan kysymys oli ensisijaisesti siitä, onko välimies voinut tulkita osapuolten lausumien perusteella asiassa olevan kysymys myötävaikutusvelvollisuuden vanhenemisestä. Käräjäoikeus nosti välimiesmenettelyn aikana tuotetuista kirjelmistä ja lausunnoista esiin useita kohtia, joissa Virtanen oli esittänyt myötävaikutusvelvollisuutensa ”päättäneen” tai ”tulleen täytetyksi”. Asunto Oy:n lausumista käräjäoikeus nosti esiin vastineen, jossa Asunto Oy vastaa Virtasen päättymisväitteisiin, ettei myötävaikutusvelvollisuus ole vain kertakäyttöinen, vaan käsittää myös sellaiset tulevat muutoshankkeet, jotka edellyttävät toisen yhteisomistajan myötävaikutusta. Käsitetä ”vanhentuminen” tai viittausta yleiseen vanhentumisaikaan ei missään vaiheessa lausuttu.²⁴⁵ Käräjäoikeus kuitenkin katsoi, että kuvatuista päättymiseen liittyvistä ilmaisuista voidaan päätellä Virtasen tarkoittaneen vedota myötävaikutusvelvollisuuden vanhentumiseen, ja että Asunto Oy on tähän vastannut. Välimies ei siten ollut ylittänyt toimivaltaansa tuomitessaan velvollisuuden vanhentuneeksi. 4-kohdan mukaisen riittävän asianajomahdollisuuden puuttumisen käräjäoikeus sivuutti hyvin lyhyin perustein, ja hylkäsi välitystuomion kumoamiskanteen. Ratkaisuun palataan jaksossa 5.4.

Ratkaisussa VHO 2.2.2012 131 oli kysymys teollisuuslaitteiston kauppaan liittyvästä riidasta:

Vesi Oy oli tilannut Tuli Oy:ltä teollisuuslaitteita, joiden toiminnassa oli sittemmin ilmennyt ongelmia. Vesi Oy oli purkanut tilaussopimuksen, ja käynnistänyt sen sisältämän välityslausekkeen mukaisesti välimiesmenettelyn, jossa se vaati kauppahinnan palautusta, sopimussakon maksamista, sekä vahingonkorvausta. Välitystuomiossa määrättiin Tuli Oy suorittamaan Vesi Oy:lle kauppahinnan palautusta ja sopimussakkoa, sekä Vesi Oy maksamaan Tuli Oy:lle korvausta laitteistolle suoritetuista korjaustoimenpiteistä. Tuli Oy nosti moitekanteen, jossa se vaati välitystuomion kumoamista VML 41 § 1 mom. 1 ja 4 -kohtien perusteella. Toimivallan ylityksen osalta kanne perustui siihen, että välitystuomiossa on määrätty kauppasopimuksen purusta, vaikka sitä ei oltu vaadittu.

²⁴⁵ Virtasen lausumissa todetaan hänen täyttäneen myötävaikutusvelvollisuutensa ”yli 10 vuotta sitten”, ja että Asunto Oy oli ollut ”yli 10 vuotta tyytyväinen käyttämäänsä rakennusoikeuteen”. 10 vuoden kulumiseen ei kuitenkaan viitata velvoitteen vanhenemisen perusteena, eikä vanhenemista muutenkaan mainita.

Vastaajana ollut Vesi Oy totesi vastineessaan moitekanteeseen, että tilaussopimus oli jo ennen menettelyn alkua purettu. Välimiesmenettelyssä oli kysymys vain siitä, oliko purku oikeutettu. Näin ollen kaupan purkua ei ollut tarpeen erillisenä oikeusseuraamuksena vaatia. Joka tapauksessa kaupan purku oli vastaajan mukaan koko välimiesmenettelyn keskeisin ja sen ylipäänsä aktualisoiva seikka. Käräjäoikeus totesi, että Vesi Oy oli vedonnut välimiesmenettelyssä vaatimustensa keskeisenä perusteena siihen, että se oli jo purkanut kaupan. Välitystuomiossa ei määrätty Tuli Oy:n väittämällä tavalla kaupan purkua, vaan ainoastaan sen perusteella vaadittuja rahallisia korvauksia. Välimies ei näin ollut ylittänyt toimivaltaansa. Hovioikeus hyväksyi käräjäoikeuden ratkaisun tältä osin kokonaisuudessaan.

Vielä yksi kysymys VML 41 § 1 mom. kohtaan liittyen on, voiko välimies mennä toimivaltaansa ulommaksi ”alittamalla” sen. Voidaanko välimiehen siis katsoa ylittäneen toimivaltansa, jos hän jättää käyttämättä jotain sellaista toimivaltaa, joka hänelle kuuluisi? Tällainen tilanne on käsillä esimerkiksi silloin, kun välimies rajaa jonkin riidan kohteena olevan kysymyksen välimiesmenettelyn ulkopuolelle, vaikka kysymys olisi todellisuudessa kuulunut välimiesmenettelyssä ratkaistavaksi. Välimies on tällöin käyttänyt toimivaltaansa virheellisesti. Ovaska on katsonut, että myös tällaista tilannetta tulisi pitää sellaisena toimivallan ylityksenä, joka voi johtaa välitystuomion kumoamiseen.²⁴⁶ Hän kuitenkin toteaa kysymyksen olevan epäselvä. Toinen kirjallisuudessa esitetty näkemys on, että vaatimuksen sivuuttaminen on pelkkä lainsoveltamisvirhe, eikä se kelpaa moiteperusteeksi.²⁴⁷ Kysymys oli esillä ratkaisussa THO 13.4.2011 832:

Metalli Oy oli tilannut Suunnittelu Oy:ltä satamalastausjärjestelmän suunnittelun, mallinnuksen sekä luku- ja laskennan, joiden perusteella Metalli Oy oli valmistanut kyseisen järjestelmän omaa asiakastaan varten. Eräs järjestelmän osista oli kuitenkin sortunut käyttökelvottomaksi ennen laitteen luovutusta Metalli Oy:n asiakkaalle. Metalli Oy katsoi sortumisen johtuvan suunnitelmien virheellisyydestä, ja vaati Suunnittelu Oy:ltä vahingonkorvauksia välimiesmenettelyssä. Yhtenä vahingonkorvauksen perusteena Metalli Oy esitti, että Suunnittelu Oy on rikkonut työturvallisuuslakia. Lisäksi Metalli Oy katsoi tämän muodostavan itsenäisenkin vastuuperusteen. Välimies katsoi, että välimiesoikeuden toimivalta rajoittui vain osapuolten välisen sopimusriidan ratkaisuun. Työturvallisuuslainsäädännön rikkomisen itsenäisenä vastuuperusteena välimies rajasi pakotta-

²⁴⁶ Ovaska 2007b, s. 259.

²⁴⁷ Koulu 2007, s. 139. Koulu kuitenkin lisää, että mikäli sivuutettu tosiseikka on erittäin ratkaiseva, saattaa välitystuomio olla katsottava *ordre public* -perusteella mitättömäksi. Katso myös Möller 1997, s. 85-86 ja Kurkela 1996, s. 135-136, joissa ei mainita toimivallan ”alittamista” moiteperusteena, mutta kaikki mainitut esimerkit liittyvät tilanteisiin, joissa välimies on tuominnut ”jotain enemmän” tai ”muuta”.

vana ja viranomaisvalvontaisena toimivaltansa ulkopuolelle. Välimies kuitenkin jatkoi, että kyseisiä normeja voidaan käyttää apuna muun muassa tuottamusarvioinnin yhteydessä. Välimies ottikin ratkaisussaan huomioon väitetyt työturvallisuusrikkomuksen Suunnittelu Oy:n vastuuta ankaroitavana tekijänä. Konsulttitoiminnan yleisten sopimusehtojen mukaan vahingonkorvaus on enintään suunnittelijan palkkion suuruinen, ellei kysymys ole tahallisuudesta tai törkeästä huolimattomuudesta. Välimies tuomitsi maksettavaksi korvauksen, joka oli yli nelinkertainen palkkioon nähden. Metalli Oy kuitenkin nosti moitekanteen, jossa se väitti välimiehen menneen toimivaltaansa ulommaksi, kun se on rajannut työturvallisuuslain käsittelyn toimivaltansa ulkopuolelle.

Kantaja viittasi moitekanteensa perusteena ratkaisuun KKO 2008:102, jossa rikokseen perustuva yksityisoikeudellinen vahingonkorvausvaatimus katsottiin välimiesmenettelyssä käsiteltäväksi kysymykseksi.²⁴⁸ Käräjäoikeus totesi käsillä olevassa asiassa olevan kuitenkin kysymys siitä, mitä seuraa välimiesoikeuden mahdollisesti virheellisestä päätöksestä sen suhteen, mihin säännöksiin tai oikeusperiaatteisiin välimiesoikeus voi perustaa ratkaisunsa. Tähän mainittu ennakkoratkaisu ei ota kantaa. Käräjäoikeus esitteli perusteellisessa ja hyvin laaditussa ratkaisussaan kirjallisuudessa esitettyjä kannanottoja, joita on tässä käsitelty edellä. Käräjäoikeus kiinnitti huomiota siihen, että sekä lain esitöissä että kirjallisuudessa mainitut esimerkit koskevat vain toimivallan ylittämistä. Lisäksi toimivallan ulommaksi menemisellä tarkoitetaan ainoastaan karkeita virhetilanteita. ”Negatiivisen” toimivallan ylittämisen on katsonut moiteperusteeksi vain Ovaska, ja hänkin epävarmasti. Käräjäoikeus katsoi, että vaikka välimies oli rajannut työturvallisuuslain käsittelyn itsenäisenä kanneperusteena toimivaltansa ulkopuolelle, hän oli kuitenkin ottanut asian kokonaisharkinnassaan ja perusteluissaan huomioon. Se, onko näkökohdalle annettu välitystuomiossa riittävän suuri painoarvo, kuuluu välitystuomioon materiaaliseen sisältöön, eikä käräjäoikeus voi siihen puuttua. Tätäkin kiinnostavampaa on se, mitä käräjäoikeus lisäksi lausui vielä sen varalta, että ylemmissä oikeusasteissa katsottaisiin välimiesoikeuden sittenkin täysin syrjäyttäneen työturvallisuuslain toimivaltaansa kuulumattomana. Käräjäoikeus nimittäin katsoi, ettei asianosaisen vetoaman yksittäisen tosiseikan sivuuttamista voida silti pitää sellaisena raskaana ja perustavanlaatuisena puutteena, joka voisi johtaa välitystuomion kumoamiseen. Kyseessä on joka tapauksessa vain välitystuomion materiaalista sisältöä koskeva lainsoveltamiskysymys. Välitystuomio jäi pysyväksi. Hovioikeus hyväksyi käräjäoikeuden ratkaisun kokonaisuudessaan.

²⁴⁸ Ratkaisusta tarkemmin katso jaksossa 4.1 esitetty.

Ratkaisua voidaan pitää onnistuneena. Se paitsi vastaa oikeuskirjallisuudessa ilmeisesti vallitsevaa kantaa, myös kuvastaa hyvin moiteperusteiden soveltamisen korkeaa kynnystä. Tapauksessa käy myös hyvin ilmi se, että voittaja/häviöjä -asetelma voi välimiesmenettelyn jälkeen olla varsin suhteellinen, sillä välitystuomion kumoamista vaati suurehkojen vahingonkorvauksien saajaksi tuomittu Metalli Oy.

5.2 Välimiestä ei asetettu asianmukaisessa järjestyksessä (VML 41 § 1 mom. 2-k)

Välitystuomio voidaan asianosaisten kanteesta kumota, jos välimiestä ei ole asetettu asianmukaisessa järjestyksessä.

Välimiehiä ja heidän asettamistaan koskevat VML:n säännökset ovat tahdonvaltaisia, eli asianosaisten on mahdollista sopia niistä haluamallaan tavalla. Mikäli asianosaiset tekevät tällaisen sopimuksen välimiesten asettamiseen sovellettavasta menettelystä, on siitä poikkeaminen välitystuomion kumoamisperuste. Tavallista on, että asianosaiset sopivat välimiesten asettamisen tapahtuvan jonkin välimiesmenettelyä harjoittavan tahon, esimerkiksi Keskuskauppakamarin välityslautakunnan, toimesta ja sen sääntöjen mukaan. Jos kyseinen taho ei jostain syystä noudata omien sääntöjensä edellyttämää menettelyä, ei siitä kuitenkaan pääsääntöisesti aiheudu välitystuomion kumoamisperustetta, ellei säännöistä poikkeamisella voida katsoa olevan jotain oleellista merkitystä asianosaisten oikeusturvan kannalta.²⁴⁹ Mikäli asianosaiset eivät ole sopineet mitään välimiehen asettamisesta, voidaan välitystuomio kumota, jos asettamisessa on poikettu VML:n säännöksistä.

Täysin vapaasti asianosaiset eivät kuitenkaan voi välimiehen asettamisesta sopia. Edellytyksenä on, että asettamismenettely ei vaaranna puolueetonta välimiesmenettelyä. Kiellettyinä on pidettävä esimerkiksi sellaista määräystä, jonka mukaan toinen osapuoli saisi yksin nimetä kaikki välimiehet.²⁵⁰ Kirjallisuudessa on katsottu, että tällainen määräys saattaa aiheuttaa sen sisältävän välityssopimuksen pätemättömyyden, jolloin välimiesmenettelyä ei voida käyttää, vaan riita on vietävä tuomioistuimen ratkaistavaksi.²⁵¹ Toinen esitetty vaihtoehto on, että vain ei-hyväksyttävä asettamismääräys sivuutetaan, ja sen sijaan noudatetaan VML säännöksiä välimiesten asettamisesta.²⁵² Jälkimmäinen tulkinta on mielestäni parempi, sillä

²⁴⁹ Möller 1997, s. 86.

²⁵⁰ Koulu 2007, s. 165.

²⁵¹ Möller 1997, s. 42.

²⁵² Koulu & Turunen 2017, s. 1329.

se pitää voimassa asianosaisten alkuperäisen tarkoituksen välimiesmenettelyn käytöstä riidan ratkaisemiseen. Samaan lopputulokseen päästään toki ensimmäisessäkin tapauksessa, jos asianosaiset tekevät uuden, asianmukaisen välityssopimuksen, mutta tämä edellyttää asianosaisten yksimielisyyttä uuden sopimuksen solmimisesta.

Aina ei ole selvää, mitä asianosaisten välillä on välimiehen asettamisesta sovittu. Näin oli ratkaisussa THO 25.1.2017 77:

Osapuolten välisen välityssopimuksen mukaan menettelyssä tuli noudattaa Turun kauppakamarin välityslautakunnan johtosääntöä. Johtosäännön 5 §:n mukaan ”lautakunta nimeää ne välimiehet, joiden nimeäminen on annettu välityssopimuksen mukaisesti tai muuten lautakunnan tehtäväksi.” Molemmat osapuolet nimesivät yhden välimiehen. Kysymys oli siitä, miten kolmannen, puheenjohtajana toimivan välimiehen valinnan tulee tapahtua. Virtanen katsoi, että johtosäännön noudattaminen välimiesmenettelyssä tarkoittaa sitä, että välityslautakunta nimeää puheenjohtajana toimivan välimiehen, ja teki nimeämisestä hakemuksen välityslautakunnalle. Hänen vastapuolensa Korhonen sen sijaan katsoi, ettei välityssopimuksen viittaus johtosääntöön tarkoita sitä, että puheenjohtajan nimeäminen olisi annettu lautakunnan tehtäväksi. Korhosen mukaan asiassa tulisi noudattaa VML 13 §:n mukaista menettelyä, jossa osapuolten valitsevat välimiehet valitsevat lisäksi yhden välimiehen toimimaan puheenjohtajana. Korhonen ilmoitti lautakunnalle vastustavansa hakemusta, koska katsoi ettei nimeäminen kuulu lautakunnalle. Välityslautakunta kuitenkin vastustuksesta huolimatta nimesi puheenjohtajana toimivan välimiehen. Korhonen nosti välitystuomion antamisen jälkeen moitekanteen, jossa hän vaati välitystuomiota kumottavaksi VML 41 § 1 mom. 1 ja 2-kohtien perusteella.

Hovioikeus totesi, ettei johtosäännön soveltaminen välimiesmenettelyyn tarkoita sitä, että osapuolet ovat tarkoittaneet antaa myös välimiesten nimeämisen lautakunnan tehtäväksi. Korhonen oli lisäksi nimenomaisesti vastustanut välimiehen asettamista sekä ennen että jälkeen sen tapahtumisen, joten hänen ei voitu katsoa valintamenettelyä hyväksyneen. Kun osapuolten ei edes väitetty millään muullakaan tavoin sopineen siitä, miten välimiehet asetetaan, olisi asiassa tullut soveltaa VML 13 §:n mukaista ”perustilannetta”, jonka mukaan osapuolten nimeämät välimiehet valitsevat puheenjohtajan. Näillä perusteilla hovioikeus katsoi, että välimiehen on nimennyt väärä taho, eikä häntä siten ole asetettu asianmukaisessa järjestyksessä. Välitystuomio olisi siis kumottava VML 41 § 1 mom. 2-kohdan perusteella. Kuten edellä jaksossa 3.1.2 käsiteltiin, Korhosen kuitenkin katsottiin välimiesmenettelyn aikana menettäneen oikeutensa vedota kyseiseen moiteperusteeseen, joten välitystuomio jäi voimaan. Tapaus kuvastaa hyvin sitä, miten tärkeää asianosaisten kannalta on paitsi tunnistaa moiteperusteen käsillä olo, myös osata toimia sen suhteen oikealla tavalla.

Hovioikeus otti ratkaisussa kantaa myös 1 ja 2 -kohtien moiteperusteiden keskinäiseen suhteeseen. Jos välimiestä ei ole asetettu oikein, puuttuu häneltä sinänsä selkeästi myös toimivalta riitakysymyksen ratkaisemiseen. Myös näiden moiteperusteiden soveltamistilanteet ovatkin lähellä toisiaan. Hovioikeus katsoi lainsäätäjän tarkoituksen olleen, että 2-kohta soveltuu erikoissäännöksenä paremmin juuri kuvatus tilanteisiin, ja tulee siten ensisijaisesti sovellettavaksi.

Ratkaisussa HHO 26.10.2000 välitystuomion kumoamista vaadittiin toimivallan puuttumisen perusteella, mutta asia liittyi oleellisesti välimiehen asettamiseen:

Tapauksessa oli kysymys vähemmistöosakkeiden lunastamisesta. Osakeyhtiölain 18 luvun 3 §:n mukaan kyseiset riidat käsitellään välimiesmenettelyssä, jonka välimiehet nimeää Keskuskauppa-kamarin lunastuslautakunta.²⁵³ Keskuskauppakamari nimesi enemmistöosakkaan hakemuksesta välimiehen, ja riidan käsittely alkoi. Vähemmistöosakkaat esittivät kuitenkin väitteen välimiehen esteellisyydestä, minkä johdosta välimies katsoi itsensä esteelliseksi. Välitystuomioksi otsikoimassaan ratkaisussa hän totesi, että koska ainoa välimies katsoo itsensä esteelliseksi, ”asian käsittely tässä välimiesoikeudessa päättyy tähän”. Välimies lisäsi, että asian päättymisen näin ei estä asianosaisia panemasta asiaa uudelleen vireille pyytämällä Keskuskauppakamaria asettamaan uusi välimies. Enemmistöosakas pyysi tämän jälkeen Keskuskauppakamaria valitsemaan uuden välimiehen. Vähemmistöosakkaat esittivät uudelle välimiehelle väitteen, että uudella välimiesoikeudella ei ollut toimivaltaa asian käsittelyyn, vaan se on päättynyt ensimmäisen välimiehen antamalla välitystuomiolla. Uusi välimies kuitenkin katsoi itsensä toimivaltaiseksi, ratkaisi riitakysymykset ja antoi välitystuomion. Vähemmistöosakkaat nostivat moitekanteen, jossa vaativat välitystuomion kumoamista, koska välimiesoikeus ei ollut toimivaltainen.

Käräjäoikeus tulkitsi ensimmäisen tuomiolauselman siten, että hän eroaa tehtävästään, ja päättää asian käsittelyn hänen muodostamassaan välimiesoikeudessa. Välimies ei ollut ottanut kantaa itse pääasiaan, vaan ainoastaan omaan esteellisyyteensä ja eroonsa. Asianmukaisesti vireille pantu välimiesmenettely ei kuitenkaan pääty ainoan välimiehen eroon, vaan hänen tilalleen on valittava uusi välimies. VML 14 §:n mukaan uusi välimies on nimitettävä samassa menettelyssä kuin aikaisempi. Koska näin oli tapauksessa menetelty, käräjäoikeus katsoi, ettei jälkimmäisen välimiehen johtama välimiesmenettely ollut erillinen prosessi, vaan VML:n säännösten mukainen jatko alkuperäisen välimiehen aloittamalle menettelylle.

²⁵³ Kyseessä oli legaalinen välimiesmenettely, mutta VML:n säännökset soveltuvat normaalisti välitystuomiota koskevan moitekanteen käsittelyssä.

Vaatus välitystuomion kumoamisesta hylättiin. Hovioikeus ei muuttanut tuomiota. Hovioikeuden esittelijä oli tosin eri mieltä. Hänen mukaansa asiassa jäi epäselväksi, mitä ensimmäinen välimies oli ratkaissut tai tarkoittanut ratkaista välitystuomioksi nimeämässään ratkaisussa. Esittelijä korosti välitystuomion lopullisuuden periaatetta. Hän katsoi, että koska asianosaiset eivät olleet määräajassa moittineet ensimmäistä välitystuomiota, tai pyytäneet välimieheltä oikaisua tai lisätuomiota, oli välitystuomio tullut lopulliseksi ja välimiesmenettelyn vireilläolo päättynyt. Uuden välimiehen pyytäminen Keskuskauppakamarilta ei esittelijän mukaan täyttänyt VML:n vähimmäisedellytyksiä välimiesmenettelyn vireilletulosta. Näin ollen esittelijä olisi kumonnut välitystuomion. Tulkinta ei voida pitää onnistuneena. Se ensinnäkin antaa liian suuren painoarvon ensimmäisen välimiehen tekemän ratkaisun ”välitystuomioksi” otsikoinnille. Välimieshän ei tuossa ratkaisussa käsitellyt itse pääasiaa lainkaan. Lisäksi tulkinta olisi mahdollisesti johtanut kestävämpään tilanteeseen, jossa ensimmäinen ”välitystuomio” ilman mitään varsinaista ratkaisua olisi jäänyt lopulliseksi, eikä asiaa samaa enää olisi voinut uudelleen saada käsiteltäväksi.²⁵⁴

Ratkaisussa HHO 12.6.2009 1524 oli kysymys siitä, miten tiukasti välimiesmenettelyn vireilletuloa koskevia VML:n säännöksiä on tulkittava. Mielenkiintoisessa tapauksessa ei sinänsä ole kysymys välimiehen asettamista koskevasta virheestä, vaan yleisemmin välimiesmenettelyn vireilletulosta, mutta käsiteltäköön se joka tapauksessa tässä yhteydessä:

Tapauksessa oli kysymys osakekaupasta. Kauppakirjan välityslausekkeessa sovittiin, että ”kaikki tästä sopimuksesta johtuvat riidat ratkaistaan lopullisesti välimiesoikeudessa, jonka muodostaa yksi Keskuskauppakamarin nimittämä välimies”. Kaupan tullessa riitaiseksi, Ostaja oli pyytänyt hakemuksella Keskuskauppakamarilta välimiehen nimeämistä, joka oli määrännyt yhden välimiehen ratkaisemaan riita. Tieto välitysmenettelyn aloittamisesta tuli Myyjälle Keskuskauppakamarin kautta. Myyjä katsoi välitystuomion jälkeen nostamassaan moitekanteessa, että välimiesmenettely ei ole tullut asianmukaisella tavalla vireille, ja on siksi kumottava.²⁵⁵

Ostaja esitti vastauksessaan kumoamiskanteeseen, että koska nimeämismenettelyssä oli sovittu noudatettavan välityslautakunnan sääntöjä, voi myös asian vireilletulo tapahtua samojen sääntöjen mukaisesti. Myyjän mukaan vireilletuloon oli sovellettava VML:n sään-

²⁵⁴ Mielenkiintoinen kysymys on, olisiko tällainen välitystuomio katsottava VML 40 §:n perusteella sekavana ja epätäydellisenä, tai oikeusjärjestyksen perusteiden vastaisena mitättömäksi. Vähintäänkin oikeusturvavänäkökohdat puoltaisivat myönteistä vastausta.

²⁵⁵ Kanteessa esitettiin myös muita perusteita kumoamisvaatimuksille, mutta niitä ei ole tässä yhteydessä syytä tarkemmin käsitellä.

nöksiä. Hovioikeus katsoi, ettei se, että välimiesten nimeäminen on annettu Keskuskaupakamarin tehtäväksi, tarkoita sitä, että samoja sääntöjä sovellettaisiin myös vireilletuloon.²⁵⁶ Asiassa tuli siis noudattaa VML:n säännöksiä. VML 21 §:n mukaan välimiesmenettely tulee vireille, kun asianosainen on saanut siitä vastapuoleltaan 12 §:n mukaisen kirjallisen ilmoituksen, joka sisältää viittauksen välityslausekkeeseen tai riitakysymyksen, sekä osapuolen nimeämän välimiehen tai välimiehet. Mikäli välimiehen nimeäminen on jonkun muun kuin asianosaisen tehtävä, tulee sama ilmoitus toimittaa myös välimiehen nimeävälle taholle, ja pyytää heitä suorittamaan tehtävä. Tapauksessa oli riidatonta, ettei Ostaja ollut toimittanut tällaista ilmoitusta vastapuolelleen. Myyjä oli saanut tiedon Keskuskaupakamarilta. Vireilletulomenettely täytti kylläkin Keskuskaupakamarin välityslautakunnan sääntöjen edellytykset. Hovioikeus totesi aluksi, että välimiesmenettelyn vireilletuloon liittyy sekä prosessuaalisia että aineellisoikeudellisia vaikutuksia, ja vireilletulohetken määrittämisellä voi usein olla huomattava käytännön merkitys esimerkiksi koron ja määräaikojen laskemisen suhteen. Ostajan virhe VML 12 §:n mukaisen ilmoituksen tekemisessä on kuitenkin ollut lähinnä vain sen omien etujen vastainen, koska välimiesmenettelyn vireilletulon ajankohta ei ole ollut enää sen omien toimenpiteiden varassa. Myyjän kannalta on sinänsä yhdentekevää, saako se ilmoituksen suoraan vastapuoleltaan, vai välimiehet nimeävältä taholta.²⁵⁷ Hovioikeus katsoi, että vaikka välimiesmenettelyn vireilletulo ei ollut tapahtunut aivan VML:n edellyttämällä tavalla, oli se kuitenkin asiallisesti tapahtunut *riittävän oikein*, eikä vireilletulotapa *vaarantanut vastapuolen oikeuksia ja etuja*. Vireilletulossa tapahtunutta virhettä ei siten voitu pitää niin merkittävänä, että välitystuomion kumoamiseen olisi aihetta.²⁵⁸

Ratkaisu on onnistunut. Lähtökohtana on pidettävä, että lainsäädännössä välimiesmenettelylle asetettuja hyvin niukkoja edellytyksiä on tulkittava tiukasti.²⁵⁹ Kysymystä on kuitenkin lähestyttävä siitä lähtökohdasta, mitä etuja tiukalla tulkinnalla halutaan suojata. Ehdottomasti tärkeimpänä on pidettävä asianosaisten oikeusturvaa. Sen jälkeen merkityksellisimpiä ovat välitystuomion lopullisuuden ja pysyvyyden periaate, sekä muut välimiesmenettelylle

²⁵⁶ Samanlainen tulkinta esitettiin myös toiseen suuntaan edellä käsitellyssä ratkaisussa THO 25.1.2017 77, jonka mukaan tietyn tahon menettelysääntöjen soveltaminen välimiesmenettelyssä ei tarkoita sitä, että osapuolet olisivat tarkoittaneet antaa myös välimiesten nimeämisen saman tahon tehtäväksi.

²⁵⁷ Hovioikeuden mukaan tilanne olisi kuitenkin toinen, jos ilmoituksen antaja olisi joku kokonaan välimiesmenettelyyn nähden ulkopuolinen taho.

²⁵⁸ Samaan ratkaisuun oli päätynyt käräjäoikeus, jonka mukaan ”oikeusturvan toteutumisen kannalta ei voi olla juurikaan merkitystä sillä”, onko ilmoitus saatu suoraan vastapuolelta vai Keskuskaupakamarin kautta.

²⁵⁹ Ks. esim. Kurkela 1996, s. 136, joka toteaa välimiehen asettamisen osalta, että ”välimiesmenettelylain säännökset asiasta ovat selkeät ja vaatimukset varsin vähäiset, eikä niiden suhteen ’tinkimiseen’ tai ’tulkitsemiseen’ ole siis tarvetta tai aihetta.”

asetetut tavoitteet, kuten asianosaisten pyrkimys joutuiseen ja tarkoituksenmukaiseen riidanratkaisuun. Pienille ja teknisluonteisille virheille ei ole syytä antaa liian suurta merkitystä, silloin kun ne eivät vahingoita näitä arvoja ja periaatteita.

5.3 Välimiehen esteellisyys (VML 41 § 1 mom. 3-k)

Välitystuomio voidaan asianosaisten kanteesta kumota, jos välimies 10 §:n mukaan on ollut esteellinen, mutta asianosaisten asianmukaisessa järjestyksessä tekemää vaatimusta välimiehen julistamista esteelliseksi ei ole ennen välitystuomion antamista hyväksytty, taikka jos asianosainen on saanut tiedon esteellisyydestä niin myöhään, ettei hän ole voinut vaatia välimiehen julistamista esteelliseksi ennen välitystuomion antamista.

VML 9 §:n mukaan välimiehen tulee olla tehtävässään puolueeton ja riippumaton.²⁶⁰ Välimiehillä on velvollisuus välittömästi ilmoittaa asianosaisille kaikki sellaiset seikat, jotka *ovat omiaan* vaarantamaan hänen puolueettomuuttaan tai riippumattomuuttaan, taikka aiheuttamaan siitä *perusteltua epäilyä*. Ilmoitusvelvollisuus on tarkoitettu laajaksi, ja se koskee siis sellaisiakin seikkoja, jotka eivät ehkä olisi riittäviä aiheuttamaan esteellisyyttä.²⁶¹ Ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönti ei kuitenkaan itsessään voi toimia moiteperusteena, vaan arviointi kohdistuu ainoastaan esteellisyyden mahdollisesti aiheuttaviin seikkoihin.²⁶²

Kansallisten tuomioistuinten riippumattomuus perustuu viime kädessä vallan kolmijakoon. Tuomarit toimivat paitsi virkavastuulla, myös virkansa ”suojassa”: heidän katsotaan voivan tehdä itsenäisiä ratkaisuja pelkäämättä sen vaikuttavan tuleviin nimityksiin. Ratkaisujen lopputulokset eivät myöskään vaikuta heille tulevaisuudessa käsiteltäväksi tulevien asioiden määrään, joten he ovat suhteessa niihin myös taloudellisesti riippumattomia.²⁶³ Välimiesten puolueettomuudesta ja riippumattomuudesta on sen sijaan esitetty kirjallisuudessa hyvin kriittisiä näkemyksiä. Turunen on jopa katsonut jo välimiesmenettelyn keskeisen lähtökohdan, jonka mukaan asianosaiset voivat itse valita riitansa ratkaisevat välimiehet, johtavan

²⁶⁰ Ilmaisuihin ”tehtävässään” otettiin säännökseen lakivaliokunnan mietinnön (LaVM 4 – HE 202/1991) johdosta. Mietinnössä kiinnitettiin huomiota siihen, että esimerkiksi työehtosopimusallalla välimieheksi on haettu saada liittojen johtohenkilöitä, joita ei varsinaisesti voida pitää lähtökohtaisen puolueettomina, mutta jotka sopivat asiantuntemuksensa puolesta hyvin välimieheiksi. Lisäystä on kritisoitu tarpeettomana ja epäonnistuneena, sillä riippumattomuutta on arvioitava kokonaisuutena. Ks. esimerkiksi Ståhlberg 1996, s. 451.

²⁶¹ HE 202/1991, s. 14.

²⁶² Näin todettiin ratkaisussa HHO 9.4.2013 1067. Ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönti voi kuitenkin johtaa välimiehelle syntyvään korvausvelvollisuuteen, mikäli hänet katsotaan esteelliseksi ja välitystuomio kumotaan. Näin tapahtui aiemmin selostetussa ratkaisussa KKO 2005:14.

²⁶³ HE 109/1999, s. 6. Tarkoitan tässä riippumattomuuden ja puolueettomuuden näkökulmaa: tuomareilla ei ainakaan ole mitään tarvetta miellyttää kumpakaan asianosaisista saadakseen uusia riitoja ratkaistavakseen. Luonnollisesti tuomarin ratkaisutoiminnan heikko laatu tai virheellisyys voi johtaa seurauksiin ja sanktioihin.

välttämättä siihen, että välimiesten on mahdotonta olla puolueettomia ja riippumattomia.²⁶⁴ Turunen on esittänyt, että toisen asianosaisen nimeämä välimies ei voi olla puolueeton, vaan koska välimiestehtävät ovat hyvin haluttuja ja niistä maksettavat palkkiot huomattavia, ajaisi välimies kiitollisuudesta ja jonkinlaisesta velvollisuudentunteesta johtuen kyseisen asianosaisen näkökantaa.²⁶⁵ Myöskään muulla tavoin valittujen - esimerkiksi jonkin instituutin nimeämien - välimiesten ei voitaisi katsoa olevan riippumattomia, koska heidän ”tulevaisuutensa välimiehenä” riippuu siitä, että heidän päätöksensä miellyttävät alan suuria vakiotomijoita. Näkemys tarjoaa melko raadollisen kuvan suomalaisen lakimieskunnan etiikasta, sillä valtaosa välimiehinä toimivista henkilöistä on juristeja, vieläpä meritoituneita ja ammattitaitoiseksi katsottuja. Näkemystä on pidettävä, sinänsä inhimillisestä lähtökohdastaan huolimatta, turhan synkkänä. Kuten aiemmin on tuotu esiin, välimiesten on todettu melko herkästi, ikään kuin varmuuden vuoksi eroavan esteellisyysväitteen johdosta.²⁶⁶ Lisäksi vähäisestä välimiehen esteellisyyttä koskevasta oikeuskäytännöstä ei ole pääteltävissä ainaakaan välimiesmenettelyn asianosaisten näkevän asiaa noin ongelmallisena. Yhtenä välimiesmenettelyn vahvuutena on päinvastoin pidetty riidan ratkaisemisen luovuttamista sellaisille henkilöille, johon asianosaiset luottavat.²⁶⁷ Asian voisi myönteisemmin tulkita tarkoittavan sitä, että asianosaiset luottaisivat nimenomaan kyseisen henkilön ammattitaitoon ratkaista riita oikein. Toki se avaa oven myös sille pessimistisemmälle tulkinnalle, että asianosaiset ainakin toivoisivat nimeämänsä tuomitseman heille suotuisasti.²⁶⁸ Aivan toinen kysymys kuitenkin vielä on, toteutuuko toive käytännössä. Asiaan palataan vielä johtopäätösten yhteydessä.

VML 10 §:n mukaan välimies on asianosaisen vaatimuksesta julistettava esteelliseksi, jos hän on olisi tuomarina esteellinen asiaa käsittelemään. Esteellisyys voi säännöksen mukaan seurata myös muun sellaisen seikan johdosta, joka on omiaan antamaan perustellun aiheen epäillä välimiehen puolueettomuutta tai riippumattomuutta. Vaikka välimiehen ja tuomarin esteellisyysperusteet säännöksessä rinnastetaan, on niille välimiehen osalta annettava hyvin

²⁶⁴ Turunen 2005, s. 104.

²⁶⁵ Maltillisemmin ks. myös Ståhlberg 1996, s. 452, joka toteaa ettei ”kemiallisen puhdas puolueettomuus kuitenkaan näytä olevan poikkeuksettomana pääsääntönä lakimiestenkään kohdalla.”

²⁶⁶ Ks. edellä jakso 3.1.2 ja erityisesti alaviitteessä 59 esitetty.

²⁶⁷ Tirkkonen 1943, s. 11.

²⁶⁸ Turunen viittaa esityksessään Yhdysvalloissa tehtyyn tutkimukseen, jonka mukaan 90% asianosaisen nimeämistä välimiehistä äänestää päätöstä tehdessä kyseiselle asianosaiselle edullisella tavalla. Tunteamatta tarkemmin tutkimuksen sisältöä ja yhdysvaltalaisista kulttuuria esimerkiksi sen osalta, ovatko välimiehet useammin jotain muita asiantuntijoita kuin juristeja, ei tässä ryhdytä arvioimaan tutkimuksen relevanssia suomalaisessa välimiesmenettelyssä.

erilainen merkitys. Välimiesmenettelyssä keskeistä on asianosaisten päätösvalan kunnioittaminen.²⁶⁹ Keskeisin ero onkin se, että siinä missä tuomarin esteellisyysperusteet ovat pakottavia, välimiesten esteellisyys on dispositiivista ja väitteenvaraista. Asianosaiset voivat siis halutessaan antaa esteelliseksi tietämänsä välimiehen ratkaista riidan.

OK 13 luvussa säädetyt tuomarin esteellisyysperusteet liittyvät lähinnä tuomarin itsensä tai hänelle läheiseksi katsottavan henkilön liittymiseen käsiteltävään asiaan. Luvussa kuvatut tilanteet ovat melko selkeitä ja helppoja jo välimiehen itsensä todeta, ja lisäksi sellaisia, että ne varmasti antavat myös VML 10 §:n loppuosassa tarkoitetun perustellun aiheen epäillä välimiehen puolueettomuutta.²⁷⁰ Käytännön kannalta kiinnostavampia ovatkin nuo perustellun epäilyksen aiheuttavat seikat. Niiden perusteella välimies voitaisiin julistaa esteelliseksi sellaisenkin seikan nojalla, jolla ei saattaisi olla lainkaan merkitystä tuomarin kohdalla.²⁷¹ Arvioinnin tulee olla objektiivista, eli miltä tilanne näyttää ulkopuolisen tarkkailijan silmin ”yleisen elämäkokemuksen” perusteella.²⁷² Perustellun epäilyn saattaa hallituksen esityksen mukaan herättää esimerkiksi se, että välimies on toistuvasti ja ilman erityistä syytä toiminut välimiehenä jonkun asianosaisten riidoissa. Samoin on, jos välimiehellä ja asianosaisten edustajalla on vastavuoroisesti tapana toimia sellaisen asianosaisten nimeäminä välimiehinä, jota toinen heistä välimiesmenettelyssä edustaa. Lisäksi esteellisyyden voi muodostaa tilanne, jossa ”välimies toimii sellaisen yhteisön tai laitoksen johtoelimessä tai palveluksessa, jonka jäsenenä tai intressentinä (asianosaisena) toinen asianosainen yksin on”.²⁷³ Muun muassa viimeksi mainitusta oli kysymys ratkaisussa KKO 2001:11:

Tapauksessa oli kysymys asianajajan palkkiota koskevasta riidasta. Asianajaja Virtasen asiakkaat vaativat Suomen Asianajajaliiton sääntöjen mukaisessa välimiesmenettelyssä Virtasen palkkion alentamista. Asianajajaliiton hallitus oli sääntöjensä mukaan nimennyt kolme asianajajaa välimieheksi riitaa ratkaisemaan. Välimiesoikeus oli hylännyt vaatimukset palkkion alentamisesta. Asiakkaat nostivat moitekanteen, jossa vaativat välitystuomion kumoamista välimiesten esteellisyyden perusteella. Asiakkaat katsoivat ensinnäkin, että välimiesoikeus on jo peruslähtökohdiltaan esteellinen, koska välimiehet edustavat samaa ammattikuntaa kuin palkkioriidan vastaaja. Lisäksi tässä tapauksessa välimiehet tekisi erityisen esteelliseksi se, että kaksi kolmesta välimiehestä kuului sa-

²⁶⁹ Lindholm 2005, s. 201.

²⁷⁰ Möller 1997, s. 43 alaviite 67.

²⁷¹ HE 202/1991, s. 14. Esityksessä todetaan samalla, että aiheettomille epäilyksille ja mielivaltaisille esteistutuksille ei kuitenkaan ole syytä antaa merkitystä.

²⁷² Kurkela 1996, s. 40.

²⁷³ HE 202/1991, s. 14-15.

man kaupungin paikallisosaston hallitukseen, kuin palkkioriidan vastaaja Virtanen. He myös harjoittivat asianajotoimintaa Virtasen kanssa samassa kaupungissa. Kaikki neljä asianajajaa myös asuivat tuossa kaupungissa. Asiakkaat olivat saaneet mainitut seikat tietoonsa vasta välimiesmenettelyn jälkeen. Lisäksi asiakkaat esittivät kanteessaan esteellisyyden ilmenevän siitä, että asia on ratkaistu puolueellisesti.

Korkein oikeus viittasi aluksi Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kappaleeseen, jonka mukaan jokaisella on oikeus julkiseen oikeudenkäyntiin laillisesti perustetussa riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa. Sopimuksen tulkintakäytännössä on katsottu, että pakollisen välimiesmenettelyn on täytettävä sopimuksen edellytykset. Vapaaehtoiseen välimiesmenettelyyn ryhtyvän on kuitenkin katsottu luopuvan säännönmukaisesta tuomioistuinmenettelystä ja sen oikeusturvatakeista, eikä ihmisoikeussopimus ei siten aseta ehdottomia vaatimuksia vapaaehtoisen välimiesoikeuden kokoonpanolle. Asiakkailta olisi ollut mahdollisuus saattaa palkkioriita myös tuomioistuimen käsiteltäväksi, mutta he valitsivat Asianajajaliiton sääntöjen mukaisen välimiesmenettelyn. Kysymys oli siis vapaaehtoisesta välimiesmenettelystä. Korkein oikeus katsoi asiakkaiden näin ollen hyväksyneen, että välimiehiksi nimitetään liiton hallitukseen kuuluvia asianajajia. Moiteoikeus oli siksi menetetty niiltä osin, kuin asiakkaat vetosivat samaan asiakaskuntaan, sekä siihen, että välimiehet kuuluivat johtoelimeen yhdistyksessä, jonka jäsenenä palkkioriidan vastaaja oli.²⁷⁴

Muista väitetyistä esteellisyysperusteista asiakkaiden ei katsottu tienneen vielä menettelyn aikana. Arvioitavaksi jäi, olivatko välimiehet esteellisiä sillä perusteella, että he kuuluivat juuri sen paikallisosaston hallitukseen, jonka jäsen Virtanenkin oli, tai sillä, että he asuivat ja työskentelivät asianajajina samalla paikkakunnalla. Korkein oikeus katsoi, että kun asiakkaat olivat jo hyväksyneet sen, että välimiehet kuuluvat joka tapauksessa johtoelimeen yhdistyksessä, jossa Virtanen on jäsenenä, ei pelkästään samaan paikallisosastoon kuuluminen ilman muuta erityistä syytä anna objektiivisesti arvioituna perusteltua aihetta epäillä välimiesten puolueettomuutta. Samalla paikkakunnalla asumista ja työskentelemistä ei voida pitää tällaisena erityisenä syynä. Korkein oikeus hylkäsi kumoamiskanteen.²⁷⁵ Ratkaisu ilmen-

²⁷⁴ Ks. edellä mainittu hallituksen esityksen esimerkki esteellisyysperusteesta. Asianajajaliiton sääntöjen 36 §:n mukaan liiton hallitus voi määrätä välimiehiksi kolme omaa jäsentään, varajäsentään, tai liiton jonkin osaston hallituksen jäsentä.

²⁷⁵ Samaa lopputulokseen oli päätyntä myös käräjäoikeus. Hovioikeus (ISHO 6.5.1999 403) oli sen sijaan hyväksynyt kanteen ja katsonut välimiehet esteellisiksi. Hovioikeus ei ollut perusteluissaan kovin yksityis-

tää paitsi halua asettaa esteellisyyskynnys korkeaksi, myös vahvaa luottamusta Suomen asianajajakunnan eettisyyteen. On kuitenkin todettava, että etenkin saman paikallisosaston hallitukseen kuulumisen huomioiden, myöskään esteellisyys kädellä oloon päätyvää ratkaisua ei voitaisi pitää aivan perusteettomana.²⁷⁶

Korkein oikeus totesi vielä ratkaisunsa lopuksi, ettei tuomioistuimessa voida ottaa kantaa siihen, ilmentääkö välitystuomion lopputulos välimiesten puolueellisuutta. Se edellyttäisi ai-neellisoikeudellisen ratkaisun kokonaisvaltaista tutkimista, mikä ei kuulu tuomioistuimen toimivaltaan. Esteellisyydessä on kysymys sellaisesta yksilöitävissä olevasta olosuhteesta, jonka voidaan perustellusti katsoa vaarantavan välimiehen puolueettomuuden käsittellä asiaa. Tällaisen olosuhteen olemassaoloa ei voida päätellä jälkikäteen sen perusteella, miten välimiesoikeus on asian ratkaissut. Kirjallisuudessa on kuitenkin katsottu, että välimiehen aiemmalla käyttäytymisellä välimiestehtävissään voi sen sijaan olla merkitystä arvioitaessa toistuvien toimeksiantojen merkitystä esteellisyysperusteena.²⁷⁷

Ratkaisussa HHO 10.10.1997 3650 oli kysymys välimiehen riidan asianosaiselle muissa asioissa suorittamista asiantuntijatoimeksiannoista:

Tapauksessa oli kysymys osakekaupasta. Virtaset olivat myyneet kolmen omistamansa rakennus-yhtiön osakkeet Rakennus Oy:lle. Kauppakirjaan sisältyi välityssopimus. Kaupan tultua riitaiseksi, Virtaset käynnistivät välimiesmenettelyn. Molemmat osapuolet nimesivät yhden välimiehen, jotka yhdessä nimesivät oikeustieteen Professori X:n välimiesoikeuden puheenjohtajaksi. Välimiesmenettelyn alkaessa Rakennus Oy:n osakekannan omisti Pankki A, joka esitti pyynnön saada esiintyä asiassa väliintulijana, koska asia koski myös sen oikeutta. Välimies hyväksyi pyynnön. Välimiesmenettelyn aikana Pankki A luovutti pankkitoimintansa Pankki B:lle. Myös Pankki B esitti pyynnön väliintulijana esiintymisestä, mikä myös hyväksyttiin. Välimiesmenettelyssä olivat tämän jälkeen väliintulijoina siis sekä Pankki B, että edelleen aiemman asemansa vuoksi Pankki A. Välimies antoi välitystuomion, jossa se hylkäsi Virtasten kanteen, ja velvoitti heidät maksamaan Rakennus Oy:lle huomattavat korvaukset, sekä lisäksi korvaamaan Rakennus Oy:n, Pankki A:n ja Pankki B:n oikeudenkäyntikulut. Virtaset saivat välitystuomion julistamisen jälkeen tietää, että Professori X on ennen välimiesmenettelyä, sekä sen aikana konsulttitoimeksiantoina antanut oikeustieteellisiä asiantuntijalausuntoja Rakennus Oy:lle, Pankki A:lle ja Pankki B:lle, sekä näiden tytäryhtiöille.

kohtainen, mutta katsoi välimiesten kuulumisen samaan paikallisosastoon hallitukseen Virtasen kanssa ”välimiesmenettelystä annetun lain ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen säännöksistä” ilmenevien periaatteiden vastaiseksi. Moiteoikeuden säilymistä ei alemmissa oikeusasteissa käsitelty lainkaan.

²⁷⁶ Ratkaisusta ja sen kritiikistä tarkemmin ks. Santtu Turusen kommentaari teoksessa KKO:n ratkaisut kommenttein 1/2001.

²⁷⁷ Koulu 2007, s. 171 alaviite 425 ja siinä viitattu kirjallisuus.

Virtaset vaativat nostamassaan moitekanteessa, että Professori X on näiden toimeksiantojen vuoksi ollut esteellinen, ja välitystuomio on siksi kumottava VML 41 § 1 mom. 3-kohdan perusteella.

Professori X kertoi asemansa johdosta antavansa runsaasti oikeudellisia asiantuntijalausuntoja muun muassa kaikille pankkiryhmittymille ja niihin kuuluville rahoitusyhtiöille, sekä niiden asiakkaille, jotka olivat olleet myös niiden vastapuolina esimerkiksi oikeudenkäynneissä. Välimiesmenettelyä edeltäneiden kymmenen vuoden aikana hän oli antanut yhden lausunnon Rakennus Oy:lle, kaksi Pankki A:lle, yhdeksän Pankki B:lle, sekä yhteensä seitsemän lausuntoa näiden tytäryhtiöille. Välimiesmenettelyn aikana hän oli antanut Pankki A:lle ja Pankki B:lle näiden pyynnöstä yhteisesti neljä lausuntoa, muun muassa liittyen niiden väliseen välimiesmenettelyn aikana tapahtuneen liiketoiminnan siirtoon. Professori X ei ollut ilmoittanut näistä lausunnoista Virtasille välimiesmenettelyn aikana tai sen jälkeen.

Hovioikeus viittasi ratkaisussaan edellä mainittuihin hallituksen esityksen näkökohtiin, sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklaan. Artiklan tulkintakäytännöstä objektiivisen puolueettomuuden arvioinnin suhteen hovioikeus mainitsi Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisun, jossa todettiin, että ”oikeuden ei pidä vain toteutua, vaan sen pitää myös näyttää toteutuvan niin selvästi, ettei sen toteutumisesta synny mitään epäilyjä”.²⁷⁸ Hovioikeus katsoi, että vaikka vapaaehtoiseen välimiesmenettelyyn sitoutuminen merkitsee luopumista tietyistä 6 artiklan turvaamista oikeuksista, luopuminen ei ulotu niihin oikeuksiin, joissa on kysymys välimieheltä edellytettävästä puolueettomuudesta ja riippumattomuudesta.²⁷⁹ Välimiehen esteellisyyden arvioinnissa oli näin ollen otettava huomioon 6 artikla ja sen tuomarin esteellisyyttä koskeva oikeuskäytäntö. Hovioikeus totesi, että Professori X:n välimiesmenettelyn aikana antamat lausunnot eivät sinänsä koskeneet menettelyn kohteena ollutta riitaa. Esteellisyyttä ei voida kuitenkaan arvioida niin rajoitetusti, että vain samaan asiaan liittyvillä toimeksiantoilla olisi merkitystä. Jo ennen välimiesmenettelyä annetut lukuisat ja toistuvat lausunnot antoivat hovioikeuden mukaan aiheutta perusteltuun epäilyyn välimiehen esteellisyydestä. Olennaisinta oli kuitenkin se, että lausuntoja oli annettu myös välimiesmenettelyn aikana, ja niistä saatu rahallinen korvaus oli huomattavan suuri. Näillä

²⁷⁸ Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisu Delcourt v. Belgia 17.1.1970.

²⁷⁹ Vrt. edellä käsitelty KKO 2001:11, jossa oli tältä osin kyse siitä, oliko asianosaisilla oikeutta vaatia kumoamista sillä perusteella, etteivät asianajajat ylipäänsä voisi toimia välimiehinä ammattikuntansa palkkioita koskevissa riidoissa.

perustein hovioikeus katsoi olevan kokonaisuutena perusteltua aihetta epäillä Professori X:n puolueettomuutta ja riippumattomuutta, joten välitystuomio oli kumottava.²⁸⁰

Käräjäoikeus ei ollut katsonut Professori X:ää esteelliseksi. Se kiinnitti huomiota siihen, että lausuntojen aiheet olivat liittyneet hänen erikoisalaansa oikeustieteen professorina, ja ne olivat luonteeltaan juridisia asiantuntijalausuntoja, jotka eivät liittyneet välimiesmenettelyn riitakysymykseen. Käräjäoikeuden mukaan on yleisesti tiedossa, että professoreilta pyydetään tällaisia asiantuntijalausuntoja. Käräjäoikeuden mukaan siitä huolimatta, että tämä voi antaa Virtasille aiheen katsoa välimiehen puolueettomuuden vaarantuneen, ei objektiivisesti arvostellen ollut perusteltua aihetta epäillä Professori X:n puolueettomuutta toimessaan välimiehenä. Käräjäoikeuden ottamaa tulkintaa esteellisyysperusteen soveltamisesta on pidettävä liian tiukkana. Toimeksiantojen suuren määrän, niiden jatkumisen välimiesmenettelyn aikana sekä niistä maksettujen huomattavien rahallisten korvausten voidaan hovioikeuden toteamalla tavoin ehdottomasti katsoa luovan perustellun epäilyn välimiehen esteellisyydestä objektiivisesti arvioiden, eikä pelkästään asianosaisen subjektiivisesta näkökulmasta.

Ratkaisussa HHO 14.2008 341 kantaja vaati välimiehen julistamista esteelliseksi sillä perusteella, että sekä välimies että asianosaisen vastapuolen asiamies Korhonen olivat Arvopaperilautakunnan jäseniä. Kantajan mukaan merkittävää oli, että Arvopaperilautakunta on arvovaltainen elin, jossa on hyvin vähän jäseniä (ensin viisi, sittemmin kahdeksan), ja sen jäsenyys on yhteiskunnallisesti merkittävä luottamustoimi. Välimies ja Korhonen olivat olleet lautakunnan jäseniä sen perustamisesta asti, välitystuomion antohetkellä kolmisen vuotta. Tämä yhteys aiheutti kantajan mukaan perustellun epäilyn välimiehen puolueellisuudesta ja riippumattomuudesta. Käräjäoikeus totesi ensin, ettei välimiehen ja Korhosen välillä ollut mitään taloudellisia suhteita tai toimeksiantoja toisiltaan, eivätkä he muutenkaan esitetyn näytön valossa olleet keskenään edes tuttavvia lautakunnan ulkopuolella. Lautakunnan kokouksiin osallistuminen on sellainen lyhytaikainen ammatillinen tapaaminen, joka ei voitu katsoa aiheuttavan esteellisyyttä. Kanne hylättiin. Hovioikeus hyväksyi käräjäoikeuden ratkaisun kokonaisuudessaan.

²⁸⁰ Samoihin seikkoihin kiinnitti huomiota myös korkein oikeus ratkaisussa KKO 2005:14, jossa se katsoi, että Professori X oli velvollinen korvaamaan Virtasille välitystuomion kumoamisesta aiheutuneet vahingot.

Lain esitöiden ja ihmisoikeussopimuksen ohella varteenotettavan lähteen esteellisyyden arvioinnille voivat tarjota IBA:n esteellisyyttä kansainvälisessä välimiesmenettelyssä koskevat ohjeet.²⁸¹ IBA:n asettama työryhmä tutki ohjeita laatiessaan kansallisia lakeja, oikeuskäytäntöä, välimiesmenettelysääntöjä ja kansainvälisiä käytäntöjä, sekä kiinnitti huomiota muun muassa johtavien välitysinstituuttien, yhtiölakimiesten ja muiden välimiesmenettelyihin osallistuvien tahojen näkemyksiin.²⁸² Ohjeiden arvokkaimmaksi osuudeksi on katsottu sen sisältämät kolme listaa: vihreä, oranssi ja punainen lista. Listat sisältävät esimerkkejä erilaista käytännössä esiintyvistä soveltamistilanteista esteellisyyden asteen mukaan jaoteltuna. Vihreän listan seikat eivät objektiivisesti katsoen aiheuta perusteltua epäilyä esteellisyydestä, eikä välimiehen ole niistä tarpeen asianosaisille ilmoittaa. Punainen lista sisältää tilanteita, jotka ehdottomasti aiheuttavat esteellisyyden. Osa niistä on kuitenkin katsottu sellaisiksi, että asianosainen voi ne halutessaan hyväksyä. Oranssi lista sijoittuu näiden väliin, ja sen sisältämät tulkinnanvaraiset seikat saattavat kulloinkin käsillä olevan tapauksen olosuhteista riippuen synnyttää perustellun epäilyn. Listat eivät luonnollisesti ole tyhjentäviä, mutta ne ovat varsin laajoja ja seikkaperäisiä. Esimerkiksi oranssi lista jakautuu viiteen osaan ja yhteensä 23 esimerkkitalanteeseen.²⁸³ IBA:n ohjeiden arvoa nostaa myös se, että ne on laadittu nimenomaan välimiesmenettelyn kontekstia varten. Ohjeiden onkin katsottu voivan tarjota johtoa esteellisyyden tulkinnalle myös puhtaasti kotimaisessa arvioinnissa.²⁸⁴

Oikeuskäytännössä omaksuttu esteellisyysperusteen soveltamiskynnys on muiden moiteperusteiden tapaan korkea, mikä onkin perusteltua. Arvioinnissa on pidettävä mielessä, että Suomen kokoisessa maassa oikeustieteellisten asiantuntijoiden piiri on varsin pieni. On väistämätöntä, että etenkin alan kärkinimet ovat erilaisista yhteyksistä enemmän tai vähemmän tuttuja paitsi toisilleen, myös oman erikoisalansa vakiotoimijoille. Tämän voidaan katsoa vaarantavan välimiesten puolueettomuuden ja riippumattomuuden vain erityisistä syistä, kuten ratkaisusta HHO 10.10.1997 3650 mielestäni onnistuneesti ilmenee.²⁸⁵

²⁸¹ Vuonna 1947 perustettu International Bar Association (IBA) on johtava kansainvälinen asianajajien järjestö. Sen jäseniin kuuluu yli 190 kansallista asianajajaliittoa n. 160:ssä valtiossa ympäri maailman.

²⁸² Lindholm 2005, s. 205.

²⁸³ Ibid.

²⁸⁴ Koulu & Turunen 2017, s. 1313.

²⁸⁵ Välitystuomion kumoamiselta olisi mielestäni voitu välittyä kenties jo silloin, jos välimies olisi kieltäytynyt asiantuntijatoimeksiannoista edes välimiesmenettelyn aikana.

5.4 Asianosaisella ei riittävää tilaisuutta asiansa ajamiseen (VML 41 § 1 mom. 4-k)

Välitystuomio voidaan asianosaisen kanteesta kumota, jos välimiehet eivät ole varanneet asianosaiselle tarpeellista tilaisuutta asiansa ajamiseen.

Neljäs ja viimeinen moiteperuste sanktioi VML 22 §:ssä säädetyn pakottavan kontradiktori-sen periaatteen ilmentymän, jonka mukaan asianosaisille on varattava tarpeellinen tilaisuus ajaa asiaansa. Sen on katsottu olevan moiteperusteista ainakin teoriassa laajin ja tehokkain. Säännöstä onkin kutsuttu kirjallisuudessa yleiseksi moiteperusteeksi ja menettelylliseksi yleislausekkeeksi, joka kattaa alleen kaikki välimiesmenettelyssä tapahtuneet menettelylliset virheet.²⁸⁶ Hovioikeuskäytännöstä voidaankin havaita, että 4-kohdan moiteperuste on ollut kumoamiskanteissa yleinen, ja siihen on vedottu monin erilaisin perustein – menestyssekkäästi tosin vain harvoin. Raskas kontradiktori-sen periaatteen rikkominen voi toimia myös mitättömyysperusteena.

Riittävän asianajomahdollisuuden puuttumisen liittyy muista pätemättömyysperusteista poiketen kysymys syy-yhteydestä. Jos välitystuomio julistetaan pätemättömäksi esimerkiksi välimiehen esteellisyyden tai välimiesoikeuden puuttuvan tai ylitetyn toimivallan perusteella, ei välitystuomion sisällöllä ole merkitystä.²⁸⁷ Myös välitystuomion sisältöön tai muotoon liittyvät mitättömyys- ja kumoamisperusteet ovat tältä osin ongelmattomia: jos välitystuomio on sekava tai epätäydellinen, oikeusjärjestyksen perusteiden vastainen, tai siitä puuttuvat välimiesten allekirjoitukset, on välitystuomio pätemätön riippumatta virheen merkityksestä lopputulokseen. Riittävän asianajomahdollisuuden puuttumisen osalta voidaan kuitenkin kysyä, edellyttääkö välitystuomion kumoaminen sitä, että asianosaiselle annettu riittävä asianajomahdollisuus olisi johtanut tai voinut johtaa toisenlaiseen lopputulokseen. VML 22 §:ssä säädetty velvollisuus on sinänsä ehdoton, kenties koko VML:n kaikkein perustavin ja merkittävin. Kurkela on katsonut, että mikäli riittävää tilaisuutta asian ajamiseen ei ole varattu, on välitystuomio kumottava riippumatta siitä, voidaanko tällä menettelyllisellä virheellä katsoa olleen vaikutusta välitystuomion materiaaliseen lopputulokseen. Tällaista spekulaatiota ei tarvitse tuomioistuimessa edes suorittaa.²⁸⁸ Tähän tulkintaan viittaa myös lain

²⁸⁶ Koulu 2007, s. 118. Samoin Kurkela 1996, s. 137.

²⁸⁷ Tästä on kuitenkin pidettävä erillään kysymys siitä, onko virhe riittävän merkityksellinen, jotta välitystuomion kumoamiseen on aihetta. Ks. esimerkiksi edellä selostettu HHO 12.6.2009 1524, jonka mukaan välimiehen sinänsä virheellinen asettaminen, joka ei kuitenkaan vaarantanut asianosaisen oikeusturvaa, ei ollut sellainen merkittävä virhe, jonka perusteella välitystuomio olisi kumottava.

²⁸⁸ Kurkela 1996, s. 137.

sanamuoto. Toisaalta syy-yhteyden vaatiminen palvelisi osaltaan välitystuomion pysyvyyden periaatetta, sillä moitekantajan näyttövelvollisuus kasvaisi, ja siten kumoamiskynnys mahdollisesti nousisi. Tällä myös vältettäisiin se, että lopputuloksen kannalta merkitykselliset virheet johtaisivat välitystuomion kumoamiseen. Koulu on katsonut, että syy-yhteyden vaatimus on niin vahva prosessioikeudellinen periaate, ettei sitä ole syytä välimiesmenettelyssäkään hylätä.²⁸⁹ Ruotsin välimiesmenettelylaissa syy-yhteyttä edellytetään.²⁹⁰ Mielestäni kysymyksen voisi kuitenkin parhaiten jäsentää siten, että syy-yhteys nähdään yhtenä osana sitä raskautta ja olennaisuutta, jota välitystuomion kumoamiseen johtavalta virheeltä edellytetään. Itsenäisenä perusteena tai edellytyksenä sen arvioiminen ei liene tarpeen.

Tyypillisesti riittävän asianajomahdollisuuden puuttuminen aiheutuu siitä, että välitystuomio perustuu väittämistäkan vastaisesti johonkin sellaiseen seikkaan, johon ei välimiesmenettelyn aikana ole vedottu. Tällöin vastapuolella ei ole ollut tilaisuutta lausua tästä seikasta. Ratkaisua HHO 26.6.2003 1942 käsiteltiin jaksossa 5.1 käräjäoikeuden käsittelemän välimiehen toimivallan ylityksen osalta.²⁹¹ Hovioikeus sen sijaan arvioi kysymystä asianajomahdollisuuden puuttumisen kannalta. Tapauksessa välimies tuomitsi myötävaikutusvelvollisuuden vanhentuneeksi, vaikka kumpikaan osapuoli ei nimenomaisesti esittänyt vanhentumisväitettä. Asunto Oy katsoi, ettei sillä tämän seurauksena ollut riittävää tilaisuutta asiansa ajamiseen. Käräjäoikeus oli katsonut, että Virtasen lausumissa mainittu velvollisuuden ”päättymisen” voitiin tulkita vetoamiseksi vanhentumiseen, vaikka yleiseen vanhenemisaikaan perustuvaa vanhentumista ei oltu kertaakaan nimenomaisesti mainittu. Hovioikeus sitä vastoin totesi, että Virtanen ei ollut välimiesmenettelyn aikana tehnyt *selvää ja yksiselitteistä väitettä* vanhentumisesta. Hovioikeus katsoi Virtasen kiistämisen perustuvan keskeisesti siihen, että tontin rakennusoikeus oli jo aiemmin käytetty loppuun, eikä myötävaikutusvelvollisuuden vanhentumiseen. Asunto Oy:n ei hovioikeuden mukaan voitu katsoa ymmärtäneen, että Virtasen lausumien tarkoitus olisi vedota juuri velvollisuuden vanhentumiseen, tai että välimies tulisi asian näin tulkitsemaan. Vanhentumista koskeva ratkaisu tuli siis Asunto Oy:lle *yllätyksenä*. Välimies ei ollut käyttänyt kyselyoikeuttaan sen varmistamiseksi, tarikoittiko Virtanen vedota vanhentumiseen. Hovioikeus katsoi, että välimiehen olisi, päätettyään omatoimisesti tulkita Virtasen väitteiden koskevan vanhenemista, vähintäänkin tullut

²⁸⁹ Koulu 2007, s. 146, jossa esitetään lievennettyä syy-yhteyden vaatimusta yhdistettynä käännettyyn todistustaakkaan, jossa kantajan tarvitsee osoittaa vain, ettei hänellä ollut tilaisuutta asiansa ajamiseen. Vastapuoli voisi kuitenkin puolustautua näyttämällä, ettei todennäköistäkään syy-yhteyttä ole.

²⁹⁰ Heuman 2003, s. 596-597.

²⁹¹ Tapauksen taustatietoja ei toisteta tässä, katso s. 58.

varata Asunto Oy:lle tilaisuus lausua tästä keskeisestä kysymyksestä. Koska näin ei ollut tapahtunut, hovioikeus totesi, ettei Asunto Oy:lle oltu varattu riittävää tilaisuutta asiansa ajamiseen, ja kumosi välitystuomion VML 41 § 1 mom. 4-kohdan perusteella.

Hovioikeus kiinnitti ratkaisussaan huomiota myös siihen, että Virtasta oli välimiesmenettelyssä avustanut sekä oikeustieteen tohtori, että asianajaja. Huomautuksella ilmeisesti tarkoitetaan sitä, että Virtasta avustaneiden ammattitaitoisten asiantuntijoiden olisi pitänyt ymmärtää nimenomaisesti vedota vanhentumiseen. Herää kysymys, olisiko väittämistaakan noudattamiselta vaadittavaa, hovioikeuden tulkinnan mukaan varsin korkeaa tasoa sitten voitu alentaa, jos Virtanen olisi esimerkiksi edustanut itseään tai hänen avustuksensa välimiesmenettelyn aikana olisi muuten ollut vähemmän ammattitaitoista. Vaikka tällaisen seikan huomioiminen periaatteessa olisikin ainakin heikosta asianajosta kärsivän asianosaisen oikeusturvan kannalta perusteltua, ei sille pidä mielestäni antaa merkitystä väittämistaakan arvioinnissa. Riittävää tilaisuuden saamista on arvioitava objektiivisesti. Merkitystä ei ole sillä, miten väitetystä virheestä kärsivä asianosainen asian subjektiivisesti kokee.²⁹² Välimiesmenettelyssä on lähdettävä siitä, että molempien osapuolten edustus on asiantuntevaa ja riittävää, ja riski sen mahdollisesti heikosta tasosta on asianosaisella itsellään. Tuomioistuimelle ei kuulu asianajon tason arvioiminen, vaan merkityksellistä on siihen riittävän tilaisuuden varaaminen objektiivisesta näkökulmasta tarkasteltuna. Asianosaisen sosiaalis-taloudellinen asema verrattuna vastapuoleen voidaan kuitenkin huomioida arvioitaessa sitä, onko välityssopimus kyseisessä yksittäistapauksessa tapauksessa kohtuullinen tai pätevä.²⁹³

Ratkaisua on pidetty liian ankarana väittämistaakan suhteen. Hemmon mukaan se, että Virtasen lausumissa oli viitattu ajan kulumiseen ja yksilöity yli 10 vuoden ajanjakso, sisältää ajan kulumiseen vetoamisen oikeustosisekkana. Näin ollen vastapuolen on, vanhentuminen-termin ja säännösviittauksen puuttumisesta huolimatta, tullut ymmärtää ajan kulumisen olevan osa Virtasen puolustautumista, ja hänellä olisi katsottava ollut tilaisuus tästä lausua. Vanhentuminen-termin käyttö ja säännösviittaus eivät Hemmon mukaan olleet jura novit curia -periaatteen mukaan tarpeen, vaan välimiesoikeus voi tulkita niitä tarkoitetun.²⁹⁴ Toisaalta oikeustosisekkaan vetoamisesta on kirjallisuudessa esitetty, että asianosaisen esityksestä tulee niin *selvästi ilmetä* hänen tarkoituksensa vedota seikkaan vaatimuksensa välittömänä perusteena, eli oikeustosisekkana, ettei hänen vastapuolelleen jää asiasta epäselvyyttä.

²⁹² Koulu 2007, s. 142. Näin myös Kurkela 1996, s. 62.

²⁹³ Koulu 2007, s. 145.

²⁹⁴ Hemmo 2008, s. 1069.

Vetoamiseksi ei riitä, että asianosainen vain ohimennen mainitsee seikasta, tai että sen olemassaolo ilmenee oikeudenkäyntiaineistosta.²⁹⁵ Virtasen lausumista saa mielestäni sen kuvan, että ”yli 10 vuoden aika” oli lähinnä toteamuksenomainen luonnehdinta, joka sattui olemaan lähellä kulunutta ajanjaksoa: rakennusprojektista, johon Virtanen katsoi velvollisuutensa päättäneen, oli aikaa 12 vuotta. Ainakaan niistä ei *selvästi* ilmene tarkoitus vedota juuri 10 vuoden vanhentumisajan kulumiseen vaatimuksensa välittömänä perusteena, eikä hänen vastapuolensakaan asiaa käsittänyt. Tässä valossa hovioikeuden ratkaisu vastaa väittämistäakalle kirjallisuudessa vallitsevana kantana asetettua korkeaa vaatimustasoa.

Toisaalta tulkintalinja vaikuttaa turhan tiukalta, kun sitä vertaa myöhempään korkeimman oikeuden kiistanalaiseen ratkaisuun KKO 2008:77:

Suomalaisen Urheilu Oy:n ja itävaltalainen Myyjä Oy:n välillä oli jakelusopimukseksi nimetty jälleenmyyntisopimus, jonka mukaan Myyjä Oy myi ja markkinoi Itävallassa Urheilu Oy:n tuotteita. Urheilu Oy oli irtisanonut vuonna 1998 tehdyn sopimuksen päättymään vuoden 2002 lopussa. Sopimuksen 10.5 kohtaan sisältyi ehto, jonka mukaan sopimuksen irtisanomisesta ei makseta hyvitystä vastapuolelle. Myyjä Oy nosti välimiesmenettelyssä kanteen, jossa se vaati noin kahden miljoonan euron hyvitystä sopimuksen irtisanomisesta. Vaatimuksen perusteena Myyjä Oy vetosi siihen, että hyvityksen poissulkeva ehto oli suomalaisen kauppaedustajista ja myyntimiehistä annetun lain 28 §:n analogisen soveltamisen, sekä Itävallan kauppaedustajalain hyvitysoikeutta koskevien säännösten perusteella pätemätön. Myyjä Oy katsoi, että sillä on oikeus hyvitykseen siitä markkinointityöstä ja Urheilu Oy:lle luomastaan goodwillistä, joka sopimuksen päättymisen myötä jäi Urheilu Oy:n hyödyksi. Lisäksi hyvitykseen kohtuulliseen määrään liittyen mainittiin osapuolten välinen pitkä liikesuhde, sekä Myyjä Oy:n hyvät saavutukset myynnissä. Myyjä Oy myös kertoi sille koituneista tappioista, jotka olivat seurausta Urheilu Oy:n toimitus- ja laatuongelmista.

Urheilu Oy kiisti kaikki kannevaatimukset ensinnäkin siksi, ettei oikeutta hyvitykseen sopimuksen 10.5 kohdan mukaan ollut. Jälleenmyyntiä koskeva sopimus ei ollut tyypiltään kauppaedustajasopimus, joten siihen ei voitu soveltaa Suomen tai Itävallan kauppaedustajista annettuja lakeja. Sopimuksen 10.5 kohdan ehto oli siis pätevä. Lisäksi hyvityksen määrän osalta todettiin, että Urheilu Oy:n tuotteiden maine oli kärsinyt Myyjä Oy:n lopetettua jo sopimussuhteen aikana markkinointiin ja myynnin jälkeisiin palveluihin panostamisen. Urheilu Oy oli myös maksanut sopimuksen kesto aikana markkinointitukea, jolla oli katettu goodwillin lisäämisestä aiheutuneet kulut. Hyvitys saattoi vedottujen lainkohtien perusteella joka tapauksessa tulla maksettavaksi vain, jos ja siinä

²⁹⁵ Virolainen 2007, s. 572 ja 579. Virolaisen mukaan vetoaminen on vaatimuksen kaltainen prosessitoimi, jolla asianosainen *joko nimenomaisesti pyytää, tai josta selvästi ilmenee*, että asianosainen tarkoittaa seikan asettamista vaatimuksensa perusteeksi. Näin myös Peltonen 2007, s. 431, jossa todetaan, että vetoamisen tulee tapahtua ”selkeästi ja ilman tulkintavaikeuksia”.

määrin kuin sitä voitiin pitää kohtuullisena. Urheilu Oy katsoi esittämänsä seikat huomioiden, ettei minkään suuruisen hyvityksen maksaminen olisi tapauksessa kohtuullista.

Välimiehet sovelsivat ratkaisussaan kaikilta osin Suomen lakia. He totesivat, ettei kauppaedustajista ja myyntimiehistä annetun lain 28 §:n hyvityssäännöksen soveltamiselle ollut perusteita, joten sopimuksen 10.5 kohta oli lähtökohtaisesti pätevä ja sitova. Välimiehet kuitenkin katsoivat, että ehdon täysimääräinen soveltaminen johtaisi tapauksessa kohtuuttomaan tilanteeseen, jos Myyjä Oy ei saisi minkäänlaista korvausta. Välimiehet katsoivat korkeimman oikeuden ratkaisukäytännöstä (KKO 1990:148 ja 1992:12) ilmenevän, että pätemättömyyttä koskevan vaatimuksen voidaan katsoa toissijaisesti sisältävän myös vetoamisen kohtuuttomuuteen, jos vaatimuksen tueksi on esitetty myös kohtuuttomuutta koskevia näkökohtia. Välimiehet siis tulkitsivat ja kohtuullistivat sopimusehtoa OikTL 36 §:n perusteella siten, että Urheilu Oy tuomittiin maksamaan Myyjä Oy:lle noin miljoonan euron suuruinen hyvitys, joka vastasi Urheilu Oy:n toimitus- ja laatuongelmista Myyjä Oy:lle aiheutunutta vahinkoa.²⁹⁶ Välimiehet eivät ennen ratkaisuaan varanneet Urheilu Oy:lle tilaisuutta lausua OikTL 36 §:n soveltamisesta.

Urheilu Oy nosti moitekanteen, jossa se vaati välitystuomion kumoamista VML 41 § 1 mom. 1-kohdan toimivallan ylityksen, sekä 4-kohdan tarpeellisen asianajomahdollisuuden puuttumisen perusteella. Sopimusehdon kohtuuttomuus oli asetettu välitystuomion perusteeksi, vaikka Myyjä Oy ei ollut siihen missään vaiheessa vedonnut, eikä Urheilu Oy siksi voinut siitä lausua.

Käräjäoikeus ja hovioikeus katsoivat molempia moiteperusteita rikotun, ja kumosivat välitystuomion. Korkein oikeus sen sijaan näki asian toisin. Se katsoi ensinnäkin toimivallan ylityksen osalta, että Myyjä Oy on kanteessaan vaatinut rahallista hyvitystä. Vaatimuksen tueksi se oli vedonnut edellä kuvatulla tavalla mm. tuotteiden laatuongelmiin. Lisäksi korkein oikeus katsoi välimiesten tavoin, että ratkaisu voidaan jossain tilanteissa perustaa OikTL 36 §:ään, vaikka sitä ei olisi nimenomaisesti vaadittu tai kohtuuttomuuteen vedottu. Tämä on mahdollista esimerkiksi silloin, kun sopimuksen pätemättömyyttä on perusteltu sellaisilla seikoilla, jotka voisivat myös muodostaa sovitteluperusteen. Näin korkein oikeus katsoi, että tuomitessaan mainittuja vahinkoja vastaavan hyvityksen, välimiehet eivät ole tuominneet muuta kuin oli vaadittu, eikä tuomiota perustettu seikkaan johon ei vedottu, joten välimiesten voida katsoa ylittäneen toimivaltaansa VML 41 § 1 mom. 1-kohdan mukaan.

²⁹⁶ OikTL 36 § on niin kutsuttu yleinen kohtuullistamissäännös: ”Jos oikeustoimen ehto on kohtuuton tai sen soveltaminen johtaisi kohtuuttomuuteen, ehtoa voidaan joko sovitella tai jättää se huomioon ottamatta. Kohtuuttomuutta arvosteltaessa on otettava huomioon oikeustoimen koko sisältö, osapuolten asema, oikeustointa tehtäessä ja sen jälkeen vallinneet olosuhteet sekä muut seikat.”

Tarpeellisen asianajomahdollisuuden osalta korkein oikeus totesi kuten jo edellä, että Myyjä Oy on vaatinut kohtuullista hyvitystä sellaisten seikkojen nojalla, jotka voivat johtaa sopimuksen kohtuullistamiseen. Urheilu Oy on myös vastannut näihin seikkoihin, ja viitannut itsekin kohtuusnäkökohtiin lausuessaan, ettei hyvityksen maksamista voitaisi pitää kohtuullisena. Näin ollen välimiesten päätyminen ”kompromissiratkaisuun on tuskin tullut asianosaisille yllätyksenä”. Kokonaisarviointinaan korkein oikeus katsoi, ettei välimiesten menettelyn voida katsoa vaikuttaneen Urheilu Oy:n mahdollisuuteen ajaa asiaansa sillä tavoin, että välitystuomion kumoamiseen olisi perusteita. Käräjä- ja hovioikeuden tuomiot kumottiin, ja välitystuomio jäi pysyväksi.²⁹⁷

Ratkaisuun on kohdistettu kirjallisuudessa voimakasta kritiikkiä väittämistaakan sivuuttamisesta. Korkein oikeus on ensinnäkin juurikaan perustelematta hyväksynyt välimiesten esittämän tulkinnan, jonka mukaan sopimusehdon pätemättömyyttä koskevan väitteen voidaan katsoa toissijaisesti sisältävän kohtuullistamisvaatimuksen, vaikkei sitä olisi vaadittu. Tulkinta on esitetty myös kirjallisuudessa.²⁹⁸ Toisaalta sitä on sittemmin vahvasti kritisoitu, ja sen on katsottu jo kauan sitten menettäneen merkityksensä.²⁹⁹

Vaikka kohtuullistamisvaatimus katsottaisiin esitetyksi, on ratkaisu edelleen ongelmallinen. Jos kohtuullistamisvaatimus sisältyy pätemättömyysvaatimukseen, lieene vain sen perusteeksi esitettyjen seikkojen katsottava seuraavan myös kohtuullistamisvaatimuksen perusteiksi. Myyjä Oy oli perustanut sopimusehdon pätemättömyyttä koskevan vaatimuksensa ainoastaan sen lainvastaisuuteen. Välimiehet sen sijaan olivat sovitelleet ehtoa sen perusteella, että Myyjä Oy:lle oli aiheutunut tulonmenetyksiä Urheilu Oy:n laatu- ja toimitusongelmien vuoksi. Tähän ei oltu kohtuullistamisen (eli pätemättömyyden) perusteeksi vedottu. Lisäksi välimiehet tuomitsivat hyvityksen samojen laatu- ja toimitusongelmista aiheutune-

²⁹⁷ Kaksi KKO:n jäsentä oli eri mieltä. Toinen heistä päätyi hieman eri perusteluin samaan lopputulokseen enemmistön kanssa. Toinen olisi pitänyt hovioikeuden ratkaisun välitystuomion kumoamisesta voimassa.

²⁹⁸ Hemmo 2003, s. 95. Hemmo viittaa OikTL 36 §:n säätämistä koskevaan hallituksen esitykseen HE 247/1981, jossa tämä tuotiin esille. Hemmo käyttää termiä ”kevennetty väittämistaakka”. Oikeammin tässä on kuitenkin kysymys vaatimistaakasta: tuomioistuin tuomitsee jotain, mitä ei ole vaadittu. Ks. Kaisto 2007, s. 123-128, joka katsoo tietyin varauksin kevennetyn vaatimistaakan mahdolliseksi sovitteluvaatimuksen suhteen. Väittämistaakkaa sen sijaan ei voitaisi lainkaan keventää.

²⁹⁹ Waselius & Jussila 2011, s. 724. Samoin Virolainen 2007, s. 580. Virolainen huomauttaa, ettei Hemmon mainitsemaa hallituksen esityksen lausumaa otettu itse lakitekstiin, eikä siihen ollut mitään tarkoitustakaan. Lisäksi lausuma on Virolaisen mukaan menettänyt täysin tulkintamerkityksensä, jos sillä sellaista oli koskaan ollutkaan, kun väittämistaakasta otettiin nimenomaiset säännökset oikeudenkäymiskaareen vuonna 1993. Myös tulkinnan alun perin esittävien KKO:n ratkaisujen 1990:148 ja 1992:92 on katsottu menettäneen painoarvonsa samassa yhteydessä. Lisäksi KKO 1990:148:ssa arviointiin vaikutti se, että vastapuolina olivat voimavaroiltaan epätasapainoisessa asemassa olevat yksityishenkilöt ja pankki.

den tulonmenetysten perusteella. Kanteessa ne oli tuotu esiin lähinnä hyvityksen kohtuulliseen määrään liittyen sen osoittamiseksi, että Myyjä Oy:n liiketoiminnan kannattavuus oli sopimussuhteen aikana laskenut sen ponnisteluista huolimatta. Hyvitysvaatus ei kuitenkaan perustunut näihin tulonmenetyksiin, vaan goodwillistä ja markkinointityöstä saamatta jäävään hyötyyn. Näin ollen välimiehet olivat sekä kohtuullistaneet sopimusehtoa, että tuominneet hyvityksen perusteella, johon ei oltu kyseisten vaatimusten välittömäksi perusteeksi vedottu.³⁰⁰

Samat seikat tulee katsoa merkittäviksi myös riittävän asianajomahdollisuuden arvioinnissa. Urheilu Oy oli lausunut goodwillistä, markkinointityöstä ja muista sen kaltaisista seikoista ainoastaan mahdollisen korvaussumman kohtuulliseen määrään liittyen, joka on eri asia, kuin itse sopimusehdon kohtuuttomuus.³⁰¹ Korkeimman oikeuden ratkaisu perustuu keskeisesti siihen, että välitystuomion kannalta merkittävään asemaan lopulta nousseita seikkoja, eli tuotteiden laatu- ja toimitusongelmia, oli menettelyn aikana käsitelty, ja molemmat osapuolet olivat niistä lausuneet. Tämän vuoksi Urheilu Oy:n on katsottu saaneen niiden osalta ajaa asiaansa.³⁰² Kun kyseisiä seikkoja oli kuitenkin käsitelty aivan eri kontekstissa, kuin mihin ne välitystuomiossa asetettiin, ei Urheilu Oy:llä ole ollut aihetta lausua seikoista siitä näkökulmasta. Väittämistäakka edellyttää, että esille tuoduista seikoista tulee selvästi ilmetä, minkä vaatimuksen perusteeksi ne asetetaan, jotta vastapuolella on mahdollisuus niihin oikeasta näkökulmasta vastata. Näin ollen välimiesten ei voida mielestäni katsoa varanneen Urheilu Oy:lle riittävää tilaisuutta asiansa ajamiseen kontradiktorisen periaatteen edellyttämällä tavalla.

Tapauksen osalta on esitettävä myös kysymys välimiesten prosessinjohdosta. Kontradiktorisesta periaatteesta seuraa, etteivät välimiehet saa perustaa ratkaisuaan sellaiseen yllättävään oikeusohjeeseen, jota asianosaiset eivät ole havainneet. Näin on siinäkin tapauksessa, että välimiehillä olisi oikeus soveltaa kyseistä säännöstä.³⁰³ Prosessinjohdon tarkoituksena on muun muassa juuri epäselvissä tilanteissa selvittää, onko asianosaisen tarkoituksena jon-

³⁰⁰ Näin asian näki vähemmistöön jäänyt oikeusneuvos, joka ei olisi muuttanut hovioikeuden tuomiota.

³⁰¹ Virolainen 2009, s. 699.

³⁰² Hemmo 2008, 1073.

³⁰³ Peltonen 2005, s. 305. Peltonen tosin viittaa tässä pakottaviin oikeusohjeisiin, mutta sama pätee mielestäni myös indispositiivisiin säännöksiin. Niitä on paitsi määrällisesti huomattavasti enemmän, voi tulkinnan ulottaminen niihin olla muutenkin vielä yllättävämpää, kun pakottavaan lainsäädäntöön.

kin seikan mainitsemisella vedota kyseiseen seikkaan vaatimuksensa tueksi oikeustosisekana, vai pelkästään todisteena tai yleisenä taustatietona.³⁰⁴ Kirjallisuudessa on lisäksi esitetty, että välimiesten prosessinjohtoon tulisi olla välimiesmenettelyssä olla aktiivisempaa, kuin tuomioistuinprosessissa.³⁰⁵ Välimiesten on myös pyrittävä aina toimimaan siten, että riski välitystuomion pätemättömyydestä on mahdollisimman pieni.³⁰⁶ Välimiesten voidaan siis tapauksessa katsoa laiminlyöneen prosessinjohtovelvollisuutensa, kun he eivät ole ennen ratkaisun perustamista OikTL 36 §:ään käyttäneet kyselyoikeuttaan asianosaisten vaatimusten ja niiden perusteiden selventämiseksi.³⁰⁷ Kyselyoikeuden käytöllä ja aktiivisemmalla prosessinjohtolla moiteprosessi olisi kenties voitu estää. Korkein oikeus ei kuitenkaan nähnyt asiaa näin, vaan lausui vain lyhyesti, että kohtuullisuusnäkökulmia on menettelyn aikana siinä määrin käsitelty, ettei sopimusehdon kohtuullistaminen ole tullut asianosaisille yllätyksenä. Ratkaisua on toisaalta pidetty myös pääosin sisällöllisesti onnistuneena. Koulu on katsonut oikeustapauskommentissaan, että väittämis- ja vaatimistaakkaa ei tule ulottaa lainsoveltamiseen. Yllättävän lainsoveltamisen katsominen riittävän asianajomahdollisuuden puuttumiseksi vaarantaa Koulun mukaan välitystuomion pysyvyyttä siinä määrin, että siihen on suhtauduttava torjuvasti.³⁰⁸

Mitä ratkaisusta sitten voidaan päätellä? Vaikuttaa siltä, että korkein oikeus on halunnut luoda tulkinnan, jonka mukaan väittämistaakkaa ei tarvitse välimiesmenettelyssä noudattaa yhtä tiukasti, kuin tuomioistuinprosessissa. Selvää mielestäni nimittäin on, ettei väittämistaakkaa voida katsoa siinä merkityksessä noudatetun. On kuitenkin huomattava, ettei korkein oikeus silti varmastikaan ole tarkoittanut sitä, että välimiesmenettelyn prosessuaaliselle oikeudenmukaisuudelle lähtökohtaisesti asetettavaa tavoitetasoa olisi syytä laskea. Siihen liittyvien puutteiden on kuitenkin oltava todella huomattavia, jotta ne voisivat aiheuttaa välitystuomion kumoamisen.³⁰⁹ Ratkaisu siis joka tapauksessa korostaa välitystuomion pysyvyyden periaatetta verrattuna esimerkiksi prosessuaaliseen oikeudenmukaisuuteen tähtäävään kontradiktoriseen periaatteeseen.³¹⁰ Toisaalta voidaan kysyä, miten yleisesti sovellettavaksi tulkintaohjeeksi kannanotto on otettava, ja missä määrin se on sidonnainen kyseisen

³⁰⁴ Virolainen & Vuorenpää 2017, s. 201.

³⁰⁵ Esimerkiksi Havansi 2012, s. 1295, Virolainen 2009, s. 702, sekä Koulu 2007, s. 152-154, joka toteaa, että vallitsevan yleispohjoismaisen kannan mukaan välimiehiltä odotetaan tuomaria aktiivisempaa roolia niin prosessinjohtossa kuin asian selvittämisessäkin.

³⁰⁶ Koulu 2007, s. 103.

³⁰⁷ Virolainen 2009, s. 700.

³⁰⁸ Koulu 2009, s. 17.

³⁰⁹ Hemmo 2008, s. 1073.

³¹⁰ Tämän näkökannan kritiikistä ks. esimerkiksi Virolainen 2009, s. 703-704 ja Koulu 2007, s. 299.

tapauksen yksityiskohtaisiin olosuhteisiin. Edellä käsitellyssä välitystuomion kumoamiseen päätyneessä ratkaisussa HHO 26.6.2003 1942 kysymys oli koko kanteen hylkäämiseen johdaneesta vanhenemisväitteestä, kun taas KKO:n ratkaisussa ”vain” sopimuksen kohtuullistamisesta, minkä voidaan ainakin periaatteessa katsoa olevan vähemmän radikaali seuraus. Arvailun varaan kuitenkin jää, olisiko hovioikeudessa ratkaistua tapausta arvioitava nyt ennakkoratkaisun valossa toisin.

Prejudikaatti on joka tapauksessa vaikuttanut sen jälkeiseen ratkaisukäytäntöön, kuten voidaan havaita jaksossa 5.1 selostetusta ratkaisusta VHO 2.2.2012 131. Tapauksessa oli kysymys teollisuuslaitteiden kaupasta, ja niiden toiminnassa sitten ilmenneistä ongelmista.³¹¹ Käräjäoikeus totesi, että välitystuomion perustelut sisälsivät seikkoja, joihin Vesi Oy ei ollut suoraanaisesti vedonnut omien vaatimustensa perusteena. Mainittuja seikkoja oli kuitenkin tosiasiallisesti käsitelty välimiesmenettelyn aikana runsaasti. Käräjäoikeus katsoi, että asianosaisilla on tässä yhteydessä ollut mahdollisuus lausua näistä seikoista, eikä menettelyn voitu katsoa sillä tavoin vaikuttaneen Tuli Oy:n mahdollisuuteen ajaa asiaansa, että välitystuomio olisi kumottava. Käräjäoikeus totesi nimenomaisesti tulkintaansa vaikuttaneen keskeisesti sen, että se katsoi ratkaisusta KKO 2008:77 ilmenevän tulkintaohjeen, jonka mukaan väittämistaakka ei ole välimiesmenettelyssä voimassa yhtä tiukasti, kuin yleisessä tuomioistuimessa käsiteltävässä riita-asiassa.³¹² Ennakkoratkaisuun on viitattu myös ratkaisuissa HHO 9.4.2013 1067 ja HHO 2016:19, joissa molemmissa välitystuomiota vaatimukset välitystuomion hylkäämisestä hylättiin.³¹³

Mielestäni väittämistaakan keventämistä ei tulisi ottaa lähtökohdaksi välimiesmenettelyssä, vaan sen tulisi pääsääntöisesti olla voimassa kuten tuomioistuinprosessissakin. Kontradiktorinen periaate on merkittävä prosessuaalinen oikeusturvaperiaate, jonka on katsottu kuuluvan Suomen oikeusjärjestyksen perusteisiin. Lisäksi huomionarvoista on, että asianosaisilla on VML 25 §:n mukaan mahdollisuus muuttaa tai täydentää vaatimuksiaan ja niiden perusteita vielä menettelynkin aikana. Näin ollen tiukankin vaatimis- ja väittämistaakan noudattamisen pitäisi kaiken järjen mukaan olla asianosaisille välimiesmenettelyssä vieläpä helpompaa kuin tuomioistuimessa, jossa on käytössä tiukka preklusio ja kanteenmuutoskielto.

³¹¹ Tapauksen taustatiedoista tarkemmin ks. sivut 62-63.

³¹² Hovioikeus hyväksyi tuomion kiinnittäen huomiota vielä lisäksi siihen, että toinen vetomatta jääneistä seikoista oli kirjattu välitystuomiossa riitaiseksi kysymykseksi, joten Tuli Oy:llä oli siten ollut mahdollisuus esittää niistäkin seikoista todistelua.

³¹³ Molemmissa tapauksissa moitekanteiden perusteet olivat kuitenkin siinä määrin heikot, että prejudikaatin tulkintaohje on tuskin niiden ratkaisuun sinänsä ratkaisevasti vaikuttanut.

Välitystuomion pysyvyyden periaate huomioiden väittämistaakan tiukasta soveltamisesta voitaisiin kuitenkin yksittäistapauksissa poiketa. Tämän edellytyksenä on silti joka tapauksessa pidettävä, että asianosaisille voidaan katsoa riitakysymysten käsittelystä välimiesmenettelyn aikana tulleen riittävän selväksi, mihin seikkoihin välitystuomio voidaan perustaa. Välimiesten tulee tarvittaessa aktiivisen prosessinjohton avulla huolehtia siitä, ettei epäselvyyksiä jää, eivätkä välitystuomion perusteeksi asetettavat seikat objektiivisesti arvioituna tule asianosaisille yllätyksenä. Väittämistaakan noudattamisesta poikkeaminen ei saa vaarantaa osapuolten oikeusturvaa.

Saman suuntaisia argumentteja esitti Helsingin käräjäoikeus ratkaisussa HHO 15.2.2007 490, jonka hovioikeus kaikilta osin hyväksyi. Käräjäoikeus kiinnitti välitystuomion kumoamisvaatimukset hylkäävässä ratkaisussaan huomiota siihen, että kannetta ja vaatimuksia voidaan kehitellä välimiesmenettelyn aikana. Kantaja oli tuonut kaikki vastaajan korvausvastuun vastuuperusteet välimiesmenettelyn istunnoissa ja antamissaan lausumissa toistuvasti esille, samoin kuin ne tosiseikat, jotka muodostivat kanneperusteet. Myös kaikki välitystuomion perusteeksi tulleet oikeudelliset näkökohdat oli tuotu esille. Kantajan vetoamistarkoitus välimiesmenettelyssä on näin käräjäoikeuden mukaan ollut selvä, eikä se ole sen näkemyksen mukaan voinut myöskään vastaajalle jäädä epäselväksi.

6 Lopuksi

6.1 Moitekanteista ja niiden käsittelystä tuomioistuimissa

Suomessakin on ehdotettu siirtymistä Ruotsissa käytössä olevaan järjestelmään, jossa välitystuomion moitekanteet käsiteltäisiin ensimmäisenä ja mahdollisesti ainoana oikeusasteena hovioikeudessa. Saavutettaviin etuihin voitaisiin lukea hovioikeuksien suurempi asiantuntemus, sekä moitekanteen käsittelyn nopeutuminen. Toisaalta nykyisessäkin järjestelmässä moitekanteet tulevat tarvittaessa hovioikeuksien arvioitavaksi, joten sama asiantuntemus on joka tapauksessa kylläkin käytettävissä. Hovioikeuskäytännöstä on lisäksi havaittavissa, ettei hovioikeus suuressa osassa tapauksia ole nähnyt tarvetta muuttaa tai edes täydentää käräjäoikeuden ratkaisua, joten käräjäoikeuksienkin asiantuntemus moitekanteiden käsittelyyn on hyvällä tasolla. Käytännössä etuna on siis vain käsittelyn joutuisuus. Se on kuitenkin jo itsessään sen verran merkittävä oikeusturvan osa-alue, että järjestelmään voidaan suhtautua myönteisesti. Järjestelmä myös osaltaan ilmentäisi välitystuomion pysyvyyden periaatetta, ja luottamusta välitystuomioiden laatuun. Ruotsin malli voitaisiin siis mielestäni ottaa myös Suomessa, kuitenkin sillä erotuksella, että valitusluvan hakeminen korkeimmasta oikeudesta tulisi olla mahdollista kuten muissakin asioissa.

Moitekanteiden ja siten niistä asianosaisille aiheutuvien haittojen määrää pystyttäisiin entisestään vähentämään lisäämällä välimiesten mahdollisuuksia korjata välitystuomiota mahdollisesti rasittavia mitättömyys- ja kumoamisperusteita. VML 42 §:n mukaista korjaamisvaltaa olisi joka tapauksessa syytä selkeyttää. Tulevissa uudistuksissa lakiin olisi järkevää ottaa yksityiskohtaiset säädökset siitä, minkälaisiin korjaustoimiin välimiehet voisivat ryhtyä, ja minkälaisessa menettelyssä se tapahtuisi. Esimerkkiä voidaan tässäkin hakea Ruotsin laista, mutta tavoitteena tulee toki olla vielä siitäkin kehittyneempi ja sisällöllisesti selkeämpi malli.

6.2 Mitättömyys- ja kumoamisperusteista

Tutkielman johtopäätöksenä voidaan vahvistaa se ennakkokäsitys, että välitystuomion julistaminen mitättömäksi tai kumoaminen on hyvin harvinaista. Pätemättömyysperusteet, sekä itsestään vaikuttavat että moitteenvaraiset, koskevat vakavia virheitä joko välitystuomiossa tai sen antamista edeltävässä välimiesmenettelyssä. Tutkielman aineistoon kuuluvassa oikeuskäytännössä välitystuomio on kumottu kahdessa hovioikeuden ratkaisussa. Toisen pe-

rusteena oli se, että välimies ei ollut varannut asianosaisille riittävää tilaisuutta asiansa ajamiseen. Toisessa tapauksessa kysymys oli välimiehen esteellisyydestä. Ratkaisuja voidaan pitää onnistuneena, kuten pääosin muutakin ratkaisukäytäntöä. Tuomioistuimet ovat omak-suneet pätemättömyysperusteiden soveltamisen suhteen tiukan linjan, eikä muille kuin koh-talaisen merkittävälle virheille ole annettu merkitystä. Tämä vastaa välimiesmenettelylaista ja sen esitöistä välittyvää lainsäätäjän tarkoitusta, samoin kuin oikeuskirjallisuudessa vallit-seva kantaa.

Välitystuomion kumoamista on käsitelty korkeimmassa oikeudessa kahdesti. Molemmissa tapauksissa vaatimukset hylättiin. Välimiehen toimivallan ylitystä ja asianosaisen riittävää asianajomahdollisuutta käsitellyt KKO 2008:77 antaa kuitenkin näkemykseni mukaan liian suuren painoarvon välitystuomion pysyvyyden periaatteelle verrattuna hyvin merkittävänä katsottavaan kontradiktoriseen periaatteeseen, ainakin jos ratkaisusta välittyvä tulkintaohje sellaisenaan nostetaan liian yleisesti sovellettavaksi. Myös esteellisyyttä käsitellyt KKO 2001:11 nostaa soveltamiskynnyksen hyvin korkeaksi kyseisen moiteperusteen osalta, eikä toiseenkaan tulkintaan päätyminen olisi ollut ainakaan aivan perusteetonta. Ratkaisua voi-daan kuitenkin kokonaisuutena pitää onnistuneena ja hyvin perusteltuna, etenkin kun sitä vertaa toiseen prejudikaattiin.

Oikeuskäytännöstä on havaittavissa, että mitättömyys- ja kumoamisvaatimusten perusteet eivät yleensä ole kovinkaan vakuuttavat. Tämä johtuu siitä, että todellinen syy moitekan-teelle on asianosaisen tyytymättömyys välitystuomion aineelliseen ratkaisuun. Välitystuo-mioon ei tältä osin voi hakea muutosta tai sitä moittia, edes silloin kun se on sinänsä virheel-linen.³¹⁴ Sikäli on inhimillistä ja ymmärrettävää, että välitystuomiossa häviölle jäänyt asian-osainen pyrkii kaikin mieleensä tulevin perustein saamaan välitystuomion kumotuksi. Täl-laisille tavoitteille ja perusteille ei kuitenkaan voida antaa minkäänlaista painoarvoa.

Välitystuomion oikeudellisen kontrollin järjestelmää on toisinaan moitittu tehottomaksi, koska välitystuomioita on kumottu niin vähän.³¹⁵ Näkemys on hämmentävä. Välitystuomion moitejärjestelmän perimmäinen ja ainoa tarkoitus on varmistaa se, että julkisen intressin ja asianosaisten oikeusturvan vaatimat vähimmäisedellytykset täyttyvät siten, että välitystuo-mio voidaan suomalaisessa oikeusjärjestelmässä hyväksyä ja asettaa täytäntöönpanon perus-

³¹⁴ Poikkeuksena erittäin painavat virheet, joiden on katsottava oikeusjärjestyksen perusteiden kanssa.

³¹⁵ Koulu 2007, s. 304.

teeksi. Ei sen tehokkuutta voi mitata sillä, kuinka paljon välitystuomiota julistetaan pätemättömäksi, koska se ei tietenkään ole järjestelmän tarkoitus. Sen sijaan tehokkuudesta voi esittää arvioita sen perusteella, palvelevatko nykyiset pätemättömyysperusteet ja niistä omaksumat tulkinnat sitä lainsäätäjän tarkoitusta, joka niille on asetettu. Tässä suhteessa kontrollijärjestelmää voidaan mielestäni kokonaisuutena pitää onnistuneena.

Välitystuomion pätemättömyyden arvioinnissa on viime kädessä kysymys siitä, miten merkittävänä virhettä voidaan käsillä olevassa tapauksessa pitää suhteessa pätemättömyysperusteilla suojattaviin arvoihin, eli asianosaisten oikeusturvaan ja julkiseen intressiin. Toisessa vaakakupissa painavat välitystuomion pysyvyyden periaate, sekä muut välimiesmenettelylle asetetut tavoitteet, kuten joutuisuus. Näiden saavuttamiseksi voidaan välimiesmenettelyssä ja välitystuomiossa hyväksyä myös virheitä tiettyyn rajaan asti.

6.3 Välimiesmenettelyä koskevan lainsäädännön uudistustarpeista

Voimassa oleva välimiesmenettelylaki on vuodelta 1992, ja ikä myös osaltaan näkyy siinä. Lakia olisi hyvä tehdä ”normaalit” ajanmukaistukset suhteessa sen jälkeen tapahtuneeseen tekniseen kehitykseen, ja ottaa siihen säädökset esimerkiksi sähköistä allekirjoituksista ja muusta sähköisen viestinnän käytöstä ja hyväksyttävyydestä välimiesmenettelyssä.

Välimiesmenettelylain lähtökohtana on asianosaisten tahdonautonomian ja valinnanvapauden asettaminen etusijalle. Tarkoituksena on ollut, että asianosaiset voivat sopia menettelyn järjestämisestä heidän tarpeitaan ja juuri kyseistä riitakysymystä ja parhaiten palvelevalla tavalla. Käytännössä on kuitenkin osoittautunut harvinaiseksi, että asianosaiset tätä mahdollisuutta käyttäisivät, ja yhdessä sopisivat yksityiskohtaisesti välimiesoikeudessa noudatettavasta menettelystä. Näin ollen asia jää yleensä asia jää välimiesten harkinnan varaan.³¹⁶ Laki ei juurikaan aseta rajoituksia tälle harkinnalle. Tätä on joissakin kannanotoissa pidetty ongelmallisena, koska sen on katsottu luovan epävarmuutta menettelyn kulusta. Siksi on ehdotettu, että VML:iin tulisi ottaa menettelyn kulusta yksityiskohtaisempia säännöksiä.³¹⁷ Ehdotukseen on mielestäni suhtauduttava torjuvasti. On ensinnäkin huomattava, että asianosaisilla on käytettävissään lukuisia erilaisia mallisääntöjä, joista he voivat halutessaan valita

³¹⁶ Möller 2007, s. 341.

³¹⁷ Koulu 2008b, s. 500. Koulu esittää, että ”minimalistinen sääntelylinja”, joka luottaa asianosaisten harkintavaltaan, tulisi kokonaisuudessaan hylätä.

menettelyynsä parhaiten soveltuvat siinä käytettäväksi. Lisäksi suuri osa välimiesmenettelyistä järjestetään käytännössä noudattaen jonkin välitysinstituutin tai muun instanssin sääntöjä, jotka tyypillisesti sisältävät myös menettelyä koskevia säännöksiä.³¹⁸ Asia ei myöskään ole vaikuta oikeuskäytännön perusteella erityisen ongelmalliselta. Mikäli asianosaiset eivät yhdessä menettelysäännöistä tarkemmin sovi, voitaneen sen yleensä katsoa johtuvan joko heidän tekemästään tietoisesta valinnasta, tai siitä, etteivät he ole päässeet noudatettavista säännöistä yhteisymmärrykseen. Tällöin on luonnollista, että tarkoituksenmukainen menettelyn kulun harkitseminen tulee riidan ratkaisevien välimiesten tehtäväksi. Jos lakiin otettaisiin tahdonvaltaisetkin säännökset menettelystä, olisi välimiesten pakko soveltaa niitä, elleivät asianosaiset olisi toisin sopineet. Tällöin välimiesmenettelyn joustavuus vähenisi entisestään, ja yksi välimiesmenettelyn eduista menettäisi merkitystään.

Välimiesten esteellisyttä koskien väitteiden käsittelyä voitaisiin tehostaa siten, että kysymys esteellisyydestä voitaisiin ratkaista lopullisesti tuomioistuimessa jo välimiesmenettelyn aikana, eikä vasta mahdollisen moitekanteen yhteydessä.³¹⁹ Tällainen säännös sisältyy esimerkiksi UNCITRALIN mallilain 13 artiklaan, sekä Ruotsissa LSF 10 §:ään. Jos välimies hylkää asianosaisen esteellisyysväitteen, asianosainen voisi lyhyen määräajan puitteissa viedä esteellisyyskysymyksen tuomioistuimeen jo tässä vaiheessa. Välimiesmenettely voisi jatkua sinä aikana, kun tuomioistuin käsittelee kysymystä. Kannatan tällaisen järjestelmän ottamista käyttöön myös Suomessa. Mitä aikaisemmassa vaiheessa esteellisyyskysymys käsitellään, sitä pienemmät haitat välimiehen mahdollisesta esteellisyydestä ja sitä seuraavasta erottamisesta aiheutuu asianosaisille.

Suomessa käytössä oleva välitystuomion pätemättömyysperusteiden erottelu mitättömyys- ja kumoamisperusteisiin on kansainvälisestä näkökulmasta poikkeava. Vastaava jaottelu on Suomen lisäksi käytössä vain Ruotsissa, ja sielläkin siitä luopumisesta on keskusteltu. Sen sijaan esimerkiksi UNCITRAL:in mallilaissa välitystuomion pätemättömyysperusteet vastaavat sisällöllisesti pitkälti VML:n perusteita, mutta kaikki niistä ovat moitteenvaraisia. Tällaiseen järjestelmään siirtymisestä voidaan perustellusti keskustella myös Suomessa. Osa mitättömyysperusteista siirrettiin moitteenvaraisiksi jo nykyistä välimiesmenettelylakia kos-

³¹⁸ Koulu & Turunen 2017, s. 1299.

³¹⁹ Möller 2015, s. 410. Esteellisyysväitteiden käsittely olisi Möllerin mukaan lisäksi syytä keskittää tiettyyn tuomioistuimeen, esimerkiksi Helsingin hovioikeuteen.

kevassa uudistuksessa. Silloin itsestään vaikuttaviksi mitättömyysperusteiksi jätettiin sellaiset raskaat ja olennaiset puutteet, joihin katsottiin sisältyvän julkinen intressi.³²⁰ Voidaan kuitenkin perustellusti kysyä, onko tällainen jako ainakaan kaikilta osin tarpeellinen. Itsestään vaikuttavan mitättömyyden haittapuolena on se, että koska mitättömyysperusteihin vetoamista ei ole sidottu määräaikaan. Tämä jättää välitystuomion lopullisuuden avoimeksi ainakin teoriassa pahimmillaan pitkäksikin aikaa. Mitättömyysperusteista luopumista on esittänyt Suomessa muun muassa Möller.³²¹ Ehdotusta voidaan ainakin varovasti kannattaa. Kansainvälisen esimerkin mukaan *ordre public* -peruste voitaisiin siirtää kumoamisperusteisiin. Muiden nykyisten mitättömyysperusteiden osalta on kuitenkin pidettävä kiinni siitä, ettei niiden vaikutus voi olla riippuvainen ajasta tai asianosaisen aktiivisuudesta. Jos välimiesmenettelyssä on ratkaisu välimiesmenettelyyn kuulumaton kysymys, tai välitystuomio on sekava tai epätäydellinen, tai vähäisten muotovaatimusten vastainen, ei välitystuomion pätevyyttä voida hyväksyä. Siihen, miten tämä lainsäädännöllisteknisesti toteutettaisiin, on syytä kiinnittää runsaasti huomiota mahdollisissa uudistuksissa.³²² Yksi mahdollisuus olisi jättää muut mitättömyysperusteet ennalleen, jolloin ne olisi joka tapauksessa ilmaistu välimiesmenettelylaissa. Sisällöllisesti, määrältään ja laajuudeltaan pidän nykyisiä pätemättömyysperusteita kokonaisuudessaan varsin onnistuneina, ja mahdolliset kehitystarpeet koskevat lähinnä niiden jaottelua ja lainsäädännöllistä sijoittamista. Lisäksi todettakoon, etten pidä nykyistäkään järjestelmää missään nimessä varsinaisesti huonona.

Kansainväliset trendit ja vaikutukset on tärkeää huomioida myös kotimaisessa välimieslain-säädännössä. UNCITRAL:in mallilakiin onkin kiinnitetty huomiota jo nykyistä lakia säädettäessä. Mallilakiin on VML:n säätämisen jälkeen tehty muutoksia, joihin on myös tulevaisu-uudistuksissa kiinnittävä huomiota. Sen sijaan kaikilta osin Suomen välimiesmenettelylakia ei kuitenkaan liene tarpeen, ulkomaalaisia toimijoita ajatellen, yhdenmukaistaa mallilain kanssa, kuten toisinaan on kirjallisuudessa esitetty.³²³ Vaikka välimiesmenettely onkin erityisesti kansainvälisesti merkittävä riidanratkaisutapa, ei sitä koskevassa kotimaisessa ehdottomasti kaikilta osin tarvitse seurata kansainvälistä esimerkkiä.

³²⁰ HE 202/1991, s. 8.

³²¹ Möller 2015, s. 416-417.

³²² Ibid. Möller esittää, että nämä mitättömyysperusteet ovat sellaisia, joiden osalta voitaisiin katsoa, ettei kyseessä ole lainkaan välitystuomio, eikä kysymys olisi tällöin varsinaisesti *välitystuomion* mitättömyydestä.

³²³ Koulu & Turunen 2017, s. 1334.

6.4 Välimiesmenettelyn tulevaisuudesta

Välimiesmenettelyn tulevaisuudesta on esitetty varsin synkkiä näkemyksiä. Sen on katsottu jäävän muiden vaihtoehtojen riidanratkaisukeinojen, erityisesti erilaisten sovittelumenettelyjen varjoon, joiden etuina välimiesmenettelyyn verrattuna on pidetty edullisuutta, nopeutta ja ketteryttä.³²⁴ Nämä riidanratkaisumenetelmät kuitenkin tuottavat vain ei-sitovia ratkaisuja. Välimiesmenettelyn tuottama lopullinen ja täytäntöönpanokelpoinen välitystuomio on sen ehdoton vahvuus, jota muut menettelyt eivät tarjoa. Moitekanteiden ylipäänsä vähäisestä määrästä ja liki olemattomasta menestymisestä voidaan todeta, että tämä välitystuomion lopullisuus myös toteutuu hyvin käytännössä. Syinä tähän voidaan pitää ensinnäkin välimiesten ammattitaidon ja Suomessa järjestettävien välimiesmenettelyjen pääsääntöisesti korkeaa tasoa, sekä toisekseen tuomioistuimien omaksumaa onnistunutta tulkintakäytäntöä. Ei ole sitä paitsi myöskään mitään estettä sille, että välimiehet pyrkisivät saamaan asiassa aikaan sovintoratkaisun, mikäli asianosaiset näin toivovat.³²⁵

Välimiesmenettelyyn kohdistettu kritiikki on osittain liioiteltua. Esimerkiksi välimiesmenettelyn kulut eivät ole 2000-luvun alussa tehtyjen selvitysten mukaan välttämättä sen suuremmat, kuin täysimittaisessa oikeudenkäynnissä tuomioistuimessa.³²⁶ Myöskään välimiesten ”rakenteellisesta” ja väistämättömästä puolueellisuudesta esitetyt näkemykset eivät saa tukea ainakaan kotimaisesta oikeuskäytännöstä. Välitystuomion kumoamista on vaadittu esteellisyysperusteella harvoin. Ratkaisu KKO 2001:11 kuvastaa myös huomattavaa luottamusta ainakin suomalaisen asianajajakunnan etiikan korkeaan tasoon myös välimiehinä.

Välimiesmenettelyllä tulee varmasti olemaan tulevaisuudessakin paikkansa suomalaisen riidanratkaisun kentällä. Pienin muutoksin sen käyttökelpoisuus ja houkuttelevuus voidaan nähdä jopa entisestään kasvavan.

³²⁴ Koulu 2007, s. 305.

³²⁵ Möller 1997, s. 59.

³²⁶ Guttorm 2005, s. 7.